

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912.

Andra kammaren.

Nr 15.

Lördagen den 9 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs hvar för sig Kungl. Majt:s å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till lagutskottet propositionerna:

med förslag till lag om ändrad lydelse af 154 och 156 §§ ut-sökningslagen,

med förslag till lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar m. m., och

med förslag till lag om ändring i vissa delar af lagen den 5 juni 1909 om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid.

Till statsutskottet öfverlämnades propositionerna:

angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att från Trollhätte fastighetsförvaltnings rörelsekapital utlämna byggnadslån för uppförande af egnahemsbyggnader å statens egendomar vid Trollhättan, samt

angående disponerande af anslag till uppförande af vissa tillbyggnader vid sanatoriet vid Apelviken för skrofulösa barn.

Slutligen remitterades till jordbruksutskottet propositionen angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län.

§ 2.

Vidare föredrogs den af herr *Lindhagen* vid nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål.

Herr Lindhagens ifrågavarande anhållan blef af kammaren bifallen.

§ 3.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2 samt Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, som härefter föredrogos, blefvo ånyo lagda på bordet.

§ 4.

Till afgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—4.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.

Punkten 8, angående ombildning af extra ordinarie professuren i praktisk teologi vid universitetet i Uppsala m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels medgifva, att till godtgörelse åt en af kanslern för rikets universitet på högst ett år i sänder förordnad, i församlingstjänsten högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman, som skulle vara direktor för ett praktiskt öfningsinstitut inom teologiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, finge tills vidare från och med höstterminen 1912 användas odisponerade kontanta aflöningen enligt universitetets stat för däri uppförda extra ordinarie professuren i praktisk teologi, utgörande med inberäkning af afkomsten från Börje prebendepastorat 4,500 kronor;

dels ock föreskrifva, att under den tid, nämnda aflöning på nyss angifvet sätt användes, det i vederbörlig ordning beräknade värdet af 6 famnar ved in natura, som i staten anslagits för berörda lärostol, skulle ingå till den vid universitetet befintliga ålders-tilläggsfonden.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra kammaren af herr *Christiernson* väckt motion, nr 166, däri föreslagits,

dels att docentstipendiet i praktisk teologi vid Uppsala universitet skulle förändras till ett liknande stipendium i religions-historia; och

dels att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af en direktorsbefattning för ett praktiskt öfningsinstitut inom teologiska fakulteten vid universitet i Uppsala äfvensom å af Kungl. Maj:ts vid innevarande riksdag jämväl framlagdt, af utskottet under en senare punkt i förevarande utlåtande behandladt förslag om ett extra anslag för uppehållande af undervisningen i symbolik vid samma universitet, måtte besluta om indragning af nuvarande e. o. professuren i praktisk teologi darsamma-städes.

*Angående
ombildning af
extra ordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)*

Utskottet hemställde,

I) att Riksdagen måtte

a) med afslag å herr Christiernsons motion, i hvad den afsåge dels det föreslagna praktiska öfningsinstitutet och dels indragning af extra ordinarie professuren i praktisk teologi vid universitetet i Uppsala, medgifva, att för uppehållande tills vidare och försöksvis af den praktiskt-teologiska undervisningen inom teologiska fakulteten vid universitet i Uppsala finge tills vidare från och med höstterminen 1912 användas odisponerade kontanta aflöningen, enligt universitets stat, för däri uppförda extra ordinarie professuren i praktisk teologi, utgörande med inberäkning af afkomsten från Börje prebendepastorat 4,500 kronor;

b) föreskrifva, att under den tid, nämnda aflöning på nyss angifvet sätt användes, det i vederbörlig ordning beräknade värdet af 6 famnar ved in natura, som i staten anslagits för berörda lärostol, skulle ingå till den vid universitetet befintliga ålderstillläggsfonden; samt

II) att herr Christiernsons i ofvanberörda motion framställda förslag om förändring af docentstipendiet i praktisk teologi vid Uppsala universitet till ett liknande stipendium i religionshistoria icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *A. C. Lindblad, Thorsson, Rydén* och *Lindberg*, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå,

I) att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas, samt

II) att herr Christiernsons ofvanberörda motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan upplästs, begärdes ordet af

Herr Christiernson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarne se af utskottsbetänkandet, har jag tillåtit mig väcka motion i detta ämne, däri jag hemställer dels om afslag på Kungl. Maj:ts framställning, dels om ändring i ett stipendium. Jag får för min del säga, att jag trots utskottets tillstyrkande af Kungl. Maj:ts

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

framställning, med viss reservation dock, icke känner mig öfvertygad om, att det föreligger skäl för bifall till framställningen. Det är ju så, att universitetens utgiftsstaten växer år från år, och årligen ställas kraf på Riksdagen, hvilka ju Riksdagen också i allmänhet tillmötesgått. Men då är det naturligtvis skäl i att se till, huruvida icke möjligtvis också besparingar eller indragningar kunna göras. För min del har jag funnit, att på denna punkt kan verkligen en del besparingar göras, och jag har antydtt i min motion, att det möjligtvis skulle kunna inbesparas 6,000 kronor om året. Visserligen är summan icke så stor, men i alla fall är det dock en besparing, som kan göras, och jag anser därför, att mitt förslag borde ha kunnat upptagas till en något välvilligare behandling af utskottet.

När man läser handlingarna i denna sak, finner man, att den praktisk-teologiska undervisningen vid universitetet numera är betydligt inskränkt. Den utgör endast hälften mot hvad den var före 1903 års examensstadga. Men ändå framkomma nu anspråk på, att lärarekrafterna skola ökas. Det är ju besynnerligt, att när undervisningen minskats, så vill man anställa större antal lärare. Vidare torde det vara en högst omtvistad sak, huruvida det kan vara lämpligt, att den så kallade praktisk-teologiska utbildningen för de studerande, de blifvande prästmännen, erhålles vid universitetet, att de t. ex. skola lära sig, hur en kyrkostämma skall handledas, huru kyrkobokföringen skall skötas och huru kyrkolagen skall tillämpas. För min del tror jag det vore riktigare, om de teologie studerandena finge lära den saken i det verkliga lifvet på pastorsexpeditionerna och i församlingarna. Säkerligen skulle deras utbildning då bli bättre och för statsverket billigare på samma gång. Statsverket kan ju icke heller sägas ha någon skyldighet att bibringa dem denna undervisning.

Beträffande denna nya direktorsbefattning, som Kungl. Maj:t vill ha, torde kunna sättas i fråga, om icke det vetenskapliga kompetenskravet i någon mån kommer att sättas tillbaka. Äfven en hel del praktiska svårigheter stöta här till. Jag undrar till exempel, hvad den församling skall säga, som skall afvara sin präst, sin kyrkoherde, för att han skall tjänstgöra i Uppsala för praktisk utbildning af de teologie studerandena. Vidare kan man mycket väl tänka sig, att denne man, som icke tillsättes efter *ansökan* — det är ju meningen, att han skall *förordnas* till befattningen — visserligen, när det gäller rent praktisk utbildning, kan synas kompetent, men för öfrigt icke fyller de anspråk, man kan uppställa, och som denne direktor måste fylla, om han skall kunna gå i land med sin uppgift i öfrigt. Därigenom kan man riskera, att denna praktiska utbildning lägges i händerna på en person, som ur vetenskaplig synpunkt icke är mest lämplig. I det stycket kunna vi väl ändå vara öfverens, att tjänsterna vid våra universitet skola icke tillsättas efter kallelse, utan efter konkurrens, så att de, som ägnat sin utbildning åt ett visst ämne, verkligen skola kunna ha rättighet

eller möjlighet att också erhålla de tjänster, som finnas, och att de icke skola så att säga bli beroende af godtycket. Jag tror, att denna tjänst, som det här är fråga om att inrätta, ofta nog ej kommer att tillsättas så bra, som den skulle kunna tillsättas, om det skedde, efter det *sökande* anmält sig, utan det kommer nog att bli på sämre sätt genom kallelse, som här är ifrågasatt.

Med den tjänst, som skulle vara lägre aflönad och stå på rangskalan nedom direktorstjänsten, nämligen assistentbefattningen, är det det egendomliga förhållandet, att dess innehafvare skulle kunna tänkas vara mer vetenskapligt kompetent än direktorn, därigenom att det förutsättes, att denna befattning kunde vara tilldelad en person, som innehar docentstipendium och alltså vidsträcktare *vetenskaplig* kompetens.

Då jag som sagdt är öfvertygad om, att Kungl. Maj:ts förslag icke är en lycklig lösning, så tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den af mig väckta motionen.

Vidare anförde

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg: Herr talman, mina herrar! Till en början ber jag få tacka statsutskottet för den välvilja, hvarmed det förordat det öfvervägande antalet hemställanden i denna långa hufvudtitel och bland dem alla de viktigaste.

Till de af utskottet förordade förslagen hör också det, som här föreligger, om ett provisoriskt ordnande af den praktisk-teologiska undervisningen vid Uppsala universitet. Som propositionen visar, har Kungl. Maj:t redan 1908 uttalat, att den extra ordinarie professuren i praktisk teologi i Uppsala borde ombildas. Af denna anledning har denna professur alltsedan 1909, då den blef ledig, icke blifvit återbesatt. — Efter en väntetid af tre år hemställer nu Kungl. Maj:t, att man skulle förbereda dess ersättande med en öfningsledarebefattning eller, som det i förslaget heter, en direktorsbefattning. I motsats härtill har herr Christiernson yrkat, att tjänsten skall utan vidare helt och hållet indragas, och detta yrkande har blifvit upptaget af fyra reservanter af det parti motionären tillhör, dock icke i den formen, att indragningen skulle beslutas genast, utan så, att propositionen om denna indragning skulle af Riksdagen begäras till nästa år. Det är, förmodar jag, egentligen mellan denna reservation och propositionen, som striden nu kan komma att stå.

Jag har mot reservanternas hemställan två hufvudsakliga anmärkningar, den ena af mera formell och den andra af mera reell beskaffenhet. Den formella anmärkningen afser det uttalande af reservanternas, som man återfinner på sid. 174, att Riksdagen bör redan nästa år bli satt i tillfälle att besluta om professorstjänstens indragning, men att man innan dess bör ha pröfvat, huru man skall gåra med det prebende, Börje pastorat, som nu är förenadt därmed.

*Angående
ombildning af
extra ordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)*

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

Jag vet icke, om jag här missförstår reservanternas uttalande, eller om uttalandet möjligen beror på ett litet förbiseende. Såsom är framhållet i propositionen på sid. 41, förhåller det sig nämligen så, att Börje pastorat icke kan befrias från sin prebende-egenskap förrän efter nästa kyrkomöte, alltså 1915. Skulle nu den extra ordinarie professur, som det här är fråga om, bli indragen redan nästa riksdag, så skulle Börje pastorat bli försatt i den högst besynnerliga ställningen, att det under längre eller kortare tid, åtminstone några år, komme att kvarstå som prebende till en befattning, sedan denna befattning blifvit fullständigt indragen. Det blefve ett prebende till en professur, som icke längre funnes; det blefve ett prebende, som, så att säga, hängde fullständigt i luften. Det är af den orsaken, som Kungl. Maj:t icke kunnat föreslå professurens indragning, utan nödgats låta den fortfarande kvarstå formellt såsom en professur. Hvad det skulle tjäna till att för nästa års Riksdag framlägga förslag om ett indragningsbeslut, som kunde träda i kraft först år 1915, kan jag icke fatta. Någon vidare utredning om, huruvida Börje pastorat bör upphöra att vara prebende, behöfs icke, den saken är man enig om.

Detta var min formella anmärkning mot reservanternas uttalande. Min reella och mera betydande anmärkning rör något annat, nämligen reservanternas sträfvan att minska det hittillsvarande antalet lärarekrafter för den praktiska teologien vid universitetet i Uppsala. För denna sträfvan ha reservanterna icke själfva lämnat någon principiell motivering, men den principiella motivering, från hvilken de utgå, finner man förmodligen i herr Christiernsons motion. Med anledning häraf vill jag också om den säga några ord.

Innan jag går öfver till detta, nödgas jag emellertid, särskildt med hänsyn till dem, som icke haft tillfälle att närmare sätta sig in i förhållandena, göra en liten erinran om de båda hufvuddelar, hvaraf den praktiska teologien vid universiteten består. Den ena hufvuddelen omfattar förberedande öfningar för de blifvande prästernas praktiska verksamhet, öfningar i det muntliga föredragets konst, i meddelande af kristendomsundervisning, i gudstjänstbrukens utförande, i kyrkosång, i kyrkoböckernas förande, ledande af sammanträden och stämmor, affattande af protokoll, tillämpande af kyrkolag och andra för prästerskapet gällande föreskrifter o. s. v. Denna del af den praktiska teologien har man, för att icke utsätta sig för förblandning, brukat kalla den rent praktiska delen däraf eller med ett bättre ord, som understundom blifvit användt, den *tekniska* delen. Den andra delen däremot omfattar icke själfva utöfningen af ifrågavarande verksamheter, utan dessas historia och teori, den utgör sålunda den teoretiska eller *vetenskapliga* delen af den praktiska teologien.

Det är häraf klart, att för den praktiska teologien fordras två grupper af lärarekrafter, som visserligen icke äro skarpt skilda från

hvarandra, men dock olika, nämligen å ena sidan praktiska eller rättare sagdt tekniska öfningsledare: direktor, assistent och sånglärare, och å andra sidan mera rent vetenskapliga, teoretiska studieledare: professor och docent.

Nu förklara motionären och reservanterna, att den praktiska teologien mycket väl kan nöja sig med ett mindre antal lärarekrafter, än den nu har. Jag gissar, att orsaken till att reservanterna kunnat göra ett sådant uttalande är den, att de i stort sedt dela den uppfattning i saken, som är framlagd af herr Christiernson i hans motion, ehuru de af opportunitetsskäl för närvarande icke velat gå så långt som han. Jag nödgas därför upptaga till granskning något af hvad herr Christiernson framställt i sin motion.

Herr Christiernsons förutsättning är den, som han ock nu i sitt anförande skarpt underströk, att universitetet borde uteslutande eller så uteslutande som möjligt syssla med den rena vetenskapen och så litet som möjligt med dess praktiska tillämpning. Visserligen ha våra universitet, säger han, nödgats i någon mån befatta sig också med utbildning för vissa verksamheter, men ju ringare rum man lämnar däråt, desto bättre är det, och särskildt hvad den så kallade praktiska teologien angår, anser motionären det på goda grunder kunna betviflas, att den öfver hufvud taget har varit som helst vetenskapligt värde, och att den bör ens förekomma vid universitetet.

Jag är icke universitetsman och icke teolog, och jag har därför rätt svårt att yttra mig i så djupgående spörsmål som det sålunda i motionen framdragna. Men det förefaller mig dock, som om motionären på denna punkt vore något ensidig i sin uppfattning. Om jag icke aldeles misstager mig, förhåller det sig så, att universitetens första och ursprungligaste uppgift just har varit att utbilda för vissa verksamheter, för vissa samhällsfunktioner. Under syssländet med dessa verksamheter har man emellertid funnit, att för deras bättre och fullständigare utförande kräfves ett större eller mindre mått af *vetenskaplig förbildning*, och att gifva denna vetenskapliga förbildning för en del verksamheter i samhället, bland annat prästens, domarens, läkarens och lärarens, torde vara universitetens *ena* uppgift. Ur denna uppgift härleder sig sedan den *andra*, nämligen den att vid sidan häraf meddela tillfälle till den *vetenskapliga forskning*, utan hvilken vetenskaplig undervisning är omöjlig att meddela. Universitetens uppgift är således, såsom jag tvärtemot motionären tror, en dubbel, dels vetenskaplig forskning, dels äfven vetenskaplig undervisning såsom förberedelse till vissa praktiska verksamheter.

Det är mig på denna punkt ett nöje att kunna åberopa såsom stöd för min uppfattning ett uttalande, som jag förmodar, att hvarken motionären eller reservanterna vilja jäfva. En inom Första kammaren vid denna riksdag väckt och i det föreliggande utlåtandet berörd motion nr 7 af professor Steffen inledes nämligen med några ord, som jag skall be att få uppläsa.

Angående
ombildning af
extra ordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

»Förutom uppgiften att bedrifva rent vetenskaplig forsknings-
verksamhet», yttrar professor Steffen, »hafva de svenska statsuni-
versiteten det i hög grad samhällsviktiga åliggandet att bibringa
den studerande ungdomen sådan vetenskaplig fackbildning, som är
oumbärlig för och berättigar till utöfvandet af prästens, juristens,
läkarens, läroverks- och universitetslärarens samt ämbetsmannens
kall. Det är därför ett kraf af icke ringa offentlig betydelse, att
hvarje vetenskap, som är nödvändig för dessa offentliga funktionä-
rers allmänbildning och fackbildning, skall vara representerad vid
statsuniversiteten på ett sätt, som möjliggör en i allo tidsenlig och
tillfylltgörande undervisning uti densamma.»

Huru viktig den synpunkt är, som i dessa ord betonats, framgår
däraf, att inom alla fakulteter vid universiteten hafva förekommit
icke blott vetenskaplig forskning och därpå grundad teoretisk un-
dervisning, utan också därjämte praktiska öfningar med hänsyn till
de lefnadsbanor, för hvilka universitetsstudierna skola förbereda.
Motionären omnämner själf, att så är fallet med de medicinska, ju-
ridiska och filosofiska fakulteterna och att den teologiska fakulteten
i detta hänseende alldeles icke utgör något undantag. Något yrkande
att man ur de juridiska, medicinska och filosofiska fakulteterna skall
rensa bort dylika öfningar och tillämpningar har motionären emel-
lertid icke gjort. Det är endast från den *teologiska* fakulteten han
vill fullständigt eller i alla händelser så fullständigt som möjligt ut-
rensa alla sådana saker.

Hvarför man nu skall borttaga det praktiska ensamt ur de teo-
logiska studierna och icke ur andra, det förstår jag icke. Och jag
bekänner, att jag har svårt att fatta, hvad motionären egentligen
skulle vinna, om den så kallade praktiska teologien antingen med
ett snitt eller stycke för stycke, bit för bit, borttoges från universi-
teten. Motionären vet nog, att kyrka och kyrklig verksamhet
komma att stå kvar oberoende af en dylik beskärning af universite-
tets verksamhet; att präster fortfarande skola af hans medmänniskor
befinnas vara behöfliga och att åtgärder för prästernas utbildning
för sitt kall allt framgent skola komma att vidtagas. Man skulle,
alldeles oberoende af universiteten och deras fakulteter, nödgas
sörja för att de blifvande prästerna öfvades i det muntliga föredraget,
i gudstjänstbruk och kyrklig sång, i meddelandet af konfirmations-
undervisning, i handhafvandet af kyrkolag och andra kyrkliga före-
skrifter o. s. v., korteligen att allt, som nu tillhör den praktiska teo-
logiens s. k. *tekniska* sida, skulle fortfarande ombesörjas. Och man
skulle säkerligen icke stanna därvid, man skulle nog också låta den
vetenskapliga belysningen af dessa verksamheter stå kvar, deras
teori och deras historia. Hela ämnet komme således att finnas
kvar, såväl den undervisning, som enligt Kungl. Maj:ts proposition
skulle meddelas af professor och docent, som ock de öfningar, hvilka
skulle ledas af direktor, assistent och sånglärare. Intet skulle för-

svinna, allt skulle stå kvar, och så länge statskyrkan finnes, är det tydligt, att allt fortfarande skulle ombesörjas på statens bekostnad.

Hvad vore då vunnet, om det kunde lyckas att förverkliga de önskemål, som motionären framställt? Jo, att hela den praktiska teologien, och kanske i konsekvens härmed också hela teologien, då blefve utesluten från våra universitet. Och hvart skulle de förläggas? Jo, till fristående så kallade prästinstitut eller prästseminarier.

*Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)*

Af hvilka skulle manne en sådan anordning kunna anses önskvärd? Såvidt jag kan förstå, endast af dem, för hvilka forskning och religion stå såsom oförsonliga fiender, af dem, som i vetenskapen misstänka en besmittelse för religionen, och af dem, som i fråga om kyrka och präster och allt dithörande hylla satsen: Ju sämre, ju bättre; ju svagare utbildade präster, ju bättre. Jag förmodar, att det icke finnes många i denna kammare — jag förmodar, att till dem icke höra ens reservanterna — som stå på denna ståndpunkt. Jag står där i alla händelser icke.

Såvidt jag kan förstå, har det varit en mycket stor lycka för vårt land, att det gamla allt emellanåt uppdykande projektet, att man borde utbryta den prästerliga utbildningen från universitetet och förlägga den till särskilda prästerliga seminarier, aldrig lyckats vinna de svenska statsmakternas bifall.

Då jag, såsom häraf framgår, på det bestämdaste afvisar den grundtanke, som framkommit i motionens motivering, innebär det alls icke, att jag för min del vill taga i försvar den praktiskt teologiska undervisningen, sådan den just för närvarande är, mot hvarje däremot riktad anmärkning. Tvärtom vill jag säga, att jag visserligen icke varit i tillfälle att närmare studera, huru denna undervisning bedrifves, men att jag dock många gånger haft anledning att förvåna mig öfver de understundom mycket otillfredsställande resultaten däraf. Jag vill i det hänseendet endast nämna några exempel: den hos skolrådsordförande ganska vanliga oförmågan att tolka författningar, att leda förhandlingar och att föra riktiga protokoll, den vid deras barnundervisning ofta framträdande obekantskapen med psykologiens och pedagogiens enklaste grunder samt den väl kända och för lekmän nästan olidliga predikoton, som ännu segt vidhålles af många och hvilken kanske nödväns just vid universitetet. Hvilken utbredning, dessa och andra fel för närvarande äga, och hvilken skuld, som den praktiskt teologiska undervisningen vid universitetet kan i dem ha, därom vill jag icke uttala mig, men säkert är, att de i alltför stor utsträckning förekomma. Och äfven hvad den rent teoretiska behandlingen af ämnet angår, kan jag gärna instämma i det uttalande, som motionären gjort, då han påstår, att undervisningen ibland »tagit sig uttryck, som knappt äro ägnade att vare sig hos lekmän eller teologie studerande höja universitetens vetenskapliga anseende».

Men ur dessa missförhållanden kan jag icke draga samma slut-

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

satser som motionären och hans meningsfränder, nämligen att den praktiska teologien bör steg för steg ställas på afknappning, för att kanske slutligen motas bort. Jag vill tvärtom därur draga en motsatt slutsats, nämligen att den bör kraftigt uppryckas, såväl till sin tekniska som till sin vetenskapliga sida.

Huru nu en sådan uppryckning af ifrågavarande gren af den prästerliga utbildningen bör ske, blir naturligtvis närmast fackmännens sak att uttänka. Det ha de också i föreliggande fall sökt göra. Det förslag, som i den kungl. propositionen framlagts, är resultatet af en långvarig och ingående pröfning såväl inom den teologiska fakulteten i Uppsala som inom det större akademiska konsistoriet därstädes. Och ehuru jag såsom icke fackman ej tilltror mig att i hvarje detalj påstå, att just här den rätta vägen är anvisad, har det dock förefallit mig, som om den anordning, hvilken nu föreslås från fackmannahåll, bör åtminstone få försökas. Den är därmed icke på något sätt fastslagen för framtiden. Hela den anordning, som den kungliga propositionen föreslår, är ju endast ett provisorium, till dess förhållandena med Börje pastorats prebendenatur och frågan om indragning af den extra ordinarie professuren kunna lösas.

Huru motsvarande förhållanden vid universitetet i Lund bäst böra ordnas — där har man nu undervisningen fördelad på en professor, två docenter och en sånglärare — huru det bör ske, säger jag, därom föreligger icke något från fackmannahåll utarbetadt förslag, och därom vågar jag därför icke nu uttala mig. Det kan ju vara tänkbart, att, om man under det provisorium, som skulle komma till stånd, ifall Riksdagen bifaller utskottets förslag, underkastar frågan en fortsatt utredning, man skall komma till en lösning, som dels kan vara i sig själf fullt tillfredsställande, dels ock måhända jämnare fördelar lärarekrafterna i ämnet emellan de båda universitetet.

Emellertid är det, såsom jag i början nämnde, redan af formella skäl alldeles omöjligt att gå den af reservanterna anvisade vägen, nämligen att redan nästa år få ett beslut från Riksdagen om indragning. Ty man måste — för att ett dylikt beslut skall blifva någonting utaf — afbida kyrkomötets beslut.

Jag har i mitt anförande till statsrådsprotokollet rörande föreliggande sak uttalat, att allt hvad som bidrager till att förbättra prästutbildningen är förtjänt att stödjas. Detta är ock min alldeles bestämda och afgjorda mening. Då jag befarar, att en brådstörtad beskärning i enlighet med reservanternas förslag skulle verka i motsatt riktning, får jag anhålla, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Jag skall icke alls ingå på någon polemik mot herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående det spörsmål, hvaråt han ägnade det mesta af sitt anfö-

rande, nämligen frågan om prästutbildningen i allmänhet. Men jag kan icke underlåta ändå att försöka påvisa inför kammaren, att denna fråga icke alldeles ligger på det sätt, som herrarna kanske uppfattade på grund af herr statsrådets anförande.

Hela tiden baserade han sitt anförande på, att det här skulle vara fråga om att göra en beskärning af den praktisk-teologiska undervisningen vid Uppsala universitet, och han tillät sig i viss mån antaga, att det fanns vissa, icke offentligt uttalade skäl, som skulle ligga under reservanternas ståndpunkt. Herrarna fingo också säkerligen den uppfattningen, att reservanterna voro synnerligen ovilliga mot Uppsala universitet och den praktiska prästutbildningen i allmänhet. Jag vill i detta fall inlägga en bestämd gensaga mot, att vi reserverar blifva på detta sätt uppfattade. Förhållandet är, att vi reserverar befinna oss i sällskap, visserligen icke med herr statsrådet, men vi befinna oss dock i sällskap med flera teologiska professorer vid Uppsala universitet, när vi gå in på att föreslå indragning af en utaf de lärarebefattningar, som nu finnas.

Vi hafva nu vid Uppsala universitet en professor i praktisk teologi, en extra ordinarie professor — tjänsten har emellertid sedan flera år stått vakant — en assistentbefattning, äfvensom ett docentstipendium. Det skulle alltså vara fyra praktisk-teologiska lärarebefattningar vid detta universitet. Men *det* nämnde icke herr statsrådet i sitt anförande — och det har kanske förbigått någon vid läsningen af propositionen — att en af dessa befattningar icke har varit tillsatt sedan år 1898. Jag tror nämligen icke, att universitetet har haft någon docent i praktisk teologi sedan 1898, och följaktligen har universitetet sedan den tiden icke haft mer än tre hithörande lärarebefattningar.

Om vi sedan undersöka, huru denna fråga behandlats af universitetsmyndigheterna, skola vi finna, att professor Söderblom, som icke gärna kan misstänkas för att vara fientligt stämd mot den praktiska teologien, ställt sig hufvudsakligen på samma linje, som reservanterna hafva gjort. Han föreslår indragning af den extra ordinarie professuren och föreslår i stället, att denna skall ombildas till en professur i patristik och symbolik. Enligt professor Söderbloms förslag skulle Uppsala universitet alltså få en ordinarie professor jämte en direktors- eller assistentbefattning, hvilket man vill kalla den för, och en docent i praktisk teologi, med skyldighet för innehafvaren att undervisa i kategetik, alltså tre befattningar.

Öfvergå vi sedan till hvad domprosten Lundström yttrat, så finna vi, att äfven han står på samma linje, d. v. s. tre lärarebefattningar i ämnet. Han föreslår för sin del indragning af den extra ordinarie professuren i praktisk teologi och vill i stället slå tillsammans den nuvarande assistentbefattningen och denna professur till en förstärkt assistentbefattning. Han vill följaktligen också hafva tre lärare, en ordinarie professor, en direktor eller assistent, hvad man vill kalla honom för, och en docent i praktisk teologi.

Angående
ombildning af
extra ordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

Äfven professor Quensel, som är den man, hvilken innehaft den extra ordinarie professuren i praktisk teologi, föreslår något liknande i det ursprungliga förslaget.

Jag undrar, mina herrar, om det är rätt, att man här vill försöka gifva kammaren den uppfattning, att vi i detta afseende vilja gå så ofantligt hårdt till våga mot universitetet i Uppsala, då vi i fråga om antalet lärarebefattningar befinna oss i sällskap med icke mindre än tre af den teologiska fakultetens egna medlemmar.

Sedan yttrade herr statsrådet, att detta förslag har tillkommit efter ingående pröfning. Jag känner den sakens förhistoria, icke minst därigenom — jag vill hafva sagt det — att det på sina håll förefinnes bland de teologiska lärarna en ganska bestämd opposition mot det förslag, som är framlagdt här i statsverkspropositionen. Därigenom har jag också kommit att få reda på litet af denna saks förhistoria. Om man vill säga, att detta förslag är resultatet af en ingående pröfning, huru man skulle bära sig åt, så att staten skulle få igen dessa pengar, som äro öfverflödiga, och att man därför slutligen enat sig om den kompromiss, som här föreligger, för att rädda dessa pengar åt universitetet, så att de icke skola återgå till Riksdagen, *då* tror jag, att det skulle snarare motsvara hvad som är verkliga förhållandet, enligt de uppgifter, som äro lämnade till mig.

Vidare sysselsatte sig herr ecklesiastikministern med frågan om det rent formella. Jag kan icke se för min del, att det är så synnerligen stor skillnad, rent formellt taget, mellan reservationen och det förslag, som utskottet här framlagt. Det är nog så, att här skall försöksvis — »tills vidare», såsom det står i utskottets kläm — anordnas så, att man ordnar undervisningen i den praktiska teologien på ett visst särskildt sätt.

Jag undrar, hvilken egentligen kommer att blifva innehafvare af Börje pastorat, ifall utskottets förslag skulle bifallas. Det skulle verkligen intressera mig att veta, hvilken skulle blifva den verkliga innehafvaren nästa år af Börje pastorat. Enligt utskottets förslag kan, föreställer jag mig, frågan icke blifva ordnad; åtminstone torde det möta lika stora svårigheter som de formella svårigheter, hvilka resa sig med reservanternas ståndpunkt i frågan. Jag vågar uttala den uppfattning, att enligt det förslag, som reservanterna afgifvit, Uppsala universitet skall blifva väl tillgodosedt; och jag vågar också uttala, att denna uppfattning icke delas allenast af min ringa person, utan att den delas af flera teologiska lärare i detta land.

Jag kan icke heller underlåta att göra en jämförelse mellan Uppsala och Lunds universitet. Studentantalet är något större i Uppsala, icke dubbelt så stort, men dock afsevärdt större än vid universitetet i Lund. Men, mina herrar, Lunds universitet har icke hittills haft mer än *en* ordinarie professor i praktisk teologi och vidare en liten andel i en professor i praktisk teologi och moralteologi, hvilken professor haft skyldighet att föreläsa två timmar i veckan på ett

mera teoretiskt *vetenskapligt* plan. I realiteten har således hela den *praktiska* prästutbildningen vid Lunds universitet varit uppdragen endast åt en ordinarie professor i praktisk teologi — då man kan bortse från professorn i moralteologi — Nu kommer Lunds universitet och begär att få en assistent också. Följaktligen, om detta bifalles, skulle alltså Lunds universitet för den praktiska prästutbildningen få tillgång till en professor i praktisk teologi och en assistent, under det att Uppsala universitet kommer att enligt reservanternas förslag för samma ändamål få en professor i praktisk teologi, en assistent och ett fast docentstipendium. Såvidt jag förstår, blir det en rättvis afvägning mellan universitetet.

Jag ber för min del att få tillbakavisa, att åtminstone reservanternas ståndpunkt skulle vara i någon mån dikterad af några hemliga motiv, som icke äro här uttalade, utan jag anser, att man bör granska och se till, att det blir rättvisa öfver det hela, och att man icke onödigt slösar med lärarkrafter. Jag vet, att den uppfattning jag här företräder delas af — jag vill icke nämna några namn — teologiska professorer i Sverige, och detta mer än en. Därför vågar jag ock nu anhålla, att kammaren icke ville med alltför stor misstro betrakta det förslag, som framställts i reservationen. Jag yrkar bifall till densamma.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg: Af den senaste ärade talarens anförande kunde man få den föreställningen, att jag skulle hafva underlagt reservanternas uppfattning några hemliga motiv, som de icke offentligen ville kännas vid. Jag ber att på det bestämdaste få förklara, att jag icke alls menat något sådant. De motiv, som jag nämnt, och som jag antog, att reservanterna i någon mån delade, voro desamma, som klart och bestämdt blifvit framlagda i herr Christiernsons motion, hvilken ju reservanterna delvis tagit upp. Därmed har jag naturligtvis icke sagt något som helst nedsättande om reservanterna.

Herr Rydén frågade, huru det skulle gå med Börje pastorat enligt Kungl. Majt:ts proposition? Han syntes tro, att man komme i lika stor förlägenhet, hur man skulle göra med detta prebende, om utskottets förslag ginge igenom, som om reservanternas förslag vunne bifall. Den saken är ganska enkel att svara på. Börje pastorat kommer naturligtvis att skötas med vikarie, liksom så många andra pastorat i riket nu måste skötas med vikarie. Men en helt annan sak blefve det, om Riksdagen skulle bifalla reservationen och sedan nästa år helt enkelt indraga den extra ordinarie professuren i praktisk teologi. Ty om detta blefve Riksdagens beslut, så hade man ju ett pastorat, Börje, som fortfarande under åratall hade egenskapen att vara prebende till en professur — men denna professur hade man förintat. Man finge således den orimligheten, att det funnes ett prebende, som icke vore prebende till någonting.

Vidare nämnde den ärade reservanten, att Lunds universitet

Angående
ombildning af
extra ordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

hittills hade fått reda sig i fråga om undervisning i praktisk teologi med en enda professur. Det är allt, som de där hafva haft för denna undervisning, sade han, ifall jag antecknade hans ord rätt. Om man ser efter i den senaste katalogen för Lunds universitet, finner man dock, att undervisningen i praktisk teologi vid Lunds universitet under höstterminen ombesörjdes af fyra lärarekrafter, dels en ordinarie professor, dels två docenter, som sinsemellan delat öfningarna, och dels slutligen, såsom den fjärde, läraren i kyrkosång. Det är således fyra lärarekrafter, som faktiskt varit använda i ämnet under den senaste tiden. Jag vill därmed icke säga, att det icke behöfves mer. Den frågan har jag icke haft tillfälle att närmare pröfva. Hvad beträffar förhållandet mellan antalet teologie studerande vid Lunds universitet och Uppsala universitet, är det nog så, att det är icke fullt, men icke heller långt ifrån dubbelt så många teologie studerande i Uppsala som i Lund.

Herr Rydén nämnde vidare, att ibland de teologiska lärarna i Sverige skulle förefinnas en alldeles bestämd opposition mot Kungl. Maj:ts förslag. Han sade, att han icke ville nämna några namn. Jag skulle önskat, att han gjort det, ty jag känner icke till, att någon sådan opposition existerar. De namn, som han strax förut hade nämnt, kan jag icke på något sätt godkänna såsom bevis för att en sådan opposition skulle föreligga. Det var professor Söderblom, domprosten Lundström och professor Quensel. Nu är ju förhållandet det, att alla dessa tre stå just bakom det förslag, som utgått från Uppsala universitet angående nu ifrågavarande undervisnings ordnande och hvilket förslag Kungl. Maj:t oförändradt tagit och framlagt för Riksdagen. Jag hemställer, om man under sådana förhållanden verkligen har fog för det påståendet, att professor Söderblom, domprosten Lundström och professor Quensel skulle stå på samma linje som reservanterna.

Herr Starbäck: Blott några få ord. Jag skall icke ge mig in på någon utredning angående sammansättningen af de teologiska fakulteterna vare sig i Uppsala eller Lund, utan vill blott bringa i kammarens erinran, hur det egentligen förhåller sig med de här omhandlade medlen. Professor Quensel, den siste innehafvaren af extra professuren i praktisk teologi, afgick från denna professur år 1909. Då var det helt naturligt, att universitetet genom sina organ skulle ta i öfvervägande, hur de här anslagna medlen skulle användas. Man kom då ändtligen fram till det förslag, som nu föreligger, eller att 4,500 kronor af den med 6,000 kronor utgående aflöningen till den professur, som professor Quensel innehaft och som blifvit ledig, skulle användas till aflönande af en direktör för en ny institution, den s. k. praktiska institutionen, och de öfriga 1,500 kronorna skulle användas för att ordna undervisningen i symbolik. Det är den enkla affär, som det rör sig om. Det är ju helt naturligt, att universitetet vill behålla sitt gamla ordinarie anslag till teologiska fakulteten för

att använda det på bästa sätt; däröfver torde väl ingen förvåna sig. Jag för min enskilda del är alldeles öfvertygad om, att universitetet här är i sin goda rätt och att dessa 4,500 kronor behöfvas för den teologiska fakultetens lärarkrafter. Huruvida det förslag, som nu föreligger, är det allra bästa, därom vågar jag icke ha någon bestämd mening, men jag delar fullkomligt ecklesiastikministerns uppfattning, att det är värdt att försöka det förslag, som här föreligger. Likaså anser jag det med tanke på ämnets vikt vara riktigt, att en lärarkraft anställes för undervisningen i symbolik.

Under sådana omständigheter tror jag, att kammaren med godt samvete och utan någon större tvekan bör kunna gå med på Kungl. Maj:ts, d. v. s. utskottets, förslag, till hvilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Rydén: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning af ett par yttranden, som här framkommit under debatten. Kammaren har kanske af herr statsrådets yttrande beträffande teologiska fakulteten i Lund fått den uppfattningen, att jag icke skulle ha lämnat riktiga uppgifter angående densamma. Förhållandet är det, att det finnes docenter vid universiteten, men dessa äro icke fast aflönade, och om jag rätt uppfattat skillnaden mellan Uppsala och Lund i detta fall, så är det så, att i Lund få docenterna, äfven när de icke ha docentstipendium, hjälpa till med undervisningen, medan detta icke är förhållandet i Uppsala. Följaktligen blir antalet aflönade platser på detta undervisningsområde i Lund för närvarande en och till nästa år två, medan återigen antalet aflönade platser i Uppsala enligt reservanternas förslag skulle för nästkommande år bli tre — jag bortser då i bägge fallen från kyrkosången, som jag icke anser höra hit. Beträffande den opposition, som föreligger, vill jag blott hänvisa till att mina uppgifter om professorerna Söderbloms, Lundströms och Quensels ståndpunkt äro hämtade ur statsverkspropositionen; där redogöres ju för den ställning dessa personer först intogo till denna fråga, innan de gjorde den stora kompromissen för att rädda pengarna åt universitetet. Herrarna få ju för öfrigt i ett annat sammanhang afgöra, hvarthän Kungl. Maj:ts och utskottets förslag kommer att leda. När professuren efter professor Quensel blef ledig och man hade på känn, att den icke behöfdes för den praktiska teologien, anmälde sig flera olika professorer för att framställa förslag om, hur man skulle kunna rädda dessa pennningar åt universitetet; en bland dem, som då anmälde sig, var äfven professor Söderblom, som påyrkade, att penningarna skulle reserveras för en professor i symbolik. I den stora kompromissen, som nu föreligger, har saken ordnats så, att den praktiska teologien har fått 4,500 kronor för att ordna saken på sitt sätt, och i enlighet med professor Söderbloms första förslag ha 1,500 kronor anslagits till en lärare i symbolik, och då denne på samma gång

*Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)*

Angående
ombildning af
extraordinarie
professuren i
praktisk teo-
logi vid uni-
versitetet i
Uppsala
m. m.
(Forts.)

blir docent, så kommer han med docentstipedium upp i 4,000 kronor; och om ett eller annat år, när mannen blir kompetent, så vill man göra honom till ordinarie professor i symbolik, därom är jag öfvertygad. Detta Kungl. Maj:ts förslag innebär faktiskt, att dessa penningar, som professor Quensel afstått, bli lagda till den praktiska teologien för den lärarbefattning i detta hänseende, som de varit oense om, och på samma gång göres början till en professur i symbolik, hvartill gifvetvis, efter min uppfattning, hela detta anslag skulle kunnat disponeras, om icke universitetsmyndigheterna hade börjat strida därom. Men det är klart, att här finnes en opposition. Det är nämligen, enligt hvad jag vet, flera teologiska lärare, som ha förklarar, att de äro missnöjda med detta, och jag tror icke, att jag gör mig skyldig till indiskretion, om jag meddelar, att ordföranden i statsutskottet, som har rätt goda intentioner beträffande teologien i Uppsala, för sin del oförbehållsamt uttalat, att han ställt sig synnerligen tveksam i detta fall och att han icke vill vara med om att göra detta till annat än ett försök eller experiment, därför att han icke var öfvertygad om, att det vore på det för universitetet och fakulteten mest gäneliga sätt, som dessa pengar skulle komma att användas.

Jag skall för min del be att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Christiernson: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har ju försökt, genom att läsa hvad som står i motionen, att göra den här frågan icke till en fråga, hur den praktiskt-teologiska undervisningen vid Uppsala universitet skall anordnas, utan till en fråga om hur jag som motionär har tänkt mig att afveckla hela den teologiska fakulteten. Jag ber nu att få inskränka frågan till hvad den rätteligen rör sig om och som en ledamot af statsutskottet här klart och tydligt har gjort reda för, nämligen ny befattning inom teologiska fakulteten.

Herr statsrådet har framhållit, att om man gick i den riktning, som motionen anvisar, så skulle man komma därhän, att prästutbildningen icke längre vore en universitetsfråga, utan en seminariefråga. Men här är just fråga om ett *prästseminarium* i Uppsala, där den vetenskapligt skolade ledaren skall ersättas af en person, som tituleras direktor, och det är sannerligen större utsikter till att denne blir en man, som fyller deras anspråk på kvalifikationer, som endast åstunda en seminarieundervisning för utbildning af präster, än att det blir en man med verkligt vetenskaplig utbildning. Jag är öfvertygad om, att om detta förslag går igenom, så skulle det efter några år, om man då tittar efter, hvilka de varit, som innehafvt denna direktorsbefattning, visa sig, att troligen åtminstone flertalet innehafvare af tjänsten varit sådana, som snarare hade fyllt seminariekompetensen än den vetenskapliga kompetensen. När det säges här, att prästutbildningen

skulle försämrans genom ett bifall till motionen, eller att motionen, såsom herr statsrådet uttryckte sig, ginge ut på att steg för steg få en afskrifning till stånd på detta område, ber jag att få erinra om, att denna praktiska utbildning omfattar endast en termin; den har nämligen blifvit inskränkt till hälften mot hvad den förr varit. Det är märkvärdigt att, sedan man sålunda inskränkt denna utbildning till en termin, mitt förslag om lämplig inskränkning af lärarekrafterna skall vara en farlig åtgärd. Jag är, i likhet med herr statsrådet, hvarken teolog eller universitetsman, dess värre, men det förefaller verkligen märkvärdigt, att universitetet i detta fall behöfver flera lärare; och tror herr statsrådet, att om vi också få en direktor, som på en termin skall praktiskt utbilda präster, dessa på den tiden verkligen få bort predikotonen? Jag tror för min del, att den kommer att sitta kvar, så icke lärer det skälet kunna framföras. Såsom frågan nu föreligger i denna motion och hvad som här i öfrigt framkommit, gäller det ju här endast den ekonomiska sidan af frågan, nämligen hur man, såsom jag tror, skall kunna spara 6,000 kronor utan att i någon mån äfventyra prästutbildningen. Jag har nämligen den uppfattningen, att präster utbildas bättre, om man icke lägger så stor vikt just vid seminarieutbildningen. Med anledning af att den hänvisning, som min kamrat på skånebänken gjorde till teologiska auktoriteter, tillbakavisades från statsrådsbänken, ber jag endast få nämna, att jag haft besök af flera akademiska medborgare, icke professorer, utan docenter och studerande, som förklarat, att ett bifall till regeringens förslag icke är lyckligt för den vetenskapliga utbildningen af teologer. Man har t. o. m. sagt, att det innebär en stor fara, och det har varit personer med djupt kristen tro, som, när de sett min motion, ur den synpunkten funnit sig föranlåtna att instämma i motionen, äfven om de, som sagdt, icke kunnat gilla motiveringen. Detta gör, att jag kan säga, att jag står här på en ganska stark ståndpunkt och att jag icke nu — såsom emellertid herr statsrådet synes vilja göra troligt — förfäktar vare sig en maskerad eller öppen afkristning, utan att bakom mig finnas äfven verkligt troende teologer.

Öfverläggningen var härmed slutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den af herr A. C. Lindblad m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen, dels ock afslag å samma hemställan och bifall i stället till den i ärendet afgifna motionen i nu förevarande delar, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 9, angående utredning om indragning af den juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala.

*Angående
indragning af
den juridiska
fakulteten vid
universitetet i
Uppsala.*

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 103, hade herr
Andra kammarens protokoll 1912. Nr 15.

Angående *Tengdahl* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära utredning om möjligheten af att indraga den juridiska fakulteten i Uppsala.

indragning af den juridiska fakulteten vid universitetet i

Uppsala.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att herr *Tengdahls* förenämnda motion icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnade herr talman på begäran ordet till

Herr *Tengdahl*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Ifrån universitet i Uppsala närstående håll har man visserligen med anledning af min nu förevarande motion fallit öfver mig såsom ett slags kulturfiende på sådant sätt, att jag vid detta laget borde känna mig ganska aflifvad; jag ber emellertid om ursäkt, om jag nu det oaktadt försöker visa några svaga lifstecken uti denna fråga.

För det första ber jag att få tillbakavisa den beskyllningen, att jag med min anspråkslösa motion skulle ha velat betjäna något speciellt Stockholmsintresse. Detta är så långt ifrån fallet, att jag tvärtom anser, att om det öfverhufvud taget finnes något fog för en viss animositet mellan hufvudstaden och landsorten beror detta just i någon mån på en viss benägenhet hos statsmakterna och andra att lägga alltför mycket till Stockholm. Men den omständigheten att jag gör detta medgifvande, hindrar mig naturligtvis icke att med så mycket större kraf fordra, att sådant, som rimligtvis bör förläggas till Stockholm, äfven bör komma dit, icke för Stockholms skull, utan för sin egen skull. Jag vill vidare säga, att det för mig absolut icke är någon som helst kulturfråga, att Uppsala universitet har just fyra fakulteter och icke tre, två eller en. För mig är det däremot en stor kulturfråga, att bildningsmöjligheterna i vårt land in toto äro så stora som möjligt, men visst icke att dessa bildningsmöjligheter ligga i Uppsala.

I förbigående ber jag att få protestera mot det ständigt återkommande talet om bristande utredning från motionärers sida. Det är ju möjligt att motionerna många gånger äro illa motiveerade, men detta stereotypa tal om bristande utredning ger mig en anledning att värdsamt hemställa till utskottet att laga så, att vi få några normer eller någon taxa för, huru stora utredningar som krävas af motionärer för att en motion öfverhufvud taget skall vinna beaktande. Är det så, att det kräfvades trettio sidors tysk grundlighet för att vinna utskottets öra, så måste man väl försöka åstadkomma denna tyska grundlighet, men det vore i allt fall skäl att få veta litet närmare om denna sak.

Det har med anledning af min motion talats om stympning af Uppsala universitet. Detta är en sak som icke alls hör till den föreliggande frågan, ehuru man gjort ett synnerligen stort nummer

däraf från universitetet närstående håll. Ifrån sådant håll har man rent af sökt framställa det såsom en brist i mitt förslag, att den juridiska bildningen så uteslutande skulle förläggas till Stockholm. Om man emellertid flyttade den juridiska fakulteten i Uppsala till Stockholm, skulle man möjliggöra för en del folk, som redan vore ute i praktiken, att fortsätta sina studier. Man har nu sagt, att detta är omöjligt eller åtminstone icke nödvändigt. Ja, det bevisar endast huru olika ståndpunkter man i detta fall intager. För mig är det en förlegad ståndpunkt, att man först skall utbilda sig på ett håll, och sedan skall man ut i praktiken och då alldeles förakta att vidare utbilda sig. Att vara ute i praktiken är ju icke detsamma som att utbilda sig (i meningen att fylla på sina kunskaper), utan endast att tillämpa dessa kunskaper. Styrkan i tanken att lägga den juridiska utbildningen i hufvudstaden anser jag vara den, att det finnes möjlighet — äfven om det icke finnes många, som komma att använda sig däraf — för folk, som redan äro ute i det praktiska lifvet, att kunna studera samtidigt som de arbeta för brödbiten. Man har sagt, att det icke skulle spela någon praktisk roll att ha den juridiska bildningen här i hufvudstaden, där man ju har juridiken tillämpad i ämbetsverken. Därom skall jag nu icke bry mig om att disputera, ty detta är för mig ett axiom, en solklar sak, på hvilken man icke behöfver spilla några ord.

Jag ber att få påvisa, att denna sak kan ordnas på många olika sätt. En sakkunnig artikelförfattare i Socialdemokraten har framställt det förslaget, att om man drager sig för att förlägga den juridiska bildningen uteslutande till Stockholms högskola, skulle man här i Stockholm kunna inrätta en juridisk fakultet, som kunde betjäna den juridiska bildningen på samma sätt som t. ex. Karolinska institutet betjänar den medicinska utbildningen såsom en speciell medicinsk fakultet.

Jag vill i detta sammanhang äfven påpeka, att jag dock icke står så alldeles ensam om min uppfattning, att det är ett slöseri att ha två universitet på sju mils afstånd från hvarandra. Professor Thyrén, som denna kammare var van att, så länge han satt kvar här, ganska andäktigt lyssna till, har förklarat för mig, att det är hans bestämda uppfattning, att ett så litet land som Sverige skulle vara väl betjänt med en enda juridisk fakultet i stället för tre. När jag således yrkar på slopande af den juridiska fakulteten i Uppsala, befinner jag mig i särdeles godt och sakkunnigt sällskap.

Man har ondgjort sig öfver, att jag i min motion användt uttrycket, att det juridiska studiet i Uppsala ligger i lägervall. Ja, det uttrycket ångrar jag icke alls; jag skulle dock kanske ha lagt till ordet »half» framför »lågervall». Det är väl dock en väsentlig skillnad, om fyra å fem lärostolar innehafvas af perso-

*Angående
indragning af
den juridiska
fakulteten vid
universitetet i
Uppsala.
(Forts.)*

Angående indragning af den juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala. (Forts.)

ner, som verkligen äro vetenskapsmän, eller af personer, som hålla på att blifva vetenskapsmän.

Då jag, som sagdt, anser, att den sak, som jag här fört fram, är så pass bekant, att det icke kräfves några trettio sidors motivering, utan utskottet mycket väl med anledning af min korta motion kunnat bifalla mitt yrkande, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till denna min motion.

Härefter anförde

Herr Starbäck: Vi ha ju att på denna hufvudtitel genomgå 242 punkter, och jag hoppas därför, att motionären och kammaren icke anser det vara nödvändigt, att en längre debatt utspinnas i denna fråga. Visserligen är jag öfvertygad om, att motionären menar fullt allvar med sin framställning och sitt yrkande, men jag kan väl ändock icke tro, att han menar allvar med, att Riksdagen på grund af några korta rader i en enskild motion skulle gå i författning om att afskrifva den juridiska fakulteten i Uppsala; det är väl ändå något för mycket begärtdt. Frågan om förflyttning af universitetet från Uppsala till Stockholm har ju för länge sedan här varit före, nämligen innan de stora byggnadsföretag, institutions- och nationsbyggnadsföretag, som nu finnas fullbordade i Uppsala, kommo till utförande. Då var äfven enligt min mening den tidpunkt inne, då det möjligen ännu förefanns möjlighet till en dylik förflyttning, men nu äro väl ändå fatalierna därför försutna. Det är en ren *ekonomisk* angelägenhet, som det här gäller. Att flytta den juridiska fakulteten från Uppsala, att, såsom herr Tengdahl äfven vill, inskränka den medicinska fakulteten i Uppsala och låta de stora byggnaderna däruppe stå tomma och i stället bygga upp nya universitetsbyggnader här i Stockholm, är det verkligen en riktig hushållning? Den juridiska fakulteten i Uppsala har ju dock icke minskats med afseende å lärjungeantalet, utan den har tvärtom ökats. Jag tror, att motionären måste ge mig rätt i, att det kan vara af ett visst värde, att vi ha olika discipliner företrädde vid de olika universiteten. Om en täflan gör sig gällande på vetenskapens område, måste detta alltid vara till gagn.

Jag har med dessa korta ord, herr talman, velat erinra om, att denna fråga nog icke nu är i det läge, att man på allvar kan taga i öfvervägande ett sådant steg, som motionären här föreslagit, och därför ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Tengdahl: Jag vill gentemot herr Starbäck blott i allra största korthet anmärka, att om det är lätt att flytta någon fakultet från Uppsala, är det just den juridiska fakulteten, som detta gäller om, då den icke är förbunden men så dyrbara institutionsbyggnader som t. ex. den medicinska fakulteten, hvilken jag också, såsom herr Starbäck mycket riktigt sade, har ett godt öga till.

Herr Lundström i Göteborg: Då den ärade motionären verkligen haft mod att yrka bifall till sin motion, kan jag icke neka mig att yttra ett par ord i frågan. Det är väl sällan, som man finner en motivering till en motion så egendomlig i dess förhållande till den verkliga sanningen, som den korta motiveringen är uti nu föreliggande motion.

Angående
indragning af
den juridiska
fakulteten vid
universitetet i
Uppsala.
(Forts.)

Det är egentligen fyra punkter, som motionären anför såsom skäl för indragning af den juridiska fakulteten i Uppsala. Den första punkten är, att det skulle vara särskilda svårigheter att få kompetenta personer till professurerna vid den juridiska fakulteten i Uppsala; i den andra punkten säges, att undervisningen ligger i lägervall. För det tredje antydes, dock mera insinuationsvis, att det skulle äga rum en utvandring af juridiske studerande från Uppsala till Stockholm, och för det fjärde säger han, att man icke skulle kunna åstadkomma någon ordentlig juridisk undervisning annat än i Stockholm. Det finnes i dessa fyra punkter, såvidt jag förstår, icke ett sant ord: Det har icke varit någon svårighet att få kompetenta personer till de juridiska professurerna i Uppsala. Att flera af dessa professorer för närvarande stå lediga beror, såsom en person, som motionerar om saken, väl borde veta, därpå, att det sedan ett par år är fråga om en ändring af ämnenas placering och fördelning på de olika professurerna.

Hvad beträffar talet om, att det skulle vara lägervall inom juridiska fakulteten i Uppsala, torde det väl för den, som satt sig in i saken, vara väl bekant, att den för närvarande mest utvecklade juridiska seminarieundervisningen i norden är just den, som bedrifves i Uppsala. Man har där en mycket stor seminarieinstitution, och lärarna i juridik vid Uppsala universitet lämna gratisundervisning i dubbelt så stor utsträckning, som hvad fallet är vid t. ex. Stockholms högskola, och hvad undervisningen i dess helhet angår bedrifves den i Uppsala af flera lärare än vid Stockholms högskola och äfven af flere än i Lund. Det är således en alldeles häpnadsväckande insinuation, då motionären säger, att den juridiska undervisningen i Uppsala skulle ligga i lägervall.

Hvad slutligen den antydda utvandringen af lärjungar till Stockholm beträffar, är det märkvärdigt, att icke ens i fråga om Stockholms nation i Uppsala har denna utvandring varit särskildt stor, såsom man möjligen skulle ha kunnat vänta sig, i det att nämligen Stockholms nation i Uppsala denna termin har icke mindre än sextiotre jurister; antalet juridiska studerande i Uppsala har för öfrigt stigit sedan Stockholms högskola tillkom, så att hela antalet juridiska studerande i Uppsala för närvarande utgör 422, eller ungefär en femtedel af hela antalet studerande vid universitetet. Hvad angår talet om, att det icke skulle vara möjligt att studera juridik annorstädes än i Stockholm, är det ju märkvärdigt, att samtliga de i de juridiska ämnena här i Stockholm tjänstgörande professorerna — och här i Stockholm ligger ju icke undervisningen i lägervall! — ha fått sin ut-

Angående indragning af den juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala. bildning i Uppsala. Slutligen förvånar det mig, hvarför icke motionären anser, att äfven juridiska fakulteten i Lund borde indragas samtidigt med fakulteten i Uppsala. Det borde väl vara lika omöjligt att studera juridik i Lund som i Uppsala.

Uppsala. (Forts.) Då motionären här två gånger vidhållit sin motion, har jag trott mig böra yttra detta, och jag ber naturligtvis att få yrka bifall till utskottets förslag, detta så mycket mer, som man väl ändå — jag anhaller om ursäkt för att jag upprepar de ord, som motionären äfven använde i liktalet öfver sin motion — icke alls så där på en höft stympar nordens äldsta och främsta universitet och icke heller så där på en höft indrager den juridiska fakultet, som är den största i Sverige, som har det största antalet lärare och det största antalet lärjungar.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats vara afslutad, gaf herr talmannen propositioner å de därunder framställda yrkan- dena; och blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Angående en professur i hygien och bakteriologi vid universitetet i Uppsala. *Punkten 10,* angående inrättande af en professur i hygien och bakteriologi vid universitetet i Uppsala.

Uppsala. Under punkt 9 af förevarande hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, afdelningen A) Aflöningar m. m., Medicinska fakulteten, uppföra en professur i hygien och bakteriologi med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomme universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, äfvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitet i Uppsala med 7,500 kronor.

Utskottet hade i samband härmed till behandling förehaft en af herr *Tengdahl* inom Andra kammaren väckt motion nr 102, däri föreslagits, att Riksdagen måtte besluta att afslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af en professur i Uppsala i allmän hygien och bakteriologi.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med afslag å herr *Tengdahls* ofvannämnda motion, i utgiftsstaten för universitet i Uppsala, afdelningen A) Aflöningar m. m., Medicinska fakulteten, uppföra en professur i hygien och bakteriologi med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomme universitetsprofessorer i allmänhet och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, äfvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitet i Uppsala med 7,500 kronor.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Tengdahl anförde: Herr talman! Ja, jag hyser en mycket liten förhoppning att kunna föra någon fruktbringande diskussion med dem, som särskildt vilja vara universitetens representanter i denna kammare, då man fortsätter att komma med sådana saken alls icke vidkommande synpunkter, som t. ex. detta, att man rimligtvis icke kan »stympa» etc. Det hör ju icke alls till saken.

Angående en professur i hygien och bakteriologi vid universitetet i Uppsala.
(Forts.)

Jag vill emellertid bara be att få anmärka, att bakom denna min motion ligger precis samma sträfvan, som bakom den andra, nämligen att vi skola undvika hvad jag i en tidningspolemik kallat onödig flotthet. Det är alldeles onödigt, att man håller dubbla fakulteter i medicin och juridik på sju miles afstånd från hvarandra. Stockholms stad upplåter alltid vid begäran sina sjukhus för undervisningsändamål. Äfven andra än stadens sjukhus finnas, som betjäna läkareutbildningen. Under sådana omständigheter finnes det icke någon anledning, hvarför man icke skulle kunna koncentrera hela den medicinska undervisningen för hela denna del af landet i Stockholm i stället för att splittra den på två platser, belägna så nära hvarandra som Stockholm och Uppsala. En speciell anledning till att åtminstone tänka på denna sak är, att det nyligen stått två befattningar lediga i Uppsala. Af dem är den ena tillsatt och den andra skall snart tillsättas. Vidare bli i Stockholm fyra professorer, vill jag minnas, inom olika ämnen vid Karolinska institutet lediga inom den närmaste tiden. Om man öfver hufvud taget vill reflektera på en koncentration af den medicinska undervisningen, finnes sålunda här ett tillfälle att transportera professorer från Uppsala till Stockholm och uppehålla de platser, man möjligen senare ville definitivt indraga, på förordnande.

En sådan koncentration vid den medicinska undervisningen, som jag förordar, har man med stor fördel genomfört i Danmark. Då böra vi också kunna genomföra en sådan. Där har man på en stor tomt i Köpenhamn sammanfört allt, som hör till icke blott läkareutbildningen utan äfven till barnmorske-, tandläkare- och sjuksköterskeutbildningen. Det enda, som icke är förlagdt på denna stora tomt, där danskarne har sitt Rigshospital, som det heter, är en speciell afdelning för sinnessjukdomar. Det beror dock icke på att man icke ville förlägga den dit, utan på, att professorn i ämnet sedan gammalt är öfverläkare på Kommunehospitalet och där har det kliniska material, som han behöfver.

Jag skall icke yrka bifall till min motion utan har endast haft tillfredsställelsen att ha sökt väcka på tal en som jag anser förnuftig tanke. Är det icke någon, som vill reflektera på den, så är det icke mitt fel. Jag vill protestera mot alla onödiga dyrbarheter på såväl undervisningens område som på alla andra. Vi hafva annan användning för våra pengar än att kasta bort dem på sådana institutioner, som vi icke behöfva.

Angående
en professur i
hygien och
bakteriologi
vid universite-
tet i Uppsala.
(Forts.)

Härefter yttrade

Herr Hellberg: Herr talman! Då herr Tengdahl slutade sitt anförande med att icke göra något yrkande, skall jag be att få afstå från det lilla anförande, som jag tänkt hålla till förmån för den ifrågakvarande professuren, och endast inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Angående
en professur i
nationaleko-
nomi vid uni-
versitetet i
Uppsala.

Punkten 11, angående inrättande af en professur i national-ekonomi vid universitet i Uppsala, föredrogs härpå; och begärdes därvid ordet af

Herr Rydén, som yttrade: Herr talman! Den motion, som här af statsutskottet är afstyrkt, är enligt min uppfattning en af de mest motiverade och bäst utredda motioner, som man kan få läsa i Riksdagens förhandlingar. Det var, jag vågar uttala det, också den uppfattningen i statsutskottet eller rättare den afdelning af statsutskottet, som behandlat denna motion, att motionären här har pekat på en sak, som verkligen förtjänar allt beaktande. Då nu motionen har afstyrkts, vill jag tillåta mig att uttala den förhoppningen, att den välvilliga motivering, som utskottet här enstämmigt ägnat sitt afstyrkande af motionen, måtte uppmärksammas af de myndigheter, på hvilkas initiativ i första rummet en lösning af denna fråga kommer att bero. Det är aldeles klart, att den nationalekonomiska vetenskapen behöfver en starkare representation än den för närvarande har vid det största af rikets universitet, och när jag för min del har biträdt utskottets afstyrkande af motionen, är det utslutande af det formella skälet, att jag anser, att en sådan fråga som denna icke bör upptagas förrän vederbörande universitetsmyndigheter själfva därom framställt begäran hos Kungl. Maj:t. Men på samma gång vill jag uttala, att jag är absolut öfvertygad om, att, om ett initiativ förelegat från universitetet sjelft af den beskaffenhet, motionen innebär, hade en sådan framställning nog blifvit af Riksdagen bifallen. Jag har, herr talman, icke annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Vennersten*, *Branting* och *Lundström* i Göteborg.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls af kammaren.

Punkterna 12—16.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18, angående inrättande af en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer vid universitetet i Lund. *Angående en professur i teologisk encyklopedi m. m. vid universitetet i Lund.*

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att i utgiftsstaten för universitet i Lund, afdelningen A) Aflöningar m. m., Teologiska fakulteten, uppföra en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomme universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, äfvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till Lunds universitet med 7,500 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra kammaren af herr *Christiernson* väckt motion nr 164, däri föreslagits, att Riksdagen måtte i så måtto bifalla Kungl. Maj:ts förevarande förslag, att i utgiftsstaten för universitet i Lund, afdelningen A) Aflöningar m. m., Filosofiska fakulteten, uppfördes en professur i religionshistoria — eventuellt äfven religionsfilosofi — med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomme universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, äfvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till Lunds universitet med 7,500 kronor.

Utskottet hemställde att Riksdagen måtte, med afslag å herr *Christiernsons* ofvanberörda motion, i utgiftsstaten för universitetet i Lund, afdelning A) Aflöningar m. m., Teologiska fakulteten, uppföra en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomme universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, äfvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till Lunds universitet med 7,500 kronor.

Efter det utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr *Christiernson*: Herr talman! I denna punkt är ju fråga om en motion, som jag tillätit mig att väcka. Den har dock haft en ovanligt stor otur, då den icke en gång förvärfvat stöd af min egen partikamrat, herr *Rydén*, så att han reserverat sig till förmån för motionen, och jag skall därför icke drista mig att någon längre tid taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Men jag vill säga, att det, som står i Kungl. Maj:ts proposition på sid. 67,

Angående en professur i teologisk encyklopedi m. m. vid universitet i Lund. eller att det rådde inom konsistorium en fullständig enighet i frågan — d. v. s. det var en professor som i afseende på namnet hade en afvikande mening — icke är alldeles så riktigt. Verkliga förhållandet är nämligen att en af professorerna i Lund bestämdt yrkade afslag.

(Forts.)

Denna fråga är för resten ett vittnesbörd om, huru en fråga fullständigt kan komma på sned ibland genom att egendomliga krafter under årens lopp verka. Vi veta, att denna fråga var före i fjol, då det gjordes en besynnerlig framställning — man kan säga besynnerlig, fastän den kom från Kungl. Maj:t — att det skulle inrättas i stället för en professor ett mellanting, som egentligen var till sin natur okänt inom den akademiska lärareorganisationen. Den blef dock afslagen. Men från början har man i konsistorium i Lund icke varit af den mening, som nu blifvit fastslagen som den enda gifna, eller att det skulle vara klart, att en sådan professur som denna skulle placeras inom den teologiska fakulteten. Tvärtom, år 1907 den 11 september, om jag minnes rätt, blef denna framställning från den teologiska fakulteten behandlad i konsistorium, hvarvid icke mindre än sex af professorerna yrkade afslag på framställningen och de flesta af dem äfven med den motiveringen, att man borde taga under öfvervägande, huruvida icke professuren i fråga borde placeras inom den humanistiska sektionen i stället för inom den teologiska fakulteten.

Nu finnes dock ingenting att göra åt saken. Jag har väckt min motion därför att jag ansåg, att man in i det sista borde kämpa för att denna professur, om den skulle fylla sin egentliga uppgift, icke blefve en teologisk professur. Det egendomliga skulle kunna inträffa, såsom förhållandena nu äro hos oss ordnade, att man i Lund, om framställningen om denna professur blefve bifallen, kunde till innehafvare af densamma få en icke präst, medan återigen han, sedan prebenderne icke äro bundna vid viss professur, måste tänkas kunna bli innehafvare af ett dylikt pastorat. Det är kanske en mindre olägenhet men säkert är, att för det ändamål, för hvilket professuren är inrättad, är det bättre, om den komme till den filosofiska fakulteten. Här kommer man in på examensskyldigheten. Jag har dock icke förut hört framhållas, att det vore nödvändigt att få denna professur för examensskyldighetens skull, utan endast att den vore nödvändig för den vetenskapliga utbildningen och forskningen, och då är det icke till skada att professuren upprättas inom den humanistiska sektionen.

Jag beklagar, att ärendet på grund af ogynnsamma omständigheter på ett tidigare stadium kommit i det läge, att det nu icke finnes någon förhoppning att få professuren förlagd, dit den bort förläggas, och detta gör, herr talman, att jag icke har något yrkande att framställa.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg: Herr talman! Jag har ännu en gång nöjet att utbyta tankar med herr Christiernson i teologiska spörsmål.

Såsom utskottet framhåller, har Riksdagen såsom sin mening under föregående år uttalat, att en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer borde komma till stånd i Lund och få sin plats inom dess teologiska fakultet. Nu har Kungl. Maj:t föreslagit, just hvad Riksdagen sålunda begärt, och därmed borde väl ett bifall vara gifvet. Emellertid har herr Christiernson nu i strid häremot förfäktat den meningen, att professuren i fråga borde förflyttas till den filosofiska fakulteten. Då denna fråga onekligen är af stor betydelse, skall jag be att få säga, att jag alldeles icke kan dela motionärens mening.

Motionären påstår, att först genom den föreslagna förflyttningen ämnet skulle komma i sin rätta omgifning, enär det är så nära förbundet med filosofiens, litteraturens och konstens historia, samt med fornforskningen och med språkvetenskaperna, hvilka ju tillhöra den filosofiska fakulteten. Men alldeles detsamma kan sägas om teologiens öfriga ämnen. Gamla testamentets exegetik sammanhänger tydligen med semitisk språk- och fornforskning, det nya testamentets exegetik med grekiskan, kyrkhistoria med allmän historia, jämte kultur och litteraturhistoria, alltsammans ämnen som tillhöra den filosofiska fakulteten, liturgiken sammanhänger med estetiken, kyrkorätten med juridiken o. s. v. Skulle nu religionshistorien flyttas af det skäl, som herr Christiernson anfört, så får den taga med sig så godt som hela den teologiska fakultetens ämnen på sin flyttning in i filosofiska fakulteten.

Nej, det riktiga är nog, att teologiska fakulteten får behålla sitt nuvarande osplittrade skick. Hvad som sammanhåller denna fakultets ämnen till en naturlig enhet är ju dels att de hafva ett gemensamt föremål: de religiösa företeelserna, dels också att de hafva en gemensam lärjungekrets: de blifvande prästerna och religionslärarna.

Uppfattningen att detta är det riktiga har man också så godt som öfverallt i utlandet. Öfverallt, där religionshistoriska professurer äro upprättade eller skola upprättas, har man hänfört ämnet just till den teologiska fakulteten. Så har skett i Tyskland, i Schweiz, i Holland och i Frankrike. Det enda undantag, som är mig bekant, är en docentur i religionshistoria vid universitetet i Köpenhamn, hvilken docentur tillhör den filosofiska fakulteten.

Motionären anför för sin mening åtskilliga skäl, som efter min uppfattning icke hålla streck inför en granskning. Han anför som skäl bland annat, att, som han säger, »det för närvarande råder ett lifligt intresse för religionshistoriens studium bland de filosofie studerandena, ett intresse, som dock i hög grad lamslås därigenom, att ämnet endast får medtagas i filosofiska examina medelst kunglig dispens, hvilken kräfver dröjsmål, besvär och kostnad.» Detta

*Angående
en professur i
teologisk encyklopedi m. m.
vid universitetet i Lund.*

(Forts.)

Angående uttalande innebär dels en öfverdrift, dels ock ett verkligt misstag. en professur i Vid Lunds universitet t. ex., som ligger motionären närmast, har teologisk encyklopedi m. m. ingen haft ämnet med i filosofie licentiatexamen, och de, som haft vid universitet i Lund. det med i filosofie kandidat- eller magisterexamen, uppgå icke under årens lopp till ett 10-tal. Och af dessa få ha därtill samtliga utom en enda, som är kvinna, redan förut haft teologie kandidatexamen eller ock efter afläggandet af sin filosofiska examen öfvergått till teologiska studier. Det är sålunda en betydande öfverdrift, som ligger i talet om det stora intresset hos de filosofie studerandena för ämnet. Och ett verkligt misstag är det, då motionären påstår, att de filosofie studerandenas intresse för religionshistorien lamslås därigenom att ämnet endast får medtagas i filosofiska examina efter erhållen kunglig dispens, hvilken kräfver dröjsmål, besvär och kostnad. Det förhåller sig nämligen icke så. Både i Uppsala och Lund får religionshistorien medtagas i filosofie kandidatexamen och filosofie magisterexamen utan kunglig dispens.

(Forts.)
Ett annat hufvudskäl, som är mera att fästa sig vid, är motionärens farhåga för, att studiet af den allmänna religionsvetenskapen skulle kunna blifva alltför konfessionellt färgadt, om det fördes till den teologiska fakulteten. Häri har motionären visserligen delvis rätt. Men mot den olägenheten får man väga de synnerligen stora olägenheter, som skulle uppkomma genom att flytta religionshistorien till den filosofiska fakulteten. Det *speciella* skäl, som motionären här anför, är hans påstående, att »det är mycket möjligt, att en innehafvare af den föreslagna professuren kan bli nödsakad öfvertaga ett pastorat». Samma skäl har han äfven nu i sitt yttrande anført. Det var framför allt med anledning häraf som jag begärde ordet, då jag nämligen ville meddela, att en dylik risk alldeles icke föreligger. Om Kungl. Maj:ts förslag vinner Riksdagens bifall, kommer det icke att inträffa, att en innehafvare af professuren någonsin kan blifva nödsakad att öfvertaga ett prebende.

Det är alldeles riktigt, att man skulle *kunna* ordna saken så, att religionshistorien, såsom motionären framkastat, finge ingå i den teologisk-filosofiska examen. Men en sådan anordning torde af ämnets alla målsmän betecknas som synnerligen olämplig. Nämnda examen är nämligen af blott förberedande beskaffenhet, och skulle religionshistorien placeras där, vore den dömd att bli ett rent underordnad ämne, som föga kunde bidra till fördjupa religionslärarens vetenskapliga utbildning. Alla, som i likhet med motionären anse, att religionshistorien är ett ämne af synnerligen stor vikt och i bästa mening tidsenligt, borde ock vara öfverens om, att det bör vara obligatoriskt för alla, som aflägga teologisk kandidatexamen, och därför rätteligen bör höra till den teologiska, icke till den filosofiska fakulteten.

Vidare anfördes ej. Kamraren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 19—24.

Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkterna 26—28.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—34.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 35, angående upprättande af nya lektors- och adjunksbefattningar vid de allmänna läroverken.

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att, för beredande af medel för upprättande vid de allmänna läroverken af dels 6 lektors- och 5 adjunksbefattningar från och med den 1 januari 1913, dels ock 1 lektors- och 5 adjunksbefattningar från och med den 1 juli 1913 att på de särskilda läroverken fördelas på sätt, Kungl. Maj:t bestämde, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 58,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte för beredande af medel för upprättande vid de allmänna läroverken af dels 4 lektors- och 5 adjunksbefattningar från och med den 1 januari 1913, dels ock 1 lektors- och 5 adjunksbefattningar från och med den 1 juli 1913, att på de särskilda läroverken fördelas på sätt, Kungl. Maj:t bestämde, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 50,000 kronor.

Vid punkten hade emellertid reservation afgifvits af herrar *A. C. Lindblad, Thorsson, Persson* i Stallerhult, *Rydén, Sjö* och *Lindberg*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Efter föredragning af utskottets hemställan gaf herr talman-
nen ordet till

Herr *Rydén*, som anförde: Herr talman! I nu föredragna punkt ha flera af denna kammars ledamöter och äfven ledamöter från

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)*

Första kammaren låtit anteckna en afvikande mening mot den, som utskottet här företrädt. Jag vill i förbigående anmärka, att vid afgörandet af denna fråga i statsutskottet 13 medlemmar röstade för och 11 mot den hemställan, som segrade, och följaktligen voro vi 11, som anslöto oss till reservationen vid afgörandet.

Jag vill till en början säga, att båda de här föreliggande alternativen, såväl utskottets hemställan som reservanternas förslag, innebära enligt min uppfattning en synnerligen välvillig hållning beträffande extralärarna vid de allmänna läroverken. Jag vill också här utan alla förbehåll som min mening uttala, att läroverkslärarekåren vid de allmänna läroverken och enkannerligen den extra lärarepersonalen befinner sig efter löneregleringarne för statens ämbetsverk i en ogynnsam ställning, som Riksdagen enligt min mening verkligen bör behjerta. Hufvudsaken i det, som innehålles i reservationen, är just ett oförbehållsamt uttalande från oss 11 — det kanske icke är så många här men vi voro dock 11 — att Riksdagen snart borde ha att motse från Kungl. Maj:t en framställning om förbättring af den extra lärarepersonalens ställning och att en sådan framställning skulle med välvilja mottagas af Riksdagen. Men så skilja sig uppfattningarna åt beträffande det sätt, hvarpå man borde tillgodose detta extralärarnes behof. Medan utskottet anser det lämpligt att bevilja anslag för 15 ordinarie nya lärarebefattningar och därigenom bereda möjlighet för 15 lärare att uppflyttas till ordinarie och sålunda erhålla en lönetillökning af 1,000 kronor, så ha däremot reservanterna ansett, att man i stället borde för denna stora personal af extra lärare, som väl uppgår till ett antal af omkring 130 vid de allmänna läroverken, åstadkomma en lönereglering, hvarom vi dock icke kunnat framställa förslag, då icke någon motion med sådant yrkande förelegat.

Ur denna synpunkt har jag ansett, att reservationen i verkligheten är gentemot lärarepersonalen vid de allmänna läroverken välvilligare än hvad som innehålles i utskottets hemställan. Men jag har fattat min ståndpunkt till denna fråga framför allt på grund af det skälet, som också upptages i reservationen, att jag icke kan finna det annat än högst betänkligt att gå vidare med att tillskapa nya lärarebefattningar vid de allmänna läroverken. För denna min uppfattning har jag tre skäl, som jag anfört som hufvudskäl. För det första är det, såsom framgår af utredningen här, odisputabelt, att tillgången på kompetenta lärare vid läroverken är så pass begränsad, att flera lärarebefattningar ha gång efter annan kungjorts till ansökan lediga, utan att någon enda kompetent sökande anmält sig. Då jag håller före, att läroverken äro bäst betjänta med, att det finnes en så stor tillgång på aspiranter till ordinarie befattningar, att man vid behof kan göra ett urval bland dem, så att man icke till ordinarie lärare behöfver anställa hvem som helst, så anser jag, att redan däri ligger ett skäl att med varsamhet framgå på den väg, som här föreslagits.

Det andra och enligt min uppfattning viktigare skälet är, att jag anser, att hela frågan om läroverkens organisation nu måste befinna sig i ett så sväfvande läge, att man bör med varsamhet gå in på att bevilja nya lärarebefattningar. Genom Riksdagens beslut om inrättande af kommunala mellanskolor är det ju uppenbart, att i den skolorganisation, som genomfördes 1904, inkommit en faktor, som till den grad förändrat ställningen och meningen i 1904 års läroverksorganisation, att denna faktor kommer att få konsekvenser, som vi knappast kunna öferskåda. Det är då klart, att först och främst dessa så kallade statens realskolor, som 1904 års läroverksreform tänkte sig upprättade på en mängd ställen, icke i längden komma att upprättas i och med de kommunala mellanskolornas införande på grund af statsmakternas fattade beslut. Det skall nog bli i ytterliga undantagsfall, som något dylikt kommer att inträffa. Till stöd för den uppfattningen kan jag anföra något, som i Göteborg förekommit. Under en debatt i stadsfullmäktige därstädes upplästes ett bref från öfverdirektören och chefen för läroverksöfverstyrelsen, i hvilket denne gör ett uttalande i den riktning, att nya realskolor icke borde inrättas, förrän mellanskolor visat sig otillräckliga.

Följaktligen kan man räkna med, att de kommunala mellanskolorna öfvertaga en del af de uppgifter, statens realskolor haft, men än vidare, synes det mig också alldeles klart, att upprättandet af kommunala mellanskolor i små industrisamhällen, municipalsamhällen, köpingar o. s. v. kommer att där taga lärjungar från bygden, som annars skulle ha flyttat in till städernas läroverk, och dessa skolor komma att lämna en utbildning, som för dem fram till realskoleexamen. Därigenom att de kommunala mellanskolorna utveckla sig — det sker ju redan med ganska stor snabbhet, såsom enhvar, som känner till förhållandena, vet — komma de att öfvertaga en hel del af de lärjungar, som hittills varit hänvisade att rekrytera de allmänna läroverken. Man måste därför starkt ifrågasätta, huruvida tilloppet till de allmänna läroverken då kan fortfara på samma sätt som under de senare åren. Än yttermera blir detta för kammaren tydligt, om jag åberopar en, jag vill icke säga auktoritet men i hvarje fall en så betydande man som förutvarande statsrådet Lindström, som här i kammaren och i en kungl. proposition under fjolårets riksdag uttalat sin bestämda uppfattning, att i och med de kommunala mellanskolornas inrättande har det inträdt i den hittillsvarande läroverksorganisationen en ohållbarhet, som gör det nödvändigt att tillsätta en kommitté, som kommer att uppgöra en plan för organisation af landets skolväsen. Det synes mig klart, att när den kommittén skall tillsättas — och man kan icke underlåta att få den tillsatt inom tämligen nära liggande tid — och när den skall öfverväga, hur skolan skall organiseras, den kommer att skära bort en del af läroverkens lägre klasser och ersätta den med den kommunala mellanskolan. Någon annan utväg finnes icke. Då

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.*

(Forts.)

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

frågar jag, om i det läge, som denna fråga befinner sig, det är rätt, att man på detta sätt tillskapar ordinarie lärarebefattningar, som med all sannolikhet komma att visa sig icke behöfliga den gången, då man underkastat skolans organisation denna absolut nödvändiga revision.

Det tredje skäl jag för min del ansett vägande är det af herr statsrådet själf i den kungl. propositionen åberopade, nämligen att vi ha hela denna stora fråga om kvinnornas anställning i statstjänst. Det är ju icke herrarna obekant, att den frågan ligger oss så nära inpå lifvet, att den måste lösas mycket snart. Riksdagen har antagit en grundlagsförändring, som medgifvit kvinnorna rätt att få tillträde till statstjänst på en mängd områden, men vi vänta på den rent civila lag, som kommer att ordna detta. Lönereglingskommittén och myndigheter hafva haft denna fråga till ompröfning. Jag kan icke föreställa mig, att åtminstone denna fråga kan undanskjutas synnerligen länge. Ja, det har ju varit ifrågasatt att förelägga detta års Riksdag förslag härom. Ty, mina herrar, om det skall gå därhän, att det blir verklighet af hvad Riksdagen ville, när den genomförde sin reform i grundlagen, att kvinnorna skola få tillträde till statstjänst och till de flesta statstjänsterna för öfrigt, då frågar jag, om icke, när kvinnan skall rycka in och eröfra ett nytt verksamhetsområde, det just är skolan som kanske allra först erbjuder ett sådant. Lönereglingskommittén föreslår i sitt betänkande, att 700 nya adjunktstjänster skola upplåtas till täflan jämväl för kvinnor, d. v. s. att det skulle bli möjlighet att besätta dem med kvinnliga innehafvare. Då frågan ligger så nära inpå lifvet, har jag däri måst, som sagdt, finna ett tredje och starkt vägande skäl för min uppfattning, att man, om man ser på statens intresse, icke handlar på tjänligaste sätt, om man bifaller Kungl. Maj:ts förslag.

Det finnes i den reservation, till hvilken jag anslutit mig, ett bestämdt uttalande, att man bör hjälpa läroverkslärarne men icke genom att skapa lärarebefattningar, som troligen framdeles bli onödiga, utan genom att skapa en lönereglering, och detta är en uppfattning, hvars riktighet jag icke kan frångå. Jag vill äfven tillkännagifva, för att icke missförstånd skall uppstå, att jag i denna punkt anser mig stå på så absolut säkra fötter, att jag kommer att för min del underställa denna fråga kammarens pröfning genom *votering*. Jag hemställer sålunda, herr talman, om afslag å utskottets hemställen och bifall till den reservation, som i denna punkt är fogad vid utskottets betänkande.

Med herr Rydén förenade sig herrar *Waldén* och *Christiernson*.

Härefter yttrade

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Berg*:
Herr talman, mina herrar! Då jag i väsentliga afseenden delar

den uppfattning, som blifvit framställd i reservationen och närmare utvecklad af herr Rydén, men i andra afseenden, nämligen i fråga om medlen, alls icke kan dela hans åsikter, ber jag att få klargöra, hur jag ställer mig till reservationen.

Jag är den förste att erkänna, att uti denna reservation finnas framhållna en del synpunkter, som förtjäna det allra största beaktande. Reservanternas betona, att hela läroverksfrågan för närvarande befinner sig i en sväfvande ställning, och att en allmän revision af alla hithörande förhållanden i en ganska snar framtid måste bli en nödvändighet. De betona vidare, att vid denna allmänna revision hänsyn bör tagas till ett par synnerligen viktiga omständigheter. Inrättandet af de kommunala mellanskolorna kan komma att föranleda minskning i lärjungeantalet i de allmänna läroverkens lägre klasser och på grund däraf äfven åtskilligt minska behovet af lärarekrafter för dessa klasser. Vidare har frågan om kvinnornas behörighet att bli lärare vid allmänna läroverk nu blifvit aktuell och måste lösas, och härigenom inträder helt visst en ytterligare minskning i behovet af manliga läraretjänster vid de allmänna läroverken. I samband med omnämmandet af den ifrågavarande revisionen ha ock reservanternas berört nödvändigheten af att upptaga läroverkslärarekårens löneförhållanden till en förnyad granskning.

Jag medger, som jag sade, riktigheten af allt detta. Frågorna om läroverkens lägre klasser, om kvinnans rätt att söka adjunkts- och lektorstjänster och om förbättrandet af läroverkslärarnas löner, dessa frågor komma helt visst att inom kort upptagas till lösning, och när tiden därför är mogen, är det naturligtvis synnerligen värdefullt för regeringen att här hafva fått ett uttryckligt löfte i förväg från målsmännen för två af Riksdagens partier, icke blott det socialdemokratiska utan ock högerpartiet. Men när reservanternas i påtryckningssyfte vilja helt och hållet uppskjuta inrättandet af nya tjänster vid de allmänna läroverken till dess den stora allmänna revisionen är fullbordad, då kan jag omöjligen följa dem. Den synnerligen stora omfattning, som reservanternas tydligen vilja gifva nämnda allmänna revision, gör det nämligen efter min uppfattning alldeles uppenbart, att det måste dröja rätt länge, innan något förslag därom kan vara utarbetadt och af Riksdagen pröfvadt. Under tiden skulle, efter reservanternas mening, inga nya läraretjänster vid de allmänna läroverken komma till; och antalet extralärare, som nu är så stort, skulle alltjämt få tillväxa. Går det verkligen för sig att låta sakerna utveckla sig på det sättet? År 1904 proklamerade Riksdagen, som herrarna erinra sig, den grundsatsen, att bästa sättet att förbättra och tillgodose extralärarnas förhållanden är att inrätta nya läraretjänster. Då för tiden beräknade man, att när reformen vore genomförd, behovet af extralärare icke skulle uppgå till mer än 30; för närvarande är antalet omkring 130. Jag frågar, kan det då vara försvarligt att

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.*
(Forts.)

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

utan vidare låta antalet växa med stigande fart och med ens fullständigt stoppa alla möjligheter till befordran?

Jag ser visserligen och har äfven af den förste talaren hört, att reservanterna nu vilja proklamera en grundsats, hvilken är alldeles motsatt den, som Riksdagen proklamerade 1904. Bästa sättet att afhjälpa det s. k. extralärareeländet, om hvilket så mycket talats och skrifvits, skulle numera icke vara att inrätta nya tjänster utan att något höja arfvodet för extralärarna. Ja, jag är synnerligen tacksam för det nya bestämda löfte, som reservanterna sålunda gifvit, att de önska en ökning af extralärarnas arvode och att de vilja ha detta arvode så höjdt, att extralärarnas berättigade anspråk skola bli tillgodosedda. För den händelse Riksdagen skulle bifalla reservationen, vill jag på det bestämdaste taga fasta på den sålunda gifna utfästelsen och snarast möjligt söka inkomma till Riksdagen med förslag om provisorisk löneförbättring för extralärarna, medan de vänta på den stora, allt omfattande revisionen. Tyvärr blir det nog, fruktar jag, i så fall omöjligt att komma med något förslag härom redan till denna Riksdag — jag vet icke, om reservanterna tänkt sig möjligheten häraf, de ha i alla händelser icke utsagt det tillräckligt tydligt — utan då får väl med den saken anstå ett år. Det skulle emellertid varit mycket förmånligt, om reservanterna gjort åtminstone någon antydning om, hur pass högt de ville gå med den förbättring af extralärarnas ställning, som de utlofvat. Ty annars måste man nog befara, att det nästa år kan gå med denna provisoriska löneförbättring som det i år gått med den föreslagna provisoriska löneförbättringen för de ytterst dåligt ställda lärarinnorna vid statens samskolor, nämligen att statsutskottet tar och prutar ned den till jämt upp hälften af hvad Kungl. Maj:t velat gifva.

Jag vill än en gång understryka, att i händelse reservationen skulle bli Riksdagens beslut, jag skall taga fasta på de löften, som denna dag framkommit och af dem söka göra det bästa möjliga; och jag hoppas, att Riksdagen då också skall hålla det ord, som herr Rydén och hans bundsförvanter gifvit.

Tills vidare hemställer jag emellertid, att kammaren skall följa den af Riksdagen själf förut anvisade vägen och bifalla utskottets förslag, som visserligen icke fullt ut ger, hvad Kungl. Maj:t önskat, men som åtminstone ger afsevärdt i den riktningen och innebär en verklig förbättring af extralärarnas ställning, för hvilken jag tror, att de skola ha skäl att vara tacksamma. Däremot är jag icke säker på att de skulle bli tacksamma för förverkligandet af det förslag, herr Rydén framställt.

Herr Rydén: Herr talman! Det är för mig efter det yttrande, som herr statsrådet höll, ett behof att uttala, att min uppfattning om nödvändigheten af en lönereglering för läroverkslärarne är så fast, att, i fall reservationen segrade, jag med synnerlig be-

stämdhet skulle tillstyrka att frågan, om möjligt, måtte föreläggas redan denna Riksdag.

Jag vill också säga det, att denna uppfattning att läroverkslärarne och särskildt extralärarne, som vi nu hafva att närmast syssla med, behöfva en lönereglering, varit fullkomligt enhällig på den afdelning inom statsutskottet, som i första hand haft att handlägga detta ärende. Jag vill icke heller fördölja, att de resonemang som där förts visat, att vi alla voro uppfyllda af den uppfattningen, att det här icke kunde vara billigt att stanna vid ett alltför lågt belopp, då det gällde att höja lönerna; och det gjordes med all rätt den jämförelsen mellan läroverkslärarna och amanuenserna vid ämbetsverken, att man beräknat att amanuenser skola hafva två befattningar och åtnjuta lön från båda, samt att tjänstgöringen för en extralärare möjligen kunde i allt väsentligt anses sammanfalla med uppehållandet af två amanuensbefattningar. Det ansågs därför icke mer än billigt, att beloppet af extralärarnas löner bestämdes i analogi härmed; och jag är öfvertygad om att både herr statsrådet och de utanför Riksdagen varande läroverkslärarna böra kunna göra till sin den alldeles bestämda uppfattning, som funnits på den statsutskottsafdelning, som handlagt detta ärende. I det afseendet finnes det inga undanflykter eller omsvep.

Men jag frågar herrarna, om det är rimligt att vi skola vara bundna af ett Riksdagens uttalande, som gjorts år 1904, nu då situationen är sådan, att själfva grundvalarna för detta uttalande äro fullständigt undanryckta. Då Riksdagen 1904 skapade en ny läroverksorganisation, kunde med all rätt sägas, att här skola vi se till att gifva läroverkslärarna befordringsmöjligheter, så att de extra ordinarie icke bli alltför många, och att det icke blir något extralärareelände; men finnes det någon rimlighet, säger jag, i att i längden upprätthålla detta uttalande, sedan vi nu efter år 1904 skapat en helt ny skoltyp, som ovillkorligen vid en omorganisation kommer att göra en hel del af läroverkslärarna öfverflödiga? Det är enligt min uppfattning fullkomligt orimligt att komma och säga något sådant. Om herrarna icke hade varit med om att genomföra den kommunala mellanskolan, då hade det varit rim och reson i att säga, att Riksdagen är skyldig att hålla sitt löfte och inrätta så många ordinarie lärarebefattningar, att intet extralärareelände uppstår; men då Riksdagen skapat en helt ny skoltyp, som tager bort en del af behofvet af lärarekrafter vid de allmänna läroverken, då måtte väl själfva grunden för detta uttalande vara alldeles bortryckt.

Jag tillåter mig äfven att ännu en gång peka på kvinnofrågan. Den frågan fanns icke 1904. Riksdagen har efter den tiden fattat beslut om en sådan ändring af grundlagen, att den ger kvinnorna tillträde till lärarebefattningar vid läroverken, så snart detta på civillagstiftningens väg blir möjliggjordt. Inför detta

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.

(Forts.)

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

förhållande kan ju 1904 års uttalande icke upprätthållas, mina herrar; det är ju omöjligt, att man kan komma bort ifrån detta faktum och säga, att under alla livets skiften, och hvad som än kan komma att inträffa, skall Riksdagen hålla fast vid ett uttalande, som gjorts under helt andra förutsättningar, nämligen dem som voro rådande år 1904.

Jag antager, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är statsråd om fem år, och att det då föreligger den frågan att vi skola göra en ny skolorganisation och lägga de kommunala mellanskolorna in i denna nya skolorganisation: hvad skall herr statsrådet vid den tidpunkten göra med alla de läroverkslärare, som då blifva öfverflödiga? Vi erinra oss från 1904 års läroverksorganisation, hurusom vi då fingo ställa på indragning ett antal lärare samt gifva dem full lön utan tjänstgörings-skyldighet: jag kan icke se annat än att, om herrarna gå med på att på samma sätt och medan läroverksfrågan är så sväfvande som den nu är, upprätta nya läraretjänster, vi den gången, då vi skola skapa en ny skolorganisation, komma att hafva ett eller annat — ja, jag vill icke hugga till för mycket, utan skall säga — ett hundratal läroverkslärare som äro öfverflödiga, och för hvilka det då icke finnes någon annan utväg än att sätta dem på indragningsstat. Är det klok politik? Nej, då är det bättre och rättvisare att gifva extralärarna öfver hela linjen — och icke bara de 15, som skulle bli ordinarie och få en löneförhöjning på 1,000 kronor — en ordentlig löneförbättring och så säga till dem: detta får ni nöja er med, tills vi få se, hur många lärare staten behöver den gången, då den definitiva skolorganisation genomföres, som vi skola komma till. Jag anser, att detta är verklig välvilja mot läroverkslärarna, icke blott mot de 15, utan mot de 130, och att det också från statens sida är det riktiga resonemanget, när man vet, i hvilket läge läroverksfrågan befinner sig.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Herr Rydén torde ursäktas mig, om jag ett ögonblick vågar tro, att det egentliga skälet för hans med sådan iver intagna ståndpunkt kommit fram i slutet af hans anförande.

Detta mitt uttalande innebär ingalunda någon mistro till hans bestämda meddelande, att han skulle ha en mycket varm känsla för extralärarna; men när han frågar: hvad skall herr statsrådet göra af de hundratals ordinarie lärare, som bli öfverflödiga om fem år, när de kommunala mellanskolorna kommit till utveckling, då har han funnit medlet att knipa kammaren. Men det är bra djärf framkastadt, herr Rydén! Tror han verkligen först och främst, att inom fem år de kommunala mellanskolorna nått en sådan utveckling, att hundratals elementarlärare därigenom bli öfverflödiga? Och om det äfven skulle vara fallet, att de kommunala mellanskolorna då

nått en utveckling så stor, att de behöfva en massa lärare, tror han verkligen, att det skulle finnas kompetenta lärare för dessa kommunala mellanskolor, utan att just dessa elementarlärare, som kanske på sina ställen då blefve öfverflödiga, där sökte plats och måste användas? I alla händelser är det väl ändå bra djärft att genom en sådan framtidsbild söka att här hindra en utveckling af Riksdagens år 1904 bestämdt gifna löfte.

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)*

Jag kan icke neka till att för mig såsom lärare debatten, som föres här i dag, och den debatt, som föregått frågans nuvarande läge, äro såsom en efterklang från den långa diskussion, som fördes inom och utom Riksdagen om lärarnas lönefråga, då denna uppsköts år efter år, årtionde efter årtionde, på grund af att Andra kammaren då intog en bestämd ståndpunkt: »bort med latinets herravälde; förr ingen löneroglering för lärarna, huru rättvis Andra kammaren än anser att denna löneroglering är». Nu hålla vi på att komma in på nästa epok; och hur gick det? Jo, på grund af detta kraf från Andra kammarens sida blef lönerogleringen för lärarna uppskjuten ända till början af just den nya lönerogleringsepok, i hvilken vi nu äro inne. Så fingo då lärarna sin löneroglering 1904; och jag minnes mycket väl, huru man då ansåg, att det var något så stortadt. Men åren därefter blefvo ämbetsmännens löner reglerade, och man har nu icke från något håll kunnat annat än erkänna, att lärarnas löneroglering kom i ett för dem synnerligen olämpligt ögonblick. Fastän de hade fått vänta 20 à 30 år på sin löneroglering, blefvo de icke så tillgodosedda, som de borde blifvit i jämförelse med de ämbetsverk, som sedan reglerades.

Nu är det återigen fråga om en löneförbättring, denna gång för extralärarna. Deras sak är rättvis. Men vi skola vänta med den, tills vi fått se, hur de kommunala mellanskolorna verka; vi skola vänta, tills vi få se, hur kvinnornas enligt statsmakternas beslut förändrade ställning kommer att inverka på lärarefrekvensen vid de allmänna läroverken; vi skola vänta på det ena, och vi skola vänta på det andra. Under tiden skola vi naturligtvis icke uppfylla vårt 1904 gifna löfte; ty det kan medföra ytterst obehagliga konsekvenser för staten. *Det är omsorgen om lärarna!*

Jag kan verkligen icke vara med om den uppfattningen. Jag medger, och jag instämmer på det lifligaste med herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i hans nyss fällda yttrande, att många saker, som kommit fram i reservationen, och som närmare framhåfts af herr Rydén, äro af synnerligen glädjande art för lärarekåren; men det kan icke vara riktigt att låta människorna gå och vänta på en sådan utredning såsom extralärare utan att få ordinarie plats. Konsekvensen af reservanternas ståndpunkt hade väl för öfrigt bort bli den, att reservanterna, då de kommo till punkten om inrättande af ny linje vid läroverket i Sundsvall, antingen afstyrkt det väckta förslaget eller ock på annat sätt formulerat sitt yrkande. Nog är det väl märkvärdigt, att man här vill vara med om att skrifva

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

till Kungl. Maj:t om inrättandet af ett *nytt* läroverk. Skall man nu inrätta ett *nytt* läroverk med ty åtföljande behof af nya lärare, när man icke vill bevilja nya lärareplatser på grund af det gifna löftet? Det är inkonsekvent, tycker jag.

Slutligen skall jag blott be att i korthet få påpeka, att det äfven är en annan kategori af individer, som äro intresserade af denna frågas lösning, nämligen skolornas lärjungar. Hvad man än må säga, är det icke förhållandet, att en extralärare kan sköta sin undervisning på samma sätt som en ordinarie lärare. Extraläraren är tvungen att se sig om på alla håll och kanter efter ökade inkomster, hvilket distraherar hans uppmärksamhet för hans undervisning. Nu vet jag mycket väl, att det på detta kommer att svaras, som det gjordes uppe i statsutskottet, nämligen att det är tydligt att, om en extralärare har möjlighet att förtjäna extra, man får den uppfattningen, att de ordinarie lärarna hafva alldeles för kort tjänstgöringstid, och att denna borde ökas. Ja, om den saken kan man resonera hur länge som helst. Det är nog icke för kort tjänstgöringstid ur rent pedagogisk synpunkt sedt.

Vidare får man det svaret, att det är inte bara de extra lärarna, som ha en massa bisysslor, utan äfven de ordinarie. Jag vågar dock påstå, att detta ingalunda är fallet i samma utsträckning som beträffande de extra, hvilka *måste* ha bisysslor för att kunna existera, äfven om de skulle få en sådan förbättring som herr Rydén lofvat. Herr Rydén är nog en mycket mäktig man, det skall jag visst medge, men att lofva i en sak, som skall inträffa efter ett eller annat år, det är väl ändå bra svårt, och jag undrar, om lärarekåren vågar lita på det löftet, icke därför att herr Rydén icke skulle stå vid det, — det tror jag visst att han gör — utan därför, att det ganska ofta händer att nya principer komma fram här i Riksdagen och taga kammaren med sig, så att man ganska lätt glömmmer löften, som gifvits af en eller annan enstaka kammarledamot, äfven om det vore herr Rydén.

Jag tror det vara skäl att erinra sig det gamla ordspråket: bättre en fågel i handen än tio i skogen, och särskildt med hänsyn till det anförande som herr ecklesiastikministern nyss hade tillåter jag mig, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Då jag bidragit till reservationen, vill jag yttra några ord om hvad som varit afgörande för mig, då jag ställt mig på denna ståndpunkt.

Jag var med, när Riksdagen år 1904 reglerade lönerna för lärarekåren och antog den nu gällande organisationsformen för läroverken. Jag glömmmer aldrig den press, som då lades på Riksdagen för att tvinga fram organisationen tillsammans med löneregleringen. Jag vill därför i hvad på mig ankommer söka förhindra, att vi ännu en gång skola komma i ett sådant läge, att vi blifva tvungna att lösa löneregleringsfrågan i samband med organisationsfrågan. Ett antagande af reservationen innebär icke, att Riksdagen skulle skjuta

upp ett ordnande af löneregleringsfrågan, tills vi slutligen ordnat hela läroverksreformen. Det förefaller mig som löneregleringen kan ske innan den tilltänkta reformen slutligen genomföres och jag skulle för min del beklaga, om dessa båda saker en gång till skulle komma i sällskap.

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)*

Jag har hela tiden haft den uppfattningen, då jag sett på denna fråga, att de två, om icke de tre lägsta klasserna vid våra elementarläroverk skulle kunna skäras bort såsom varande öfverflödiga. Men om vi nu ännu en gång få organisations- och löneregleringsfrågorna sammankopplade, så tror jag, att lärareintresset blir så starkt representeradt att vi, som vilja ha en bärande reform på detta område, icke skola komma någon vart. Sedan man med lärarnas lönereglering framtvingit en felaktig organisation år 1904, hafva nu mellan skolorna tillkommit, hvilket visar att man skulle kunna taga bort två eller tre af de lägre klasserna inom läroverken. Det förvånar mig därför, att man vill betrakta reservationen som rent af ett hinder för en tidsenlig lösning af denna fråga, och motiverar denna ståndpunkt med att lärarnas intressen icke skulle blifva tillgodosedda.

Såvidt jag förstår, och i den mån jag kan bedöma denna fråga, torde det icke kunna förnekas, att kvinnliga lärare med all sannolikhet skola anmäla sig som medtäflare till befattningarna och med männen dela det ordinarie antalet lärarplatser, som kan komma till stånd. Det torde äfven böra påpekas att öfverstyrelsen öfver rikets allmänna läroverk vid ett par tillfällen ansett sig böra framhålla, att man i saknad af kompetenta lärarkrafter icke kunnat förorda tillsättandet af det antal ordinarie lärarebefattningar, som särskildt från den siste ärade talaren blifvit framställda i form af motioner till Riksdagen.

Vi måste således räkna med två för att icke säga tre faktorer, som äro ofrånkomliga, och då jag nu har att ställa mitt votum, riktar jag den frågan till mig själf: huru tjänar jag bäst den stora extralärarkåren, som af omständigheternas makt fortfarande är rätt anseelig, ehuru Riksdagen så långt det varit möjligt har följt med utvecklingen på området? Riksdagen har ju till och med i så måtto gått utöfver beräkningarna från 1904 vid inrättandet af ordinarie lärarebefattningar, att Riksdagen intill denna stund tillsatt flera ordinarie platser, än hvad man beräknade år 1904. Detta må nu vara en följd af den allmänna utvecklingen, men jag vågar påstå, att Riksdagen sedan 1904 åtminstone icke har visat sig ogin emot läroverkslärarekåren.

Om det nu är så, att det icke blir någon möjlighet att placera alla sökande från extralärarhåll, då förefaller det mig rimligare och rättvisare att gifva dessa extralärare, om hvilkas alltför små inkomster vi ju alla äro ense, möjlighet att kunna existera och utföra sin lärargärning. Med hänsyn till den förestående omorganisationen af våra läroverk, förmodar jag, att icke ens den siste ärade talaren skulle i denna stund vara beredd att tillsätta så många ordinare

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.

(Forts.)

lärarebefattningar, att vi skulle komma ned till det år 1904 beräknade antalet, som i samband med det årets reform väntades skola nedgå från 132 till 30 à 32. Jag tror knappt, att han skulle vara beredd att nu tillsätta ett hundratal lärarebefattningar, äfven om det finnes kompetenta personer till desamma, ty då skulle vi otvifvelaktigt råka in i en mycket bekymmersam ställning, när det gäller att bereda plats äfven för det stora antal kvinnliga lärare, som komma att anmäla sig.

Jag kan således icke se, att vi reservanter visa bristande tillmötesgående mot lärarnas intressen. För öfrigt synes det mig, att denna väg med litet god vilja skulle kunna lämna möjlighet för oss att vid det framtida bedömandet af en ny läroverksreform vara oberoende af hänsynen till lärarnas löner och vissa personliga spörsmål. Ur den synpunkten tror jag, att reservationen tillmötesgår alla behöriga intressen, och detta såväl från lärarkårens som från statens synpunkt.

Det finnes väl ingenting värre — och det ha vi ju för öfrigt fått erfara på alla områden — än att sammankoppla en ny organisation med en lönereglering. Så ofta detta skett, har staten nästan alltid blifvit den förlorande parten. När t. ex. den nya organisationen af statens järnvägar genomfördes, framtvang man ju en hel rad af högre tjänstebefattningar, hvilka öfverrevisorerna för statens järnvägar sedermera förklarar vara mer eller mindre öfverflödiga, och jag tror, att om vi gå till de andra verken, så skola vi alltjämt finna, att där organisation och lönereglering följts åt, där har man skapat en hel del befattningar, som man sedermera kommit underfund med, att de egentligen endast haft att tacka för sin tillkomst den omständigheten, att man velat utjämna befodringsmöjligheterna utan hänsyn till statens intressen. Det förefaller mig också fullt riktigt, att man en liten smula söker gardera sig mot ett återupprepande af samma historia som skedde år 1904, och det påstår jag bestämdt, att vi då påtvungos en läroverksorganisation, som vi icke skulle fått, om icke löneregleringsfrågan varit förbunden med organisationsfrågan. Därför vill jag, så långt min stämman kan nå, bidra till att dessa båda saker icke må få sammanblandas, utan att vi lösa löneregleringsfrågan för sig och organisationsfrågan för sig.

Jag har med dessa ord velat motivera min uppfattning, hvarför jag biträdt den framlagda reservationen. Jag har gjort det äfven i den förhoppningen, att reservanternas förslag är det, som i ekonomiskt afseende bäst tillmötesgår det största antalet svagast aflönade lärarkrafter.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skall icke försöka inlåta mig på ett bedömande af de reala skälen i denna fråga, därtill saknar jag tyvärr kompetens, ehuru jag deltagit i ärendets behandling inom afdelningen. Jag vill med dessa få ord endast konstatera, att alla de talare, som uppträdt här, visat sig vänligt stämda mot lärarne och

lärarkåren i allmänhet. Åsiktsdivergenserna i denna sak gälla endast det sätt, på hvilket man skall kunna åstadkomma bättre förhållanden.

Utskottet visar på en direkt förbättring med föreslagna fyra lektors- och fem adjunksbefattningar från och med den 1 januari 1913 och en lektors- och fem adjunksbefattningar längre fram. Reservanterna däremot leva på en förhoppning, att förhållandena småningom skola komma att ändra sig. De tro, att man genom ett bifall till deras reservation faktiskt skulle komma att påskynda denna omorganisation. Jag för min del djärfves tro, att denna omorganisation liksom läroverkslärarkårens löneförhållanden m. m. nog i alla fall småningom kommer att tvinga sig fram. Därför anser jag utskottets förslag, som afser en *välbehöflig* och *direkt* förbättring, vara att föredraga, och denna min åsikt står för öfrigt i full öfverensstämmelse med innehållet i herr Starbäcks nyss hållna utredande anförande. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.*

(Forts.)

Herr Andersson i Skifarp: Såsom herrarna finna af betänkandet, har jag icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, men jag måste säga, att om jag det gjort, hade jag icke kunnat biträda det slut, hvartill utskottet kommit.

Här har redan i reservationen, enligt min mening, blifvit anförda så goda skäl emot den föreslagna ökningen af antalet ordinarie lärarebefattningar, att jag anser det öfverflödigt att framdraga flere. Vi, som inom Riksdagen åtskilliga gånger förut deltagit i behandlingen af den föreliggande frågan, komma nog ihåg, hvad resultatet blifvit när vi gått till väga på det sätt, för hvilket reservanterna här velat varna, d. v. s. sammankopplat en organisationsfråga med en lönefråga. Följden har, såväl år 1904 som vid en föregående reglering, blifvit den, att vi måst ställa en hel del elementarlärare på indragningsstat, hvilket väl näppeligen från statsverkets synpunkt kan anses lämpligt.

Nu säges det, att om vi biträda reservationen, dessa extralärare komma att lida så ofantligt därigenom, att de icke kunna bli tillgodosedda med ordinarie platser. Det är nog sant, att de icke erhålla sådana platser med den lönereglering, som i reservationen ifrågasattes, men det är dock icke tal om annat, än att de skulle tillgodoses med extra lönetillägg, tills man får se, hurudan den blifvande organisationen kommer att gestalta sig, huru de nya mellanskolorna komma att verka och huru frågan om de kvinnliga lärarnes behörlighet kommer att lösas, allt saker, om hvilka vi nu icke hafva någon kännedom.

Allt detta sammanlagdt gör, att det synes mig vara all anledning att vänta med tillskapandet af flera ordinarie lärarebefattningar, än vi för närvarande hafva. Jag är fullt öfvertygad, att, därest man verkligen så vill, det finnes möjligheter att under den tid, som

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

återstår tills de berörda frågorna blifvit lösta, träda emellan till för-
mån icke blott för de extra lärare, som enligt utskottets förslag nu
skulle befordras till ordinarie, utan för samtliga extralärare, genom
beredande åt dem af litet bättre inkomster än de nu hafva.

Jag anser de anförda skälen så starka, att jag, herr talman, fin-
ner mig föranlåten att yrka bifall till reservationen.

Herr Starbäck: Jag skall be att med ett par ord få bemöta
några af de senaste yttrandena.

Den siste ärade talaren på Skånebanken framhöll, att Riks-
dagen gjort sig skyldig till mycket sorgliga missgrepp vid de senaste
regleringarna af lärarnes löner och att det vore så förfärligt många
platser, som måst ställas på indragningsstat vid regleringen 1904.
Ja, jag kan icke med bestämdhet ur minnet taga fram den siffra, som
herr Andersson ställde fram såsom ett varnande exempel, men om
det var tio platser, så tror jag icke, att det var fler, och det måtte väl
icke vara något så förfärligt att vifta med. Och dessutom upprepar
jag, att det nog kan bli möjlighet att se till att icke något dylikt be-
höfver upprepas vid en kommande omorganisation, på grund af de
kommunala mellanskolornas utveckling eller af annat skäl.

Och om kvinnor få rätt att söka lärarebefattningar, ja, icke bli
väl några platser ställda på indragningsstat för den skull. Ty så
långt komma vi väl icke att gå i feminism, att vi säga till lärarne:
»Var så god, mina herrar, som ha anställning vid läroverken, nu få
ni gå er väg, vi ställa er på indragningsstat för att det skall bli plats
för kvinnorna.» Icke kan väl herr Andersson vilja söka inbilla
Andra kammaren, att en sådan utveckling kan komma att äga rum.
Den faran är nog icke så stor, som man här blåst upp den till.

Så vill jag fråga min vän, herr Thorsson: Är det verkligen nå-
got så farligt i att här bevilja det antal platser, som utskottsmajori-
teten kommit till, d. v. s. såsom den förre talaren nämnde, från den
1 januari 1913 fyra lektors- och fem adjunksbefattningar och från
den 1 juli 1913 en lektors- och fem adjunksbefattningar, och genom
inrättandet af dessa fem lektors- och tio adjunksbefattningar —
summa femton platser — nedbringa extra lärarnes antal, för så
vidt vi räkna med de här angifna siffrorna, från 130 till 115, när herr
Andersson i Västra Nöbbelöf, liksom jag själf och vi andra, som voro
med 1904, då uttalade den förhoppningen, att extralärarnes antal
skulle gå ned till 30? Är det att gå så oroväckande raskt framåt,
är det att rusa fram på reformernas väg? Är det icke snarare att
iakttaga den allra största betänksamhet? Det förefaller, som om
man icke skulle kunna besvara den frågan på mer än ett sätt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Rydén: Jag kan icke underlåta att ännu en gång besvara
kammaren. Herr Starbäck har sökt leda bort uppmärksamheten
från det saken gäller. Här föreligga, såvidt jag ser, två olika intres-

sen, lärareintresset och statsintresset. Lärareintresset önskar helt naturligt att få så många ordinarie platser och så höga löner som möjligt. Statsintresset åter måste gifvetvis i främsta rummet se till att icke statens budget kommer att belastas med fullkomligt onödiga utgifter och att man icke ordnar saken så, att man en gång blir tvungen att sätta en hel mängd lärare på indragningsstat.

Huru tillgodose de olika föreliggande förslagen dessa intressen? Jo, utskottets förslag tillgodoser lärareintresset på det sättet, att utskottet vill höja lönerna för 15 extralärare med 1,000 kronor och föra dem på ordinarie stat, men låta de återstående 115 eller 117 extralärarna förbli i samma ställning, hvori de nu befinna sig. Huru tillgodoser reservationen lärarnas intresse? Jo, för så vidt som ett bifall till reservationen innebär ett löfte från Riksdagens sida om en snar förbättring, en förbättring i år eller till nästa år för extralärarpersonalen — och att så är fallet det vågar jag bestämdt hålla på — blir det icke 15 extralärare, som få en förbättrad ställning, utan alla de 130 eller 132.

Nu söker herr Starbäck framställa detta lärareintresse såsom ett lärjungeintresse och säger att vi äro tvungna att inrätta dessa befattningar för lärjungarnas skull. Ja, mina herrar, jag ber eder betänka, att vi längre fram i hufvudtiteln möta en punkt, som sammanhänger med denna fråga, och det är p. 125 angående arvoden åt extra och vikarierande lärare. Om Riksdagen bifaller utskottets hemställan i den nu föreliggande punkten och sålunda upprättar 15 nya ordinarie platser, kommer det att bli 15 extra platser mindre under den nämnda punkten längre fram i hufvudtiteln. Bifaller åter Riksdagen reservationen och följaktligen sparar dessa 15 ordinarie befattningar, komma vi att bevilja 15 extra befattningar mera. Antalet lärare blir sålunda precis detsamma och herr Starbäcks påstående att här skulle föreligga något lärjungeintresse är därför fullständigt ohållbart.

Jag vill då öfvergå till statsintresset och se till hvilken af de båda ståndpunkterna, utskottets eller reservanternas, bäst tillgodoser statens intresse. Utskottet föreslår ju att man, trots det nuvarande sväfvande läget, skulle inrätta 15 nya ordinarie platser. Det förtjänar då erinras, att sedan 1904 Riksdagen har beviljat 245 nya ordinarie lärareplatser. Riksdagen har icke blott infriat sitt löfte af 1904 och inrättat det antal platser som då ställdes i utsikt, utan Riksdagen har på motioner af herr Starbäck och proposition af Kungl. Maj:t beviljat 77 befattningar utöfver det antal som utlovades vid genomförandet af 1904 års läroverksreform. Nu är det min lifliga öfvertygelse, att om vi fortsätta med inrättandet af nya ordinarie platser, så kan det icke undvikas, när en gång skolorganisationen skall genomföras med kommunala mellanskolor i stället för realskolan och elementarläroverkens lägre klasser, att vi få en mängd läroverkslärare som bli öfverflödiga. Då säger herr Starbäck: det gör ingenting, ty dessa lärare kunna gå öfver till de kommunala mel-

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.*

(Forts.)

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.

(Forts.)

lanskolorna. Hvar står den bestämmelsen, herr Starbäck? Dessa lärare ha fullmakt på sin tjänst, och ingen af dem kommer att vilja flyttas, såsom de själfva se saken, ned till de kommunala mellanskolorna och då de icke kunna tvingas därtill, nödgas man sålunda sätta dem på indragningsstat med full lön.

Herr Starbäck sade, att vid genomförandet af 1904 års reform det var blott 10 lärare, som sattes på indragningsstat. Om vi räkna med full lön betyder det dock 50,000 kronor årligen; och ponera, att vi nu få ett större antal, hvilket jag är öfvertygad om blir fallet, så måste Riksdagen betala ut ännu större summor utan att dessa lärare, hvilkas befattningar bli indragna, bli skyldiga att göra ett enda dagsverke i statens tjänst.

Vi skola icke bagatellisera denna sak, ty statens intresse blir enligt min uppfattning genom bifall till utskottets förslag realiter så lidande att jag för min del icke kan finna det riktigt att låta lärarintresset i så hög grad dominera på statsintressets bekostnad.

Jag vill ännu en gång betona, att herr Starbäck icke har lof att påstå, att jag icke vill, såsom jag säger, vara med om att hjälpa läroverkslärarna till en reglering och en snar sådan. Detta är min ärliga mening, och hade grundlagen medgifvit mig rätt därtill, skulle jag visat mitt redliga uppsåt i detta hänseende genom att väcka en motion i ämnet. Herr Starbäck har icke rätt att ifrågasätta, att hans kamrater icke skulle mena hvad de säga. Det är sålunda min uppfattning, att lärarne böra ha förbättrad aflöning, men den frågan bör lösas oberoende af organisationsfrågan.

Jag hoppas, att jag icke behöfver anföra flera skäl för reservanternas mening. Herrarna skola nu icke låta korten blandas bort genom herr Starbäcks anförande utan bifalla reservationen.

Sedan herr vice talmannen nu öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, anförde

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet för att med anledning af ett par föregående yttranden dels framställa en anmärkning, dels göra en liten fråga, eller rättare sagdt en ganska stor fråga.

Anmärkningen gäller den jämförelse, som herr Rydén uppdrog mellan å ena sidan fördelen för extralärarne af ett bifall till den kungliga propositionen, å den andra fördelen för dem af ett bifall till reservationen. Herr Rydén framställde saken så, som om i det förra fallet fördelen inskränkte sig till en löneförbättring på 1,000 kronor. Det är väl dock bra starkt, att, när en extralärare får ordinarie anställning med däraf följande rättsliga trygghet, ålderstilllägg o. s. v., vilja påstå, att hans vunna fördel inskränker sig till en löneförbättring på 1,000 kronor.

Nu öfvergår jag till frågan.

Jag betvivlar icke alls, att herr Rydén och hans meningsfränder

anse sig göra extralärarekåren en tjänst med sitt förslag; men jag skulle bra gärna önska att till herr Hans Andersson och hans meningsfränder få rikta den frågan, huruvida de instämma med herr Rydén dels i det löfte, som han har gifvit beträffande storleken af den provisoriska löneförhöjning, som borde beredas extralärarna, dels i hans förväntan, att denna löneförhöjning skall komma till stånd snarast möjligt, senast vid nästa riksdag, men helst vid denna. Det är den frågan jag gärna skulle vilja ha besvarad och som jag tycker borde inverka på kammarens beslut.

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.*

(Forts.)

Herr Starbäck: Ja, herr vice talman, jag kan icke underlåta att bemöta herr Rydén, då han med en viss frenesi riktar sig mot mig. Jag kan icke förstå, att jag förgått mig. Det förefaller, som om herr Rydén ofta vore af den största sensibilitet, då det gäller honom själf, medan han däremot tillåter sig att fälla ganska hårda omdömen om andra, förmenande, att de böra vara ganska hårdhudade, hvilket de nog också blifvit, sedan de någon tid varit tillsammans med herr Rydén i utskott och kammare.

Emellertid tillåter jag mig — utan att herr Rydén därför behöver känna sig särskildt sårad, ty jag menar icke så illa, som orden kanske kunna låta — att säga det, att om det är någon, som här blandar bort korten för »kammaren», så är det herr Rydén. Ty den där lilla jämförelsen som han gjorde med det af honom omnämnda extra anslaget, den var väl ändå litet ihälig. Herr Rydéns resonemang var detta: »Nu skola herrarne icke låta herr Starbäck blanda bort korten genom att säga, att vi för lärjungarnas skull måste se till att vi få ett tillräckligt antal lärare. Ty, mina herrar, om vi icke bevilja dessa 15 ordinarie platser, så blir det precis lika många extra platser som beviljas, och om vi bevilja dessa ordinarie platser, så måste de extra platserna minskas med samma antal.»

Mitt resonemang var emellertid icke alls lagdt på den grunden, utan jag ansåg, att det för lärjungarnes skull är bättre att hafva ordinarie lärare än extra, emedan en ordinarie lärare har större möjlighet att odeladt ägna sina krafter åt skolans tjänst. Å andra sidan vill jag nämna för herr Rydén, att behovet af extra lärareplatser icke regleras genom framställning från Kungl. Maj:t till Riksdagen, utan genom framställning från de olika läroverken till läroverksöfverstyrelsen, som sedan framlägger saken för Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t tillgodoser behovet af extra lärare. Om sålunda antalet af extra lärareplatser skulle behöfva ökas på grund af det beslut vi fatta här angående de ordinarie lärareplatserna, så tillgodoses detta behof utan att Riksdagen för tillfället behöfver ha sitt ord med i laget. Det är den enkla historien om den saken.

För öfrigt tycker jag också man kunde säga, att det är att blanda bort korten att peka på en framtidsbild, där genom inrättandet af kommunala mellanskolor en massa lärare skulle komma på indragningsstat. När 1904 års läroverksreform genomfördes, indrogos

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

några stycken pedagogier och tvåklassiga läroverk. Tror då verkligen herr Rydén, att om vi tillsätta dessa ordinarie lärareplatser, som här är fråga om nu, och kanske nästa år på grund af ökadtlärjung-geantal äfven tillsätta 4 à 5 platser, att det däri ligger någon fara för att — när frågan om kommunala mellanskolor och kvinnors anställning vid läroverken sedermera kommer fram — åtskilliga real- eller samskolor skulle slopas och därvarande lärarekrafter försättas på indragningsstat? Jag får verkligen säga, att denna framtidsbild sväfvat för mig så högt upp i det blå, att jag, som ändå är utrustad med en ganska treflig och angenäm fantasi, omöjligen kan följa herr Rydén och de öfriga kamraterna i utskottet på den djärfva flykten.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag gjorde väl klokast i att afstå från ordet, sedan nu herr Starbäck så nergjort herr Rydéns anförande, men jag skall dock det oaktadt be att få säga några ord.

Jag vill då först redan från början säga ifrån, att jag knappast hört någon mening i herr Rydéns tal, som jag icke kunde instämma i. Om herr Rydén har sagt något, som är mot herr Starbäck personligen förnärmande, så vill jag visserligen icke instämma däri, men något sådant kunde jag icke höra.

Denna fråga om inrättandet af några få nya ordinarie lärartjänster torde väl vara af större innebörd än hvad som i hastigheten kan synas.

När man står inför ett sådant problem som det man snart får sig förelagdt, nämligen ny löneroglering för lärarne vid elementarläroverken, så är det väl icke ensamt lönerna, som skola tagas i betraktande, utan äfven mycket annat.

Jag för min del tror, att tillkomsten af flera af dessa lägreskolor, hvilka herr Rydén påpekade, till de redan nu befintliga samt tillkomsten af de kommunala mellanskolorna väl skall göra sitt till, att de lägre klasserna i realskolorna och elementarläroverken icke längre skola bli så öfverbefolkade af elever som de för närvarande äro. Och om antalet elever vid våra elementarskolor kommer att minskas, så skall väl i all rimlighets namn lärarepersonalen icke längre behöfva vara så stor som den för närvarande är. Jag tror äfven, att tillkomsten af dessa nya skolor skall verka därhän, att vi icke behöfva ha så många dyrbara lärare — dyrbara redan nu och efter lönerogleringen kanske ännu dyrare.

Jag tror, att Riksdagen bör taga detta i betraktande och vara lika försiktig vid inrättandet af nya ordinarie tjänster vid läroverken, som ju Riksdagen alltid varit vid inrättandet af ordinarie tjänster för nya ämbetsverk, och icke taga till flera tjänster än hvad som för den närmaste framtiden behöfves. Skulle erfarenheten sedermera visa, att flera tjänster behöfvas, så är det tids nog att inrätta dem då, sedan erfarenheten bekräftat behovet däraf. Jag tror att denna reglering, som både i år och föregående år talats mycket om, måste

komma till stånd och att vi måste vara försiktiga och icke bara gå på med att inrätta ordinarie tjänster.

Nu säger man, att man gör orätt mot extralärarne, om man icke inrättar flera nya ordinarie platser. Hvilken väg vi än gå här, så måste vi tillgodose den extra lärarekårens intressen. Men det är min fulla öfvertygelse att om reservanternas förslag blir antaget, så blir hela kårens intresse bättre tillgodosedt än om man blott låter några få extra lärare komma i en bättre ställning genom att de bli ordinarie.

Hvad beträffar den interpellation, som herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet riktade till herr Andersson i Skifarp och hans meningsfränder — till hvilka jag hör — om hur långt vi ämnade gå i löneförhöjning åt extralärarne, så är här icke platsen att nämna någon bestämd siffra, men jag skulle vilja fråga: »Kan herr statsrådet framdraga något exempel på att Riksdagen visat sig obenägen att betala de extra ordinarie tjänstemännen på hvilket område som helst när de varit behöfliga? Hafva de icke alltid fått, om än icke alldeles så som de önskat, dock en ersättning värd att räkna med?»

För min personliga del vill jag för öfrigt säga, att jag finner det alldeles onaturligt, att dessa extra lärare, som ha alldeles samma undervisningsskyldighet som de ordinarie — fastän de möjligen undervisa i lägre klasser — skola göra detta arbete för 1,800 — eller jag skyndar att säga 2,000 — kronor, under det att lektorerna och adjunkterna ha 5 à 6,000. Är icke detta en orimlighet? Om dessa extra lärare hade det ställtd på samma sätt som de extra tjänstemännen i de centrala verken, så att de kunde skaffa sig inkomster äfven på annat håll, då kunde man ju tala om att de skulle göra detta, men det finns ingen möjlighet för dem att göra det, ty deras tid är helt och hållet tagen i anspråk af skolarbetet. Och Riksdagens mening är, att de extra tjänstemännen skola ha så bra betaldt, att de icke behöfva arbeta ut sig på annat håll utan använda sina krafter på det område, där de tagit den extra befattningen. Jag tror alltså för min del, att man här skulle kunna känna sig någorlunda tillfredsställd, om man för närvarande toge reservanternas förslag.

Nu säges det, att hvilka löften man än ger här, så komma de kanske att uppfyllas på samma sätt som statsutskottet gjort, nämligen att man prutar af hälften. Ja, jag tar för gifvet att herr Rydén reder sig lika bra i den punkten, som han gjort i den här ifrågasvarande.

Herr Starbäck klagade öfver 1904 års lönereglering för läroverken. Ja, vi sutto tillsammans i det särskilda utskottet, och jag har ju många gånger erinrat om, att denna lönereglering icke var så gynsam som löneregleringen för tjänstemännen i de centrala verken. Men om vi se på slutlönerna för lärarekåren i hela vårt land, så är det dock icke så farligt, ty då är att märka, att första gradens tjänsteman i de centrala verken slutar med 5,500 kronor. Därvid är dock

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

att märka ett ortstillägg på 300 kronor, så att skillnaden egentligen endast är 200 kronor.

Emellertid förefaller det mig att adjunkterna få vänta alldeles för länge på sin högsta lön, och att vi i första hand borde hjälpa dem till att få denna tidigare.

Här har talats om hur man vid nya löneregleringar måst sätta åtskilliga ordinarie tjänstemän på indragningsstat. Ja, detta är ju ett faktum, så det är ingenting att tvista om. Därför tycker jag för min del, att när vi nu här skola ge nya villkor och löneförmåner, så borde vi göra samma villkor för lärarne som för tjänstemännen i de centrala verken, nämligen att för den händelse några läroverk skulle komma att indragas och lärarne vid dessa på grund däraf bli öfverflödiga, dessa lärare skulle vara skyldiga att upptaga tjänst på annat håll. Om ett sådant villkor komme att inryckas för denna kår, så skulle man undgå mycket, som man råkat ut för vid de föregående regleringarna.

Vidare har här talats om att det skulle finnas en sådan mängd extra lärare i förhållande till de ordinarie. Men månne det verkligen är så farligt med den saken? Om vi se på tabellen här i statsverkspropositionen, så se vi, att det finns 921 ordinarie och 117 extra lärare. — Denna tabell är för 1910. Nu är det andra siffror. — Om vi nu se på procenttalet här och jämför det med procenttalet extra tjänstemän i våra nyreglerade centrala verk, så finna vi, att det är helt annat. Jag vill icke säga, att detta är bra, men det är åtminstone icke så farligt som man vill låta påskina att det skulle vara vid våra läroverk. Och om vi se efter i tabellen, hur det är vid de särskilda läroverken, så finna vi ett läroverk, som har icke mindre än 31 ordinarie lärare, men ingen enda extra, och andra, som endast hafva en extra lärare. Icke är väl det något att grufva sig öfver. Så finns det visserligen äfven ett läroverk med 36 lärare, hvaribland 6 extra, och det är ju ett högt procenttal, men det är kanske beroende på en tillfällighet.

Jag tycker för öfrigt, att det icke skulle vara till skada utan tvärtom till gagn för extra lärarne, om man bifölle reservationen, och det skulle glädja mig mycket, om ett förslag till ordentlig betalning för dessa lärares arbete icke låte vänta på sig för länge.

Jag ber, herr talman, att få instämma med herr Rydén både i hans yttrande och i hans yrkande.

Herr talmannen, som emellertid återkommit och återtagit ledningen af förhandlingarna, lämnade nu ordet till

Herr Andersson i Skifarp, som anförde: Herr Starbäck sökte bagatellisera den indragning af ordinarie lärareplatser, som förekom år 1904 och sade, att indragningen endast gällde 10 platser, tror jag det var. Men vill herr Starbäck påstå, att om vi nu öka antalet ordinarie lärareplatser och sedan under den närmaste tiden

på en omorganisation, som går i den riktning, att en eller två af de lägre klasserna indragas, vi då icke behöfva sätta ett större antal lärare på indragningsstat? Jag tror nog att herr Starbäck låter bli att garantera detta. Kanske finnes nu något läroverk, där det är fem eller sex extralärare, som skulle slopas, men det finnes läroverk, där det icke är någon, och det finnes sådana, där det endast är en extralärare, och man får taga hänsyn till detta. Lärarna hafva fullmakt på sin bestämda plats och bli icke skyldiga att öfverflyttas hvarken till annat läroverk eller till någon annan syssla i statens tjänst. Jag tror, att herr Starbäck då låter bli att garantera detta. Man får icke heller bagatellisera denna sak. För öfrigt bli extra lärarna bättre tillgodosedda genom ett bifall till reservationen än genom bifall till utskottets förslag. Jag nödgas vidhålla mitt yrkande i detta fall.

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)*

Hvad herr ecklesiastikministerns fråga beträffar, tycker jag, att jag uttryckt mig tämligen tydligt, då jag yrkat bifall till reservationen. Hvad jag har lofvat, det brukar jag hålla och kommer att så göra äfven i detta fall.

Vidare yttrade

Herr Starbäck: Herr talman! Det är underligt att se, att herr Rydén fått sådana bundsförvanter i denna fråga. Då herrar Carl Persson och Andersson i Skifarp här ha lofvat att garantera, att det blir en förfärlig massa platser, som komma att sättas på indragningsstat, hur skulle då jag, som har så litet att säga, kunna garantera motsatsen? Det är för mycket begärdt, och icke vågar jag mig på sådana garantier, men jag drar i tvifvelsmål, att någon enda behöfver komma på indragningsstat, och jag gör det på grund af det resonemang, som här förts, ty det bör tillses vid en blifvande reform i dessa afseenden, d. v. s. i fråga om den nuvarande lärarekårens ställning vid de kommunala mellanskolorna och i fråga om kvinnliga lärare, att det ordnas så, att icke på den grund en enda lärare behöfver komma på indragningsstat.

Nu talas det om, att det finnes läroverk, där inga extra lärare finnas, och läroverk med mycket få extra lärare, och att det finnes läroverk med jämförelsevis många extra lärare. Detta beror på en berömvärd sparsamhet — ekonomiskt sedt — hos vederbörande, som ha att bestämma antalet extralärare. Ur rent pedagogisk synpunkt, undervisningssynpunkt, är det icke ett lyckligt förhållande. Jag vet att det finnes många läroverk, som — och det har varit förhållandet under många år — anhålla om att på grund af öfverbefolkning i klasserna få en ny extra lärareplats eller två nya extra lärareplatser, hvarvid på grund af ekonomiska skäl öfverstyrelsen sagt: »Nej, ni få icke några nya, men ni få ha större antal lärjungar i klasserna, än strängt taget reglementet för läroverket tillåter». Så förhåller det sig med den saken.

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på, att det här verk-
ligen icke endast gäller extralärarne utan äfven adjunkterna. När
1904 års läroverksreform genomfördes, var det också mycket starkt
i fråga att se till, att man skulle skydda adjunkternas möjlighet
till befordran, möjligheten för en dugande lärare att kunna arbeta
sig bort från adjunksstadiet till lektorsstadiet. Nu vilja herrarne
sätta p för detta eller åtminstone försvåra saken genom att icke
godkänna inrättandet af nya lektorsplatser. Det är således möj-
ligheten för extralärarna och för adjunkterna att komma till lek-
torsplats, som skulle förminska genom denna ändring af hvad som
lofvades år 1904.

Jag ser, att herr Rydén ämnar begära ordet. Hvad han än
säger, tror jag mig emellertid kunna garantera, att jag icke skall
känna mig så pass irriterad däraf, att jag än en gång begär ord-
det i denna fråga.

Herr Rydén: Jag får verkligen säga herr Starbäck, att när
han skall skildra något här för kammaren, bör han icke måla. Han
talade nyss om sin lifliga fantasi, men det är allt för fantastiskt, hvad
han här sade om tillståndet. Om han slår upp hufvudtiteln på sid.
129, och om herrarna äfven slå upp den, finna herrarna följande. Jag
skall taga herr Starbäcks läroverk. Där var det år 1910 tre lekto-
rat i hufvudsakligen humanistiska ämnen, som, trots att de voro le-
digförklarade fyra gånger, icke fingo någon sökande. Detta var vid
herr Starbäcks eget läroverk. Enligt de här meddelade uppgifterna
finnes en hel rad af läroverk, där under samma tid icke funnits någon
kompetent sökande. Jag skall taga de lägre läroverken i Norrland.
Här är då ett fall från Skellefteå. Där voro fyra adjunktstjänster
ledigförklarade först sju gånger, utan att någon sökande anmälde
sig, och sedan 4 gånger. De voro alltså ledigförklarade ett 10-tal
gångar, utan att någon sökte dem. Dessa uppgifter äro lämnade
af läroverksöfverstyrelsen själf och måtte väl i all rimlighets namn i
all sin torrhet visa, att det icke är så, som herr Starbäck säger, att
det är brist på befordringsmöjligheter, när det finnes lektorat i Gäfle,
som icke kunna besättas trots upprepade annonser, och då man kan
säga, att vid de norrländska mindre läroverken icke finnes någon möj-
lighet att trots en mängd kungöranden få en ordinarie lärare. Det
är då icke sant, att här föreligga sådana förhållanden, att det är brist
på platser. Man skall äfven räkna med, att äfven dessa lärareplatser
skola besättas med ordinarie innehafvare.

Jag vill äfven säga med anledning af den gadd, herr Starbäck
riktade mot mig, att herrar Carl Persson och Andersson i Skifarp och
jag befinna oss på samma linje, att detta icke krossar mig alls. Jag
har icke frågat efter, hvem som står för en mening, utan jag har sett
efter, om den är sakligt riktig. Därefter går jag och frågar icke,
hvem som framlagt ett förslag, och med hvilka jag kommer i sällskap.

Herr Hellberg: Jag vill med anledning af den siste ärade talarens anförande fästa uppmärksamheten på, hurusom på sid. 123 i statsverkspropositionen omnämnes, att år 1912 funnos inom den humanistiska lektorsgruppen 44 disponibla kompetenta sökande mot 15 platser, på ett annat ställe 8 disponibla kompetenta sökande mot 4 platser och på ett annat håll 48 kompetenta sökande mot 10 platser. I den naturvetenskapliga adjunktgruppen funnos inga sökande, och därför kan det ifrågasättas, huruvida några nya tjänster inom den gruppen behöfva upprättas.

icke annat jag kan förstå, har herr Starbäck därför fullkomligt rätt, då han säger att det är brist på befodringsmöjligheter.

Herr Rydén: Jag ber att få säga herr Hellberg, att, när han läser upp en uppgift, skall han icke endast läsa en rad utan äfven se på de följande. I fortsättningen på hvad herr Hellberg läste upp står det: »Beträffande dessa är att märka, att ett ej ringa antal af dem kommer att utgöras af ordinarie adjunkter, bland hvilka otvifvelaktigt åtskilliga, dels på grund af uppnädd lefnadsålder, dels af andra orsaker icke torde ifrågasätta befodran.» Ungefär detsamma finnes anfördt om de andra. Det är icke mer än rätt, att kammaren äfven får reda på detta.

Herr Edén: Herr talman! Jag beklagar, att jag kommer emellan det utan tvifvel mycket intressanta replikskifte, som väl på nytt kommer att upptagas mellan herrar Rydén och Starbäck, men, eftersom jag hunnit begära ordet, innan herr Starbäck föll för frestelsen att ännu en gång begära det, kan jag icke underlåta att foga några anmärkningar till diskussionen i den nu föreliggande frågan.

Jag får då säga, att det synes mig rätt obilligt af herr Rydén att här anförda de af honom omnämnda ledigförklarade tjänsterna som bevis för, att man icke skulle behöfva inrätta nya tjänster. Har det af honom anförda förhållandet någon beviskraft, så när denna dock icke så långt, som herr Rydén velat göra gällande. Han har själf erinrat om, att dessa tjänster, som ha svårt att locka till sig sökande, äro tjänster i de norrländska städerna. Nu har det förut varit på tal i kammaren, att det varit mycket svårt att få folk till dessa norrländska städers läroverk, men man har också visat, hvad detta beror på, nämligen de blifvande lärarnes särskilda obenägenhet att slå sig ned just på dessa orter, deras farhågor att komma under ovana förhållanden, deras fruktan för de i vissa norrländska städer mycket beklagliga dyrtids- och dyrtorförhållandena, och äfven deras kännedom därom, att man i dessa, åtminstone i de mindre städerna, har svårt att få extra förtjänster. Innan herr Rydén kan sägas hafva visat, att tillgången på sökande skulle vara så svag, att man därför icke borde upprätta nya tjänster, tror jag det måste fordras, att han uppvisar

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)*

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.

(Forts.)

samma brist på sökande äfven på platser med, låt oss säga, mera normala ansökningsförhållanden. Innan så skett, är det icke något skäl att säga, att icke tillgången på sökande är tillräcklig för de tjänster, som nu äro föreslagna.

För öfrigt erinrar jag, att statsutskottet har haft denna synpunkt under beaktande, och att statsutskottet just med hänsyn därtill gjort en pröfning af möjligheten att besätta de nu äskade platserna, en pröfning, som resulterat i, att utskottet prutat på en punkt i Kungl. Maj:ts proposition. När nu utskottet efter pröfning har kommit till det resultat, att det för dessa tjänster finnes tillräcklig tillgång på sökande, synes det mig, att man icke har anledning att fästa sig vidare vid denna synpunkt i herr Rydén's anförande.

Hvad det här egentligen gäller, är naturligtvis det, som herr Carl Persson anmärkte såsom frågans största innebörd, eller hvad herr Rydén kallade med ett ganska lyckligt funnet, ehuru enligt min mening något ihåligt, uttryck, statsintresset i dess förhållande till lärareintresset. De båda talarna ville framställa saken så, att det just nu skulle ligga i statens speciella intresse att hålla denna fråga öppen och stoppa ökningen af ordinarie läraretjänster för att behålla i sin hand möjligheten att vid en blifvande reglering kunna på en gång få bort de platser, som skulle befinnas öfverflödiga eller som skulle ersättas med andra platser.

Mot detta nödgas jag för min del göra flera anmärkningar.

För det första är det icke rätt att säga, att tillgången på ordinarie lärareplatser endast är ett lärareintresse. Det är det visst icke. Hela arbetet inom ett läroverk är af den beskaffenheten, att detta arbete bedrivs bäst och lyckligast, om det i så stor utsträckning som möjligt besörjes af ordinarie lärare. Jag har själf tillräckligt länge varit lärare för att ha full erfarenhet i denna sak och vågar bestämdt påstå, att det är ett verkligt statsintresse att inskränka extralärareplatserna, så långt det öfverhufvud är möjligt, därför att läroverken och undervisningen endast kunna vinna på att ha ordinarie lärare.

För det andra har man icke heller visat upp, att det just nu skulle ligga något så starkt statsintresse bakom motståndet mot de nya platserna. Herr Rydén gjorde visserligen gällande, att man på den grund, att kommunala mellanskolor skulle uppkomma, och på den grund, att man har framför sig perspektivet af kvinnors anställning vid läroverken, att man på dessa grunder skulle behöfva hålla platser vakanta eller rättare sagdt icke böra inrätta några nya platser. Det synes mig, att reservanterna här icke gått tillräckligt in i bärkraften af de grunder, som de framställa.

Hvad de kommunala mellanskolorna beträffar, har redan erinrats, att deras uppgift icke tänkts så, att de skulle *ersätta* de allmänna läroverken, utan deras uppgift, när de nu börja organiseras, är att skapa lämpliga läroanstalter på *sådana* ställen, där allmänna

läroverk *icke* ha inrättats. Och redan af detta skäl synes det mig icke vara riktigt, att man sätter det ena mot det andra och säger, att de kommunala mellanskolornas organisation skulle kräfvad indragning af platser vid de allmänna läroverken. Nu vill jag visserligen skynda mig att tillägga, att detta mitt uttalande icke får fattas så, att jag anser det omöjligt att, om därtill särskild anledning skulle förefinnas, också upprätta kommunal mellanskola på en plats, som har allmänt läroverk; visst icke. Men det gäller dock att fasthålla vid det, som är själfva utgångspunkten för dessa kommunala mellanskolor och som gör, att de icke kunna införas i argumenteringen mot lärareplatserna på sådant sätt som herr Rydén velat göra.

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)*

Men ännu mindre bevisningskraft mot utskottets hemställan synes mig ligga i möjligheten af kvinnors anställning i skolorna. Ingen vet ännu, huru denna fråga kommer att lösas, men därom torde vi vara öfverens, att, när den kommer att lösas, så är det väl ändå icke meningen, att man skall på en enda gång kasta ut i marknaden så och så många 50-, kanske 100-tal platser för kvinnliga lärare. Det skulle vara att i fråga om dem skapa den brist på sökande i förhållande till de lediga platserna, som vi nu vilja undvika. Jag tänker mig fastmer, att, när den lagen en gång antages, så blir det synnerligen lämpligt, att antalet kvinnliga platser först så småningom ökas, och då kan detta ske i mån af den naturliga afgangen af de manliga lärarna jämte nyupprättande af de platser, som äfven då komma att behövas. Man har icke visat, att vi behöfvat undvika att tillsätta nya platser nu, för att det skall blifva rum för kvinnorna. Detta rum få de ändå, så långt man kan finna lämpligt.

De skäl, som reservanterna anført i sin reservation, och som för dem utgöra hufvudskälen, synas mig således icke tillämpliga på nu föreliggande sak. Men jag ber att få tillägga ännu ett par anmärkningar. Såsom saken nu står, synes det mig, att, om kammaren går in på reservationen, så har kammaren därmed intagit en ståndpunkt, som jag icke tror att kammaren har till sin innebörd tillräckligt öfvervägt. Kammaren har nämligen då intagit den ståndpunkten: nu stoppa vi tillväxten af ordinarie platser vid läroverken. Den ståndpunkten kan man naturligtvis intaga, men det skall vara under alldeles särskilda förhållanden; det synes mig böra ske endast i det fall, att kammaren är på det klara med att vi verkligen hafva uppställt åtminstone i dess största grunddrag ett undervisnings- och läroverksprogram, som vi vilja ha fram, och ett program, som är så viktigt, att vi för dess skull tills vidare böra hindra tillkomsten af nya lärareplatser. Man stoppar väl icke den normala tillväxten af ordinarie platser, om man icke har klart för sig, för hvilket ändamål man gör det. Det är just detta ändamål, som jag icke vågar tro, att kammaren rätt klargjort för

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.

sig; åtminstone har jag det icke i detta ögonblick för min personliga del.

(Forts.)

Här gör sig visserligen i våra dagar gällande en allmän tendens till befordran af folkskolan såsom bottenskola, och i förhoppningen om denna riktnings förverkligande deltagar också jag. Men huru långt vilja vi gå? Det är en stor skillnad i afseende å räckvidden af de yrkanden, som i den frågan komma fram, och det kan ännu icke sägas, att de kristalliserat ut sig i någon allmän mening. Jag skall belysa detta med exempel från debatten i dag, som tyckes mig bäst visa, huru oklar ställningen är. När herr Carl Persson hänvisar till en blifvande reform, så nöjer han sig försiktigt nog med att säga, att han antager, att första klassen i de allmänna läroverken kommer att indragas. När åter herr Thorsson talar om samma reform, då säger han, att åtminstone två eller — som han helst önskar — tre klasser böra indragas. Och när slutligen herr Rydén kom in på förhållandet mellan olika skolformer, så framställde han den meningen, att den kommunala mellanskolan rent af skulle ersätta real- och samskolor. Herrarne höra själfva, hvilken fullständig brist på öfverensstämmelse, som råder i afseende å yrkandena på detta område. Skulle vi nu emellertid säga, att vi kunna tänka oss, att i alla händelser kammaren inom kort kan komma till någon slags enighet om åtminstone ett minimum i fråga om denna reform — säg indragandet af första klassen vid de allmänna läroverken — jag säger, om kammaren skulle komma till enighet härutinnan, då frågar jag: finnes det verkligen någon rimlig grund för att antaga, att *detta* önskemåls realiserande skulle försvåras, om vi nu tillsätta dessa läraretjänster? Och jag svarar bestämdt: det finnes *icke* grund till sådana farhågor, af det enkla skälet, att för det första kommer det att dröja länge, innan denna nya läroverksreform mognat så fullt, att den kan komma till förverkligande, och för det andra — något som är lika viktigt att fasthålla — kommer det att visa sig nu, som det visat sig förut, att den naturliga ökningen af lärjungeantalet och den naturliga ökningen af lärarebehovet mer än väl håller jämna steg med den ökning af lärarekrafterna, som vi eventuellt här i Riksdagen besluta. Jag menar, det kommer alltid i alla händelser att finnas ett öfverskott af *extra* lärarekrafter, som kunna indragas, när de andra reformerna ske. Vi skola visst ej behöfva befara att komma att stå handfallna, när väl enighet vinnes i fråga om hvad vi vilja reformera.

Jag kan således icke se, att herr Rydén och hans meningsfränder hafva rätt, då de vilja göra gällande, att här stå statsintresse mot lärareintresse. Staten — och Andra kammaren också — har efter mitt förmenande fullt fria händer, äfven om vi bifalla Kungl. Maj:ts proposition. Och då måste jag säga, att under sådana förhållanden skulle det synas åtminstone mig synnerligen olyckligt, om Andra kammaren här i en hastig vändning genom

att ställa sig på reservanternas ståndpunkt bunde sig för att icke öka lärarekrafterna, huru än behovet i framtiden kommer att gestalta sig — och huru än detta behof kommer att ökas. Men just så kunde kammaren anses binda sig, om vi nu följa reservationen. Låtom oss i stället taga statsutskottets förslag, som tillkommit efter pröfning både af behovet och af tillgången, och låtom oss vara öfverens om att därmed också bevara kammarens handlingsfrihet för framtiden.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Starbäck: Jag ber kammaren om ursäkt, att jag trots mitt löfte ännu en gång tager till ordet. För att jag icke skulle behöfva ånyo begära ordet bad jag herr Hellberg fästa kammarens uppmärksamhet på några siffror, som förekomma i den kungl. propositionen. Detta gaf åter herr Rydén anledning att angripa honom och antyda, att citatet var felaktigt så till vida, att det icke var fullständigt. Men jag vågar påstå, att citatet var fullkomligt riktigt. Frågan gäller de 15 lektorsplatser, för hvilka finnas 44 kompetenta sökande. Att bland dessa 44 en del är ordinarie adjunkter, det äger sin riktighet. Men då herr Rydén med en viss förtjusning läste upp, att dessa voro ordinarie, blottade han enligt min uppfattning just af hvilken art hans intresse för de dåligt ställda lärarna är i förhållande till det han kallade »statsintresse». Ty som jag nyss hade äran påpeka, är det också fråga om att öppna möjlighet för de lågt aflönade adjunkterna att komma till en jämförelsevis tryggad ställning såsom lektorer. Om det finnes adjunkter, som äro kompetenta för lektorat, böra de också tagas med i beräkningen, när det gäller att jämföra antalet lediga lektorsbefattningar och antalet kompetenta sökande. Herr Hellbergs uppgifter voro alltså fullt korrekta.

Herr Thorsson: Den högt värderade talaren från Uppsala sökte här konstatera, att det rådde oklarhet beträffande de olika reservanternas ståndpunkt i den föreliggande frågan. Då exempelvis jag i mitt anförande antydde, att man skulle från de allmänna läroverken kunna bortskära från och med första till och med tredje klassen, och herr Carl Persson framhöll, att han endast ville vara med om att taga bort den första klassen, så kan jag icke finna någon oklarhet eller otydlighet i det stycket utan endast, att det gör sig gällande olika uppfattningar om, hur långt man bör gå. Den frågan föreligger icke i närvarande stund, men jag vill icke bidra till ett beslut i dag, som kan befaras ställa sig hindrande i vägen för ett objektivt bedömande af densamma, när den förekommer till behandling. Jag anser därför, att det är oriktigt att påstå, att det råder någon skiljaktighet mellan reservanterna i det spörsmål, som nu är före.

Herr Edén framhöll, att man genom att rätt läsa tabellen å sid. 129 kommer till ett alldeles motsatt resultat mot hvad herr Rydén angaf. Jag vågar emellertid betvifla det och tror, att herr Rydén

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)*

*Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.*

(Forts.)

hade fullkomligt rätt, och att det var ifrån den af honom angifna utgångspunkten tabellen blifvit införd. Om man ställer sig på den ståndpunkt, som den ärade talaren från Uppsala intog, så skall man aldrig söka bevisa, att det är större möjlighet för de norrländska läroverken att få sökande, därför att det blir ett ökad antal ordinarie platser, utan det är väl snarare möjlighet för de norrländska läroverken att få sökande till de ordinarie lärarebefattningarna, om det är stort öfverflöd på extralärare-banan. Men det är icke den saken vi nu kifvas om, och jag är den förste att erkänna, att det förvisso är ett statsintresse, att man icke uppmuntrar anställningen af extraordinarie, vare sig det gäller lärarebanan eller någon annan bana. Men å andra sidan vill jag icke underskatta det förhållandet, att vi dock här stå inför en omorganisation, och ingen af de herrar, hvilka biträda utskottets yrkande i föreliggande fall, ha velat förneka, att så förhåller sig.

När sedan herr Edén sökte bevisa, att de kommunala mellanskolorna icke hade någon inverkan på lärjungeantalet i läroverken, så kan jag ju ge honom rätt däri, om han exempelvis ville inskränka sig till att säga, att upprättandet af en mellanskola i ett stadssamhälle, tillräckligt stort för ett ensamt läroverk, icke hade någon afsevärd betydelse för lärjungeantalet i läroverken. Men vill han utsträcka sin jämförelse därtöfver, vågar jag i någon mån betvivla, att hans uppfattning är riktig. Ty det är väl dock så, att de flesta läroverk i landet ha en betydlig kontingent af lärjungar från kringliggande landsbygd, och uppväxandet af kommunala mellanskolor lite hvarstädes på landsbygden skall absolut ha den inverkan, att det blir ett mindre antal lärjungar i dessa läroverk, som hittills till en väsentlig del rekryterats med lärjungar från landsbygden.

På det sättet måste till och med herr professor Edén erkänna, att dessa spörsmål ha ett visst sammanhang med hvarandra. Jag kan ur den synpunkten icke ge något afkall på min förut uttalade uppfattning. Och vill man försöka tolka våra ord så, som om vi skulle vara fiender till att lärarekårens intresse blir fullt och helt tillgodosedt, så vill jag åtminstone för min del säga, att det aldrig varit min mening, att jag skulle vilja uppresa mig emot, att de lägst aflönade lärarna vid läroverken finge en skälig ersättning för sitt arbete. Men jag kan icke hjälpa, att jag i någon mån måste reagera mot den uppfattning, som lektor Starbäck gaf uttryck åt, när han betonade, att det var just kärnpunkten i det motstånd, som herr Rydén och hans meningsfränder reste mot utskottet, att vi ville förhindra beföringsmöjligheterna inom de olika ordinarie klasserna, och när han ville göra gällande, att, då vi vore emot tillsättande af dessa nya befattningar, vi därmed visade, att vi icke ville fortsätta på den redan inslagna vägen och skapa bättre möjlighet för adjunkterna att beföras till lektorer. Jag vill icke ingå på ett bedömande af dessa olika grupperns antal i förhållande till hvarandra, därför att jag saknar möjlighet därtill. Men jag vill på

det bestämdaste bestrida, att en sådan grund ligger för min uppfattning i den föreliggande frågan, att jag vill hindra tillsättandet af nya lektorsbefattningar af den anledningen, att jag skulle ogärna se, hurusom adjunkter blefve befordrade till lektorer. Nej, det är icke på det sättet, men jag har den uppfattningen i denna sak, att när vi här stå inför en stor omregleringsfråga, skall lärarnas enskilda intresse icke få lof att sätta sin stämpel på den nya organisationsformen, och att därför lärarefrågan skall lösas i sitt sammanhang och organisationsfrågan i sitt sammanhang. Vilja herrarna söka sammankoppla dem, kommer det att dröja mycket länge, innan vi få en verkligt genomgripande läroverksreform till stånd.

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.
(Forts.)

Efter det öfverläggningen härmed förklarats vara avslutad, framställde herr talmannen propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den först nämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 35:o) af utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen utvisade 77 ja men 106 nej; och hade kammaren alltså afslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Punkterna 36—40.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning af *punkten 41*, angående höjning af anslaget till högre flickskolor, anförde

Herr Lundell: Herr talman! Jag kommer icke att framställa något yrkande utan vill endast tacka utskottet för den välvilliga behandling, det ägnat vår motion, och uttala den förhoppningen,

Angående
nya tjänster
vid de allmän-
na läroverken.

att Kungl. Maj:t må verkställa en sådan utredning, som utskottet ansett nödig, och för nästa års Riksdag framlägga de förslag, som genom denna utredning visa sig vara lämpliga.

(Forts.)

Häri instämde herr *Westman*.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.

Punkten 42.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Angående
de enskilda
lärarinneseminarierna.

Punkten 43, angående statsunderstödet till de enskilda lärarinneseminarierna.

Kungl. Maj:t hade under åttonde hufvudtiteln föreslagit Riksdagen dels föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier skulle hafva följande ändrade lydelse:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå för år räknadt, med högst 3,000 kronor för hvarje läsafdelning; dels ock höja anslaget till enskilda lärarinneseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 36,000 kronor eller med 16,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte

a) föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier skulle hafva följande ändrade lydelse:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 2,850 kronor för hvarje läsafdelning; samt

b) höja anslaget till enskilda lärarinneseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 34,200 kronor eller med 14,200 kronor.

Uti vid punkten fogad reservation hade emellertid herrar *A. C. Lindblad*, *Thorsson*, *Rydén* och *Lindberg* yrkat, att Riksdagen måtte

a) föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier skall hafva följande ändrade lydelse:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 2,500 kronor för hvarje läsafdelning,

b) höja anslaget till enskilda lärarinneseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 30,000 kronor eller med 10,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan upplästs, yttrade

Angående
de enskilda
lärarinnese-
minarierna.
(Forts.)

Herr Rydén: Herr talman! Jag har vid denna punkt tillsammans med några meningsfränder inom utskottet antecknat en afvikande mening.

För närvarande utgår anslaget till enskilda högre lärarinneseminarier med 1,500 kronor för årsklass. Kungl. Maj:t har föreslagit, att denna summa skall fördubblas, så att det utbetalas 3,000 kronor per årsklass. Läroverksöfverstyrelsen har stannat vid ett lägre belopp utan att använda samma beräkningsgrund som ecklesiastikministern, och statsutskottet har i sin ordning stannat vid en fjärde ståndpunkt och föreslår, att statsbidraget skall utgå med högst 2,850 kronor för hvarje läsafdelning. Då jag icke af den förebragta utredningen kunnat bli öfvertygad om att vare sig den af läroverksöfverstyrelsen eller Kungl. Maj:t eller statsutskottet föreslagna anslagshöjningen är motiverad, har jag tillåtit mig yrka, att bidraget till hvar läsafdelning må höjas med endast 1,000 kronor, sålunda från 1,500 till 2,500 kronor.

Jag föreställer mig, att det icke är många, som hunnit genomgå denna ofantligt stora hufvudtitel, men om herrarna tagit del af den föreliggande utredningen, så ha ni funnit, att den icke ger en enda stödjepunkt, då det gäller att bilda sig ett omdöme i frågan, annat än de siffror, som återfinnas på sid. 190 i den kungl. propositionen. Där af framgår, att antalet lästimmar för dessa fyra seminarier tillsammans uppgår till i rundt tal 10,000, och då den föreslagna höjningen af anslaget motiverats därmed, att man önskade höja lärarnas timaflöning, som nu utgår med ända till 8 kronor i timmen, har jag ansett, att det ändamålet skulle väl nås, om man höjde anslaget med 10,000 kronor, hvarigenom timlönen för lärarna blefve höjd med i rundt tal 1 krona. Genom höjning af det nu utgående anslaget med 1,000 kronor för läsafdelning kommer man till det belopp, 2,500 kronor, som i reservationen föreslås.

Jag har icke något understöd att vänta från annat håll, men kan icke tycka annat än att det är alldeles för våldsamt att fördubbla ett anslag så där på en gång och att det skall vara ovanligt starka motiv förebragta för en sådan höjning. Oaktadt jag med all välvilja ser på dessa anstalter, kan jag icke finna, att det föreligger några sådana extra ordinära skäl, som göra, att Riksdagen bör på en gång fördubbla statsanslaget, och jag har därför velat häremot inlägga min reservation, och anhåller jag att på de skäl jag nu anfört få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till den reservation, som är afgifven i denna punkt.

Herr Starbäck: Som herrarna finna, har utskottet intagit en medelständpunkt mellan Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag. Då jag anser utskottets hemställan hafva fog för sig, ber jag att få yrka bifall till densamma.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder framställda yrkandena biföll kammaren den af herr A. C. Lindblad med flera afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 44 och 45.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Angående
anslaget till
lönetillskott åt
lärare vid
folkskolor och
småskolor.*

Härefter föredrogs *punkten 46*, angående höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor; och begärdes därvid ordet af

Herr Hamilton, som anförde: Efter de långa debatter, som i dag ägt rum rörande den högre undervisningen, må det tillåtas mig att ett par ögonblick taga kammarens tid i anspråk för att beröra den fullt ut lika viktiga frågan om den lägre folkundervisningen. Andra kammaren beslöt förra året med stor majoritet att höja statsbidraget för folkskolorna till nittio procent af lärarnes löner jämte ålderstilläggen och säkerligen gjorde den det i afsikt att bereda kommunerna tillfälle att bättre än hittills vårda sig om folkskoleväsendet. Folkskolan har ju utgjort vårt lands stolthet, men tyvärr har på senare tid ett stillestånd i utvecklingen inträdt, och åtskilliga tiotusental folkskolebarn måste åtnöja sig med undervisning i flyttande skolor, och i flera tusen folkskolor beredes dem allenast den ganska klena undervisning, som kallas halftidsläsning. Orsaken till dessa missförhållanden är ju helt naturligt bristande ekonomisk bärkraft hos våra kommuner: Riksdagen har ålagt dem större skyldigheter än de orka bära, och af de rätt stora kommunala skattebördorna utgå mellan 80 och 90 procent till sådana statsändamål, som Riksdagen pålagt kommunerna. Det torde vara ett uppenbart missförhållande, att inom vissa delar af vårt land, nämligen de fattiga delarna, folkskoleundervisningen bedrifves på ett så beklagligt sätt, som nu sker, och det torde vara en orättvisa, att barn, tillhörande de fattiga bygderna, skola få en otillfredsställande undervisning, medan de, som tillhöra de rika bygderna, få en tillfredsställande sådan. Det bör väl vara en hjärtesak för Riksdagen att höja bildningen inom de breda folklagren, ty en högre bildningsnivå hos dessa utgör landets inre kraft. Det har också väckt en viss misstämning inom landet, då man icke i den kungl. propositionen fick se ett fullföljande af Andra kammarens beslut förlidet år, sålunda att en mera afsevärd höjning af statsbidraget till folkskollärarnas löner blifvit föreslagen. Herr ecklesiastikministern har emellertid afgifvit ett löfte härom i den kungl. propositionen, och det förefaller mig hafva varit riktigast, om statsutskottet tagit fasta på detta löfte och upplyst oss och hela landet om anledningen, hvarför någon kungl. proposition icke framkommit i frågan. Jag ber därför att för min del

få fastslå detta löfte vid dagens protokoll och uttala den förhoppningen, att herr ecklesiastikministern skall till nästa år få glädjen att framlägga ett förslag till upphjälpande af vårt lands folkskoleundervisning.

*Angående
anslaget till
lönetillskott åt
lärare vid
folkskolor och
småskolor.*

(Forts.)

Med herr Hamilton förenade sig herrar *Sjöberg* i Sköfde, *Bogren*, *Pålsson*, *Larsson* i Klagstorp, *Engqvist*, *Eliasson*, *Rumefors*, *Sandberg*, *Danielsson*, *Andersson* i Milsmaden, *von Sneidern*, *Wikström*, *Bäckström* och *Viklund* i Oviken.

Vidare yttrade

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag uppträdde i denna fråga i fjol och fick uppbära mycken förebräelse därför under valstriden. Jag vill nu icke blanda in den saken i debatten, utan vill blott säga med anledning af grefve Hamiltons anförande, att man kan läsa på mycket olika sätt hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anför till statsrådsprotokollet angående denna fråga. Jag kan icke läsa detta så, att däri utlofvas någon hjälp för kommunerna i annan mån än att det är att vänta förslag om att samtidigt med det brännvinsmedlen indragas motsvarande ersättning skall utgå till kommunerna för upprätthållande af skolundervisningen. Och vare sig kommunerna erhålla 1,000 kronor i inkomst från brännvinsmedlen eller de erhålla samma belopp i statsanslag, äro de lika skattetyngda i alla fall. Jag kan sålunda icke läsa ut ur den kungl. propositionen, att kommunerna ha att vänta någon förhöjning af statsbidrag, men det är möjligt att jag läser orätt.

Herr Hamilton: Jag kan icke läsa herr ecklesiastikministerns uttalande på annat sätt än att det är hans lifliga önskan att kunna framlägga ett förslag, som skulle bereda kommunerna tillfälle att höja folkskoleväsendet. Han omnämner visserligen den utredning, som försiggår i och för indragning af brännvinsmedlen, men hans ord få likväl tolkas sålunda, att det är hans afsikt, att genom en ökning af statsbidraget förbättra folkskoleväsendet.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Utskottets hemställan bifölls af kammaren.

Punkten 47, angående höjning af understöden till folkhögskolor m. m.

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor finge såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kungl. Maj:t pröfvades vara i behof af dylikt understöd, utgå

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

a) till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, högst 4,500 kronor;

b) till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, högst 2,700 kronor;

c) till kvinnlig kurs, som påginge samtidigt med manlig folkhögskola under minst 20 veckor och med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordrades, högst 2,700 kronor;

d) till en andra årskurs vid folkhögskola, som åtnjöte statsunderstöd till sin första årskurs, högst 2,500 kronor vid manlig folkhögskola och 1,500 kronor vid kvinnlig folkhögskola, dock under förutsättning att antalet elever i andra årskursen uppginge till minst fjärdedelen af medeltalet elever i motsvarande första årskursen under närmast föregående femårsperiod eller vid nyinrättad skola för den tid, skolan varit i verksamhet; samt därjämte

e) till anordnande af parallellafdelning vid folkhögskola, då sådant pröfvades vara vid undervisningen i öfningsämnena oundgängligen erforderligt, extra anslag af högst 1,500 kronor till manlig kurs och 1,000 kronor till kvinnlig kurs;

allt under villkor

att styrelsen erhållit delaktighet i för lärarna afsedd pensionsanstalt för såväl föreståndaren som ytterligare en lärare vid hvarje folkhögskola,

att landsting, kommuner eller enskilda hvar för sig eller gemensamt till vederbörande skola eller kurs lämnade bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppginge till minst lika belopp som det, hvarmed statsbidraget öfversköte 2,000 kronor för manlig kurs och 1,000 kronor för kvinnlig kurs,

att innan anslag första gången beviljades åt folkhögskola, dennas behöflighet skulle vara vitsordad af vederbörande landsting,

att vederbörande skolor skulle vara underkastade de närmare bestämmelser angående skolornas inspektion samt lärarnas pensionering, antagande och entledigande, som Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, samt

att berättelse öfver skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingåfves såväl till Kungl. Maj:t som till vederbörande landsting;

dels medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor finge utgå ett belopp af högst 4,000 kronor årligen till arfvode åt en af Kungl. Maj:t för viss tid tillsatt inspektör öfver folkhögskolorna i riket;

dels höja förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 220,000 kronor, till 353,000 kronor med 133,000 kronor;

dels ock höja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 35,000 kronor, till 80,000 kronor med 45,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft

två inom Andra kammaren väckta motioner, den ena, nr 31, af herr Sandler, däri föreslagits, att Riksdagen måtte besluta, att till kvinnlig kurs, som påginge samtidigt med manlig folkhögskola under mist 20 veckor med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordrades, skulle kunna beviljas högst 3,500 kronor;

och den andra, nr 86, af herr Lundgren i Vendelsberg, som hemställt, att Riksdagen med bifall i öfrigt till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, måtte angående densamma besluta sådan förändring,

att anslaget till stipendier uppfördes som förslagsanslag med det af Kungl. Maj:t beräknade beloppet att utgå efter normen 125 kronor för obemedlad och 75 kronor för mindre bemedlad lärjunge vid kurs, som påginge minst 20 veckor, samt 75 kronor för obemedlad och 45 kronor för mindre bemedlad lärjunge vid kurs, som påginge minst 12 veckor;

att innan anslag första gången beviljades åt folkhögskola, dennas behöflighet skulle hafva vitsordats af vederbörande lands-ting eller ock att Kungl. Maj:t efter hörande af folkhögskoleinspektören funnit skolan vara till allmänt gagn, och

att i bestämmelserna om anslag till andra årskurs och till parallellafdelning uttrycken manlig och kvinnlig folkhögskola (resp. manlig och kvinnlig kurs) utbyttes mot i förra fallet »folkhögskola, som påginge minst 20 veckor», i senare fallet »kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor».

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte

1:o) i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herr Lundgrens i Vendelsberg ofvan berörda motion samt med afslag å herr Sändlers omförmälda motion, i hvad den skiljde sig från utskottets förslag, medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor finge såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kungl. Maj:t pröfvades vara i behof af dylikt understöd, utgå

a) till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, högst 4,500 kronor;

b) till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, högst 2,400 kronor;

c) till kvinnlig kurs, som påginge samtidigt med manlig folkhögskola under minst 20 veckor och med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordrades, högst 2,400 kronor;

d) till en andra årskurs vid folkhögskola, som åtnjöte statsunderstöd till sin första årskurs, högst 2,500 kronor vid folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, och 1,500 kronor vid kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, dock under förutsättning att antalet elever i andra årskursen uppginge till minst fjärdedelen af medeltalet elever i motsvarande första årskursen under

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)*

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.

(Forts.)

närmast föregående femårsperiod eller vid nyinrättad skola för den tid skolan varit i verksamhet; samt därjämte

e) till anordnande af parallellafdelning vid folkhögskola, då sådant pröfvades vara vid undervisningen i öfningsämnena oundgängligen erforderligt, extra anslag af högst 1,500 kronor till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, och 1,000 kronor till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, allt under villkor

att styrelsen erhållit delaktighet i för lärarna afsedd pensionsanstalt för såväl föreståndaren som ytterligare en lärare vid hvarje folkhögskola;

att landsting, kommuner eller enskilda hvar för sig eller gemensamt till vederbörande skola eller kurs lämnade bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppginge till minst lika belopp som det, hvarmed statsbidraget öfversköte 2,000 kronor för manlig kurs och 1,000 kronor för kvinnlig kurs;

att innan anslag första gången beviljades åt folkhögskola, dennas behöflighet skulle var vitsordad af vederbörande landsting eller ock att Kungl. Maj:t, efter hörande af folkhögskoleinspektören, funnit skolan vara till allmänt gagn;

att vederbörande skolor skulle vara underkastade de närmare bestämmelser angående skolornas inspektion samt lärarnas pensionering, antagande och entledigande, som Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva; samt

att berättelse öfver skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingåfves såväl till Kungl. Maj:t som till vederbörande landsting;

2:o) medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor finge utgå ett belopp af högst 4,000 kronor årligen till arfvode åt en af Kungl. Maj:t för viss tid tillsatt inspektör öfver folkhögskolorna i riket;

3:o) höja förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 220,000 kronor, till 339,200 kronor med 119,200 kronor,

4:o) höja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 35,000 kronor, till 65,000 kronor med 30,000 kronor.

Mom. 1:o) — 3:o).

Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.¹

Efter föredragning af *mom. 4:o)* lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr Bengtsson i Norup, som yttrade: Herr talman, mina herrar! De af staten understödda skoltyper, som hufvudsakligen användas af de bredare folklagren, äro två, nämligen folkskolan och

folkhögskolan. Den första känna vi ju så väl till. Den andra däremot är mer eller mindre känd och delvis kanske på många orter i vårt land misskänd. Det är dock snart femtio år, sedan denna skoltyp infördes i vårt land, och den hade under de första årtiondena ganska svårt att draga sig fram. Emellertid har den mer och mer blifvit rotfästad. Särskildt med en blick på vårt grannland Danmark förstår man hvilken stor betydelse denna folkundervisning har, då där såväl det danska husmansbruket som landtbruket i öfrigt till stor del är grundadt på den goda undervisning, som folkhögskolan gifvit. Det har under årens lopp visat sig, att i vårt land småfolket mer och mer börjat använda denna skoltyp. Därför har också Riksdagen beviljat ett anslag på 35,000 kronor för utdelande af stipendier till obemedlade eller mindre bemedlade elever. I år har Kungl. Maj:t begärt, att detta anslag skulle höjas till 80,000 kronor. Utskottet har emellertid i sitt utlåtande väl ansett, att en höjning är nödvändig, men det har också ansett, att den af Kungl. Maj:t föreslagna höjningen är för stor, och har därför begränsat anslaget till 65,000 kronor, d. v. s. prutat af 15,000 kronor på det af Kungl. Maj:t begärda.

Har det nu kommit några skäl emellan, som tala för, att Kungl. Maj:t borde höja beloppet så afsevärdt som till 80,000 kronor? Ja, det har det verkligen gjort. För det första vill jag här erinra om den rösträttsreform i kommunalt hänseende, som kom i sällskap med den politiska rösträttsreformen, hvarigenom den kommunala rösträtten utvidgades så, att många af våra smärre egnahemsägare och småbrukare numera kunna få deltaga i det kommunala lifvet, hvilket de också göra med intresse. Men vi förstå nog, att det härutinnan fordras, att man också gifver dem något mera, så att de kunna bli väl kvalificerade för detta värf. De väljas nu in i kommunalnämnder, skolråd etc., och de behöfva därför ha en utbildning, som är något mera gifvande än folkskolans. Det är då helt naturligt, att denna utbildning skall komma från folkhögskolan. Men härför fordras också, att staten understödjer dessa smärre landtbrukare och egnahemslänetagare i deras sträfvan efter en bättre utbildning. För det andra ha dessa småbrukarpremieringsnämnder, som finnas snart sagdt i hvarje län, ställt större kraf på våra småbrukare särskildt genom fordran på ordnad bokföring och foderbeståndsdelarnas beräkning, kraf för hvilkas uppfyllande det behöfves något mer än folkskoleutbildning.

Det ena med det andra vittnar om, att de kraf, som ställas på folkundervisningen, bli större för hvarje år, som går, och icke mindre för dessa småbrukares och egnahemslänetares del. Den stora egnahemsfrågan är ju en af våra stora sociala frågor, som gripit väsentligt in öfverallt. Den är ju också en fråga, som alla partier tagit upp på sitt program, och som de äfven äro måna om att lösa på bästa sätt. Men mina herrar, det är icke nog med att gifva folket egna hem, utan här gäller den gamla sanningen, att man lefver icke

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)*

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)

af bröd allenast. Man har också plikt att meddela dem de kunskaper, som de behöfva för allmänbildning och för att kunna taga sig fram i lifvet.

Nu har emellertid utskottet prutat af på Kungl. Maj:ts framställning och som skäl härför sagt, att dessa folkhögskolor besökas mest af de förmögnare klasserna. Det förhåller sig emellertid icke så. Det har varit så förut och under folkhögskolans första tid, att den besöktes så godt som uteslutande af rike mans barn och större landbrukares söner. Men den har dock mer och mer öfvergått till att bli en småfolkets läroanstalt, där torparsöner och småbrukarsöner försöka skaffa sig den allmänbildning, som de anse sig vara i behof af utöfver den, som folkskolan kan gifva. Det förvånar mig, att icke någon af statsutskottets ledamöter har haft någon invändning att göra mot nedsättning i detta anslag, som är så behöfligt just för småfolket, för småbrukarkåren och egnahemslänetagarna. Det är endast Kungl. Maj:t, som i det fallet tycks haft den rätta blicken på saken, då Kungl. Maj:t äskat ett sådant belopp som 80,000 kronor, och om nu detta belopp icke beviljas utan afprutas med 15,000 kronor, så skall det dock här från dessa småbrukare och egnahemslänetagare till chefen för ecklesiastikdepartementet uttalas ett hjärtligt tack, för hvad han åtgjort i deras sak.

Från utskottet möter man naturligtvis med det talet, att denna fråga göres alltför stor. Det är, säger man, en mindre fråga. Man har gifvit Kungl. Maj:t det mesta af hvad som begärts, och därmed borde man låta sig nöja. Det är, menar man, en bagatellfråga. Det kan väl så vara, att denna fråga om 15,000 kronor är en liten fråga i jämförelse med de stora miljonbelopp, hvartill statsbudgeten uppgår, men i detta fall är det dock för dessa småbrukare och egnahemsägare en stor fråga. Ty för dessa 15,000 kronor kunna genom stipendier å 125 kr. för obemedlade och 75 för mindre bemedlade mellan ett och tvåhundra småbrukarsöner årligen få deltaga i folkhögskoleundervisningen.

Herr talman! Det är därför jag vågar, trots att ett enhälligt statsutskott har afstyrkt höjningen till 80,000 kronor, yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Och det skall i alla fall vara intressant att se, om icke i denna kammare finnes bland ledamöterna så mycket intresse för detta anslags höjning till 80,000 kronor, att det af dem samma kan bifallas.

Jag kunde ju sluta här, men det finnes en sak till, som jag tror motiverar denna begäran. Det gäller, om Riksdagen vid detta tillfälle skall se till, att den svenska ungdom som bygger och bor här i landet från Ystad till Haparanda — enligt statistiken uppgår antalet småbrukarhem i vårt land till 300,000 — blir tillgodosedd och kommer i åtnjutande af ett tillräckligt mått af kunskaper. Och detta sker allra bäst på det sättet, att de genom stipendier få möjlighet att deltaga i den undervisning, som folkhögskolorna kunna gifva.

Herr *Kronlund* instämde i detta yttrande.

Härefter anförde

Herr *Widén*: Herr talman, mina herrar! På det hela taget står jag i denna fråga på samma ståndpunkt som den siste talaren, och jag skulle därför kunnat nöja mig med att instämma i hans yttrande, om det icke varit något ytterligare, som jag velat säga. Det synes mig nämligen lämpligt, att det höjes en röst i samma riktning, som den ärade talarens uttalande här gick, äfven från en annan del af landet än den trakt, han representerar, nämligen från Norrland. Då Kungl. Maj:t begärt ökning af anslaget till folkhögskolorna, så anser jag att det varit synnerligen önskligt om denna framställning kunnat bifallas. Nu torde det väl finnas berättigad anledning till att man prutat på själfva anslaget till folkhögskolorna, men när prutning äfven skett på hvad som begärts till stipendier åt eleverna, synes mig att man gått för långt. Det Kungl. Maj:t begärt, nämligen 125 resp. 75 kronor för elev med 20 veckors läsning, är verkligen så litet, särskildt med afseende på Norrland, att det icke kan prutas på. Det torde vara tvifvelaktigt, huruvida det i Norrland på sina ställen ens räcker till för resorna till och från skolan. Det är sålunda alldeles uppenbart, att om man verkligen menar att småbrukarna och de mindre jordbrukarna där uppe skola kunna begagna sig af folkhögskoleundervisningen — och jag anser det önskligt, att den alltmer kommer att äfven af dem begagnas — så är det verkligen angeläget, att man effektivt understödjer just eleverna. Och ur den synpunkten är det synnerligen ledsamt, att utskottets förslag är sådant som det är.

Kungl. Maj:t har ju här följt samma beräkningsgrund, som för landtmannaskolorna, och ansett, att det borde vara samma stipendiebelopp för bägge dessa slag af skolor. Jag anser äfven, att detta är en fullt riktig synpunkt. Nu må ingen misstänka att jag är partisk för folkhögskolan eller mot landtmannaskolan. Förhållandet är, att i mitt län är jag ordförande i styrelsen såväl för folkhögskolan som för en fristående landtmannaskola, och jag intresserar mig mycket för båda dessa skolor, hvilka båda äro till stort gagn för länet. Jag hade tillfälle att tala härom i fjol, då det var fråga om landtmannaskolorna och då jag talade för bättre tillgodoseende af landtmannaskolornas behof. Nu gäller det att tillgodose folkhögskolorna. Jag kan icke heller tro, att utskottets förslag innebär det sista ordet i denna fråga. Utan jag hoppas att, om utskottets förslag nu vinner, höjningen kommer en annan gång.

Emellertid då utskottet är enhälligt, och då det sagts mig, att det skulle vara en nödvändig kompromiss, som föreligger i detta enhälliga utskottsutlåtande, och att ett kullkastande af detsamma skulle medföra risk för det hela, så vill jag åtminstone icke för

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)

närvarande göra något yrkande; men jag har icke kunnat underlata att göra detta uttalande i frågan.

Herr Rydén: Jag har inom utskottet i det längsta och så länge det var någon möjlighet sökt verka för, att folkhögskolorna skulle erhålla allt hvad som i den kungl. propositionen föreslås. Men jag vill icke här inför kammaren undertrycka den bestämda uppfattning, som jag fått under den förberedande öfverläggningen i frågan, att folkhögskolornas intressen här löpa en fara, om kammaren skulle i en hastig vändning frångå den öfverenskommelse, om jag så får kalla det, som träffats inom statsutskottet. Där funnos så väsentligt olika intressen, hvilka stodo i strid med hvarandra, att det syntes icke vara annan utväg än att de båda meningsriktningarna, Kungl. Maj:ts förslag och ett annat förslag, som med afseende å anslagsbeloppen väsentligt understeg det förra, skulle ingå till kamrarne med en oviss utgång vid gemensam votering i perspektiv. Då framkastades slutligen den frågan: Skulle vi icke kunna enas om att gå hvarandra till mötes något litet, så att vi icke behöfva vara underkastade den ovissa risken af gemensam votering? Och då de, som ville nedsätta de af Kungl. Maj:t föreslagna anslagen, medgäfvö att rösta för det väsentligaste anslaget, nämligen 4,500 kronor såsom underlag för hvarje folkhögskolas verksamhet samt vidare medgäfvö, att inspektion öfver folkhögskolorna skulle få införas, äfvensom att de skulle gå in på den ändring i villkoren för att statsanslag första gången skall beviljas folkhögskola, som innehålles i utskottets förslag, så ansågo vi på den andra sidan, som länge kämpat för Kungl. Maj:ts förslag, att vi kunde vara med på nedsättning af anslaget till stipendier åt eleverna för att icke riskera det hela.

Herrarne tro kanske, att läget icke var fullt så allvarligt, som jag nu utmålade det. Men det är min uppfattning, att om vi å vår sida drifvit Kungl. Maj:ts förslag oförändradt fram till Riksdagen, så hade ingen kunnat förutse, hvilken utgång denna fråga fått. Det kunde då hafva blifvit väsentligen lägre belopp, som beviljats.

Då måste jag göra mig den frågan: Om man för att rädda det mesta, och jag skulle vilja säga, så godt som allt, hvad Kungl. Maj:t föreslagit, måste gå med på den af utskottet nu föreslagna nedsättningen i elevanslaget, är då frågan om nedsättningen i berörda anslag af den vitala beskaffenhet, att man icke bör vedervåga nedsättningen. Mitt enkla förstånd säger mig då, att om stipendiernas belopp kunnat under de senare åren utgå med ett belopp af mellan 44 och 26 kronor, och nu här göres en sådan förhöjning i anslaget till stipendier, att dessa beräknas kunna utgå med ett belopp af mellan 100 kronor och 60 kronor, så kan jag icke finna annat än att här är gjord en så högst väsentlig förbättring i folkhögskolornas ställning på denna punkt, att vi måste på allvar reflektera på att kunna vinna en enhetlig lösning. För min del vill jag säga, att ingen hellre än jag skulle vilja se, att hvad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande

folkhögskolorna skulle i sin helhet bifallas af Riksdagen. Men, mina herrar, kom ihåg att enligt min öfvertygelse den första förutsättningen för att Första kammaren, som ännu icke behandlat ärendet, skall hålla på hvad den ställt i utsikt, nämligen att bifalla punkterna 1, 2 och 3 i Kungl. Maj:ts förslag, är, att anslaget till elevstipendier ned-sättes till det af utskottet nu föreslagna beloppet. Och jag är således öfvertygad om, att Första kammaren icke bifaller utskottets förslag, om Andra kammaren i denna punkt frångår detsamma. Om herrarne kunna lyckas att få det af Kungl. Maj:t föreslagna beloppet bifallet, så gärna för mig, men jag har velat uttala min uppfattning, att om kammaren frångår det förslag, som utskottet efter långa öfverläggningar slutligen kommit till, så kan åtminstone icke jag, och såsom jag tror, icke heller någon annan af utskottets ledamöter svara för den utgång frågan får i medkammaren och det ovissa öde, som frågan då kanske går till mötes. Jag varnar således kammaren för att frångå utskottets hemställan, så länge frågan icke är afgjord af Första kammaren.

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)*

Herr Lundgren i Vendelsberg: Herr talman, mina herrar! Då jag först läste statsutskottets betänkande i denna fråga, kan jag icke neka till, att min första tanke var, att folkhögskolornas målsmän måste resignera inför den afprutning, som utskottet gjort i Kungl. Maj:ts förslag. Jag tänkte därvid också, att man måste vara tacksam för hvad som bjudits, då folkhögskolornas ekonomiska ställning därigenom i allt fall blir betydligt bättre än den förut varit.

Men sedan jag samtalat med åtskilliga meningsfränder, väcktes hopp hos mig, att Andra kammaren skulle vara villig att bifalla Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag af 80,000 kronor till elevstipendier.

Den föregående ärade talaren har emellertid gjort mig ganska betänksam i fråga om att här framställa något yrkande i nämnda afseende. Jag ber emellertid att, då jag nu har ordet, få uttala min åskådning och min uppfattning i denna fråga.

Såsom den förste ärade talaren här har omnämnt, är det nu snart 50 år sedan de första svenska folkhögskolorna kommo till stånd. Sådana läroanstalter hafva vi emellertid nu i alla våra län. Men detta oaktadt kan man, särskildt i vissa landsändar, i allt fall träffa många svenska medborgare, hvilka icke hafva den ringaste kännedom om dessa läroanstalter, deras arbetsmetoder och syftemål, och jag tänker, att till och med en och annan i denna kammare kanske kan vara ganska obekant med dessa förhållanden.

Såsom folkhögskoleman känner jag mig därför ganska frestad att vid detta tillfälle lämna några närmare upplysningar om folkhögskolornas arbetsmetoder och syftemål. Men jag kan också gärna afstå därifrån. Jag gör detta särskildt med tanke på den utförliga och sakkunniga motivering, som förekommer i Kungl.

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*
(Forts.)

Maj:ts förslag, och jag gör det också med tanke på att i Riksdagens Andra kammare sitta många män, hvilka såsom forna elever vid olika folkhögskolor eller såsom medlemmar af styrelser för dylika skolor äga tillräcklig kännedom om dessa anstalter för att rätt kunna döma i här föreliggande fråga.

Jag ber emellertid att här få göra några erinringar. Då vill jag först erinra om att folkhögskolan är en för de nordiska folken egendomlig inrättning, en skolinrättning, som icke förekommer hos Europas andra nationer. Det ligger ju något tilltalande däri, att de nordiska folken verkligen hafva något för dem säreget, något, som om det rätt skötes möjligen en gång skall kunna lämnas öfver till andra folk såsom ett värdefullt kulturarf. Den skola, som jag har nöjet förestå, har ett sådant läge, att vi ofta få besök af främmande nationers lärare. Och det är mycket glädjande att höra, hvilken tillfredsställelse de uttala med denna skolform. Ofta hafva vi mottagit besök från Tyskland och Ryssland, och de besökande uttala ofta önskan om, att de i sitt hemland skulle kunna grunda dylika anstalter. Det är väl därför någonting glädjande, att vi i denna skolform här i Norden hafva någonting, som för våra nationer är säreget, och det skulle ju därför vara af stort intresse för oss att på bästa sätt upprätthålla en dylik institution.

Jag ber vidare att få erinra om, hvilken viktig roll folkhögskolan spelat för det danska folklifvet. Vi känna ju alla, huru danskarna i vår tid äro ansedda att vara ett föregångsfolk, ett folk, som står före oss och äfven andra folk på många af det praktiska lifvets områden, på landtbrukets, handelns och sjöfartens områden. Man säger nu i allmänhet i Danmark, att den danska folkhögskolan i första hand bidragit till detta storartade uppsving.

Nu må villigt erkännas, att den svenska folkhögskolan icke på långt när har åstadkommit samma resultat i Sverige som den danska gjort i Danmark. Orsakerna härtill torde man få söka bland annat i organisationens olikhet i de skilda länderna och i de frikostiga statsanslag, som hittills kommit Danmarks folkhögskolor till del. Men en hvar, som känner till den svenska folkhögskolan, kan väl icke förneka, att hon i sin mån bidragit till att sprida goda och praktiska kunskaper ut ibland folket, att hon i sin mån bidragit till att hos det svenska folket åstadkomma den fostran och den väckelse både i ideell och praktisk riktning, utan hvilken i allmänhet ett framgångsrikt utvecklingsarbete är omöjligt.

Ett resultat af denna faktiska väckelse se vi också i en ny skolform, som kommit till under folkhögskolans hägn, nämligen den s. k. landtmannaskolan. Vid våra 43 folkhögskolor finnas 29 s. k. landtmannaskolor. Landtmannaskolan kom att börja med till såsom en ny afdelning till folkhögskolan, och den har grundats vid och underhållits af folkhögskolan från första begynnelsen.

Men nu inträffar det märkvärdiga, att, när landtmannaskolan får sin särskilda organisation och ökade statsanslag, dessa anslag

tilltagits så rikligt, att hvarje anspråk i detta hänseende från landtmannaskolans synpunkt blifvit väl tillgodosedt, under det folkhögskolan däremot kan sägas vara ganska styfmoderligt behandlad. Det är detta, som gjort, att folkhögskolans målsmän och lärarna nu framträdt inför Kungl. Maj:t med anhållan, att dessa båda läroanstalter, folkhögskolan såsom moderinstitution och landtmannaskolan, skulle blifva likställda gentemot staten. Detta synes ju vara en ganska rimlig begäran. I Kungl. Maj:ts förslag har också denna likställighet blifvit tillgodosedd så nära som möjligt är.

Med de afprutningar, som utskottet här har gjort, har folkhögskolan emellertid kommit in på ett något sämre plan, än den borde göra. Den har kommit på ett plan, som gör det ganska svårt för denna institution att på ett värdigt sätt hålla sig uppe i kampen för sin tillvaro och i konkurrensen med landtmannaskolan och öfriga statsunderstödda skolor, såsom skogsskolor, landtbruksskolor och dylika. Utskottets förslag kan således icke tilltala folkhögskolans målsmän och vänner. Och jag undrar verkligen, om någon kan finna det vara fullt rättvist, att två sådana institutioner, som båda hafva samma uppgifter — båda hafva till uppgift att fostra den växande ungdomen till goda och praktiskt nyttiga medlemmar i samhället — få så olika statsanslag.

Jag hade därför, som förut är nämndt, först tänkt att ansluta mig till den ärade talare, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Men jag säger ännu en gång, att herr Rydéns anförande gjort mig betänksam, och jag afstår därför, herr talman, från att nu framställa något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen, att regeringen, då den möjligen nästa år kommer tillbaka med sitt förslag, skall från statsutskottets sida vinna mera bifall till sina önskningsar, än den nu har gjort.

Herr Ekerot: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke blifva långsam i denna fråga, därför att den redan har blifvit kanske alltför länge diskuterad, utan jag skall endast be att få säga några ord med anledning af ett och annat, som återfinnes i utskottets förslag.

Jag vill i första hand erinra om den reform, som förra året genomfördes, den reform, som ställde Sveriges landtbruksundervisning, hvilken före denna reforms genomförande har utgjort endast en utväxt till den svenska folkhögskolan, på egna fötter. Vid denna reforms genomförande beslöts det ju, att alla landtmannaskolor, som redan finnas, skulle betecknas med typen A, under det att de landtmannaskolor, som bildas utan att vara anslutna till någon folkhögskola — då det följaktligen icke fordrades folkhögskolans förkunskaper för genomgåendet af dessa skolor — skulle kallas B-skolor. Och B-skolornas elever skulle erhålla understöd i likhet med A-skolornas. Detta understöd bestämdes till 125

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

kronor för obemedlade för kurs om minst 20 veckor, under det att för mindre bemedlade understödet skulle utgå med 75 kronor.

Nu äro ju båda dessa typer, B-skolor och A-skolor, äfvensom folkhögskolorna landsbygdens läroanstalter. Och vi, som hafva varit så lyckliga att få genomgå både den ena och den andra af dessa skolor, skola villigt erkänna, att de dagar, då vi vistades där, hafva varit de skönaste dagarna i vårt lif, därför att »kunskapens trädgård» öppnade sina portar för oss, och kamratlifvet förde med sig så mycket nytt. Emellertid är det helt naturligt vår önskan, att icke blott en och annan, som är mera lyckligt lottad i ekonomiskt hänseende, skall vara i tillfälle att använda sig af dessa skolor, utan det torde väl vara allas vår innerliga önskan, att hvarenda ung man och hvarenda ung kvinna på landsbygden, om möjligt, skulle kunna komma att få genomgå dessa skolor. Vi få komma ihåg, att härvid spela äfven ekonomiska synpunkter in. Det är icke så lätt för en mindre bemedlad att åstadkomma ett belopp af cirka 300 kronor, som kursen torde kosta, och följaktligen är det väl staten, som på detta sätt borde träda hjälpende emellan för att lämna de mindre bemedlade och de obemedlade sitt understöd.

Nu har detta understöd beträffande landtmannaskolorna fastslagits till 125 kronor för obemedlad och 75 kronor för mindre bemedlad. För folkhögskolans elever med motsvarande förmögenhetsförhållanden föreslås mindre belopp än för de förutnämnda. Hvarför skola vi sätta dessa två systerskolor, som äro af samma upprinnelse, hvarför, säger jag, skola vi sätta dem i olika ställning? Det göra vi, då vi sätta landtmannaskolans elever i en gynnsammare ställning och folkhögskolans elever i en mindre gynnsam sådan.

Jag var förra vintern, då landtmannaskolereformen genomfördes, mycket ifrig för, att den skulle komma att vinna Riksdagens bifall. Ty då gällde det frigörelse, men jag ville icke, att folkhögskolan skulle blifva lidande därpå. Det blir den faktiskt, under förutsättning att vi gynna de elever, som komma till landtmannaskolan, framför dem, som komma till folkhögskolan, på sätt här föreslagits.

Det är emellertid så, att våra folkhögskolor — vi hafva 43 stycken, såsom nyss upplysts — icke egentligen hafva lidit af något öfverflöd i afseende å elevantalet. De hafva i många fall haft alltför få elever. Lärarekrafter, lärosalar o. s. v. hafva blifvit alltför litet utnyttjade. Genom fjolårets reform på landbruksundervisningens område hafva folkhögskolorna på vissa håll säkerligen kommit i en mindre god ställning! Vilja vi öfva rättvisa måste vi därför ställa eleverna inför samma ekonomiska förutsättningar, d. v. s. inför samma möjligheter beträffande stipendier.

Jag är synnerligen glad och tacksam öfver, att Kungl. Maj:ts förslag i öfrigt i så vidsträckt mån har kommit att blifva föremål för utskottets välvilja. Jag får erkänna, och jag vill betona att

jag icke tror herr Rydén, då han säger, att Första kammaren skall komma att afslå förslaget. Jag tror verkligen icke, att Första kammaren är någon sådan kulturfriande, som herr Rydén vill göra den till, utan jag tror, att det skulle kunna vara möjligt, om synpunkterna framlades, att få frågan igenom äfven i Första kammaren.

Men det är kanske bäst att taga det säkra för det osäkra. Kungl. Maj:ts förslag har blifvit något förändradt af utskottet, 15,000 kronor äro afprutade å det begärda anslaget för elevstipendier. Jag skall icke göra något yrkande, men jag vill uttala den bestämda förhoppningen, att vi i hvarje fall till nästa år skola få tillfälle att jämställa folkhögskolan och landtmannaskolan, därest icke Riksdagen besluter detta redan denna gång. Jag kommer emellertid, som sagdt, icke *nu* att framställa något yrkande. Jag vill endast betona att vi böra från Riksdagens sida ställa oss välvilliga mot de upplysningssträfvanden som göra sig gällande i bygderna; vi böra stödja folkhögskolorna äfven genom att stödja eleverna. Detta är vår plikt, och fosterlandet skördar frukterna, genom bättre arbete i våra bygder, större glädje i våra hem och mera upplysning. För upplysningen viker det mörker, som nu på så många ställen hvilat öfver vårt folk och vårt fosterland.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag skall be att i några korta ord få omförmåla, hvarför jag varit med om denna kompromiss. Hade det varit så, att högern ensam hade bjudit kompromissen, och vänstern varit fullständigt enig, skulle jag för min del hafva velat gå med på Kungl. Maj:ts förslag. Men som det nu blifvit, då äfven från socialdemokratiskt håll i statsutskottet en röst höjdes mot Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, fann jag det nödvändigt att här taga en kompromiss, taga det säkra för det osäkra. Det kan ju dock hända, att det samförstånd, som i detta fall synes vara rådande mellan högern — om jag så får säga — som här stod på en mer sparsam ståndpunkt, och en del af socialdemokraterna, icke skulle räcka till vid en gemensam votering.

Emellertid, som sagdt, anser jag det under sådana förhållanden vara klokast att gå med på en kompromiss, och jag ber sålunda att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hamilton: Herr talman! Onekligen har utskottet med mycket mild hand behandlat denna hufvudtitel, men jag beklagar, att när någon nedprutning af anslag skulle äga rum, detta skulle drabba landsbygdens kunskapstörstande ungdomar. De af dessa, som önska erhålla någon högre bildning, än hvad folkskolorna kunna lämna, söka den vid folkhögskolorna. Men en stor del af dem har, såsom redan framhållits, icke tillräckliga medel för att bevista folkhögskolan. Därföre är det af stor betydelse för vår landsbygd att underlätta för det uppväxande släktet att höja sina

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)*

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

kunskaper genom att skänka större understöd åt eleverna vid folkhögskolorna.

Anledningen till att Danmarks folkhögskolor gått så framåt i jämförelse med våra, och att deras elevantal är nära nog fyra gånger så stort som våra folkhögskolors elevantal, beror nog på, att de anslag, som den danska staten gifver, för att understödja folkhögskolornas elever, är tre gånger så stort som Kungl. Maj:ts nu begärt.

Jag har emellertid fått en förklaring på utskottets egendomliga tillvägagångssätt. En kompromiss har ingåtts, som innebär en eftergift åt Första kammaren. Men jag tror icke, att vi behöfva vika undan för Första kammaren, ty med den gemensamma voteringsens hjälp kunna vi genomdrifva detta anslag. Jag tror också, att om vi skulle falla till fota för Första kammaren, detta skulle väcka en viss misstämning i landet. Jag hemställer därför till alla dem, som anse, att folkhögskolorna äro af vikt för vår landsbygd, till att hjälpa upp kunskaperna för vårt folk, att de ville skänka sin röst för Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vågar, herr talman, yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Kronlund: Herr talman! Jag yrkar också bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Visserligen respekterar jag mycket väl statsutskottets medlemmars ställning här i kammaren i denna fråga, och jag anser, att de, då de yrkat bifall till kompromissen, hafva fullgjort sin plikt. Men, å andra sidan, kan jag icke medgifva, att denna kompromiss har bundit någondera kammaren, så att den i denna fråga, liksom i andra frågor, icke skulle kunna pröfva och bestämma sig utan afseende på det ena eller det andra.

Det är, sade herr Rydén, icke någon vital fråga, som det här gäller. Jag anser däremot, att det är en af de mest vitala frågorna i afseende å folkhögskolorna. Man har ju från så många håll påpekat, att våra folkhögskolor äro de burgnare klassernas skolor. Men våra folkhögskolor hafva, om så är fallet, kommit in på en orätt bana. Ty de böra vara de stora, breda samhällslagrens i landet skolor. Och för att detta skall kunna äga rum, och för att detta skall kunna vinna sin tillämpning, måste vi laga så, att de fattiga och mindre bemedlade klassernas ungdom äfven skola kunna bevista dessa skolor. Jag har själf tagit initiativet till och satt i gång en folkhögskola långt upp i norden. Jag har sett, med hvilket intresse ungdomen öfverallt har omfattat denna skola och hur ansökningar ha haglat från inträdessökande att komma in. men det har alltid strandat på kostnadsfrågan. Man har satt ned kostnaderna där uppe till 30 kronor i månaden för mat, husrum och undervisning och ändå har icke denna skola kunnat fyllas från just det håll, där man mest behöfver denna folkundervisning. Vilja vi verkligen arbeta på en samhörighet mellan de olika klasserna. i synnerhet, på landsbygden, så måste vi äfven tänka på att i

den mån vi kunna gifva lättnader, för att dessa skolor må fyllas äfven med barnen från de fattiga och mindre bemedlade klasserna. Det är just från denna synpunkt stipendiefrågan får sin största betydelse. Vi ha icke på långt när kunnat tillgodose önskemålen och behofven med den hjälp de hittills varande stipendierna kunnat lämna, och om dessa nu föreslagna stipendier prutas af, så är jag säker på, att vi skilja af många, många, ja, kanske hundratals af den ungdom, som under andra förhållanden kanske skulle kommit in. Jag ber kammaren på det varmaste att behjärta denna fråga, som är en folkuppfostringsfråga af den allra största vikt och att äfven ge sitt bifall till denna lilla förhöjning, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som möjliggör, att just de klasser, som nu äro afstängda från dessa skolor, kunna få tillträde dit.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I detta anförande instämde herrar *Anderesson* i Raklösen, *Anderesson* i Altofta, *Liljedahl*, *Gustafsson* i Vi, *Carlson* i Herrljunga, *von Sneidern*, *Danielsson*, *Anderson* i Knapasjö, *Olsson* i Torsby, *Enderstedt*, *Lundblad*, *Sandin*, *Johansson* i Gäre, *Sjöberg* i Sköfde, *Jonsson* i Hå, *Mossberg*, *Olofsson* i Ävik, *Anderesson* i Milsmaden, *Bogren*, *Juhlin*, *Hagberg*, *Johanson* i Hvetlanda, *Säfstrand*, *Olsson* i Järnsida och *Bäckman*.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! För min del känner jag ett behof af att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt vördsamma tack för den välvilja han å Kungl. Maj:ts vägnar visat folkhögskolan i vårt land; men jag vill äfven framföra min erkänsla till statsutskottet, för att äfven statsutskottet visat välvilja vid behandlingen af detta förslag. Det är nu visserligen sant, att det skiljer på 15,000 kronor i fråga om det af statsutskottet föreslagna beloppet till stipendier mot hvad Kungl. Maj:t föreslagit, och för min del hade jag helst sett, att statsutskottet tillstyrkt hela det af Kungl. Maj:t begärda beloppet. Men å andra sidan måste man väl medgifva, att när folkhögskolan har så många vänner, i synnerhet i denna kammare, och när det är årliga riksdagar, så kan det väl icke innebära någon egentlig svårighet eller vara för enadt med någon fara för folkhögskolan, om det skulle dröja ett år, innan hela det af Kungl. Maj:t begärda anslaget kan tillfalla folkhögskolan.

Jag gaf särskildt akt på ett uttryck af häradshöfding Kronlund: han nämnde bland annat om de stora kostnader, som ungdomen i Norrland med de långa afstånd, som där finnas, får vidkännas, när de skola besöka folkhögskolan. Jag tror, att denna norrlandssynpunkt är mycket beaktansvärd, men att basera stipendier för alla rikets folkhögskolor på de förhållanden, som gälla särskildt för Norrland, anser jag icke vara af behofvet påkalladt, och om stipendierna

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*
(Forts.)

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

för folkhögskolan uppe i Norrland behöfva vara högre, därför att afstånden där äro så långa och resekostnaderna blifva så dryga, så gör sig väl icke samma behof i den delen gällande i södra och mellersta Sverige, där afstånden för eleverna många gånger äro rätt obetydliga. Jag tror därför, att det vore rättvist, om stipendierna kunde någorlunda fördelas i förhållande till de kostnader, som hvarje elev nödgas vidkännas för sin vistelse vid folkhögskolan.

Jag har för min del icke något yrkande, utan vill endast uttala min glädje öfver, att frågan på detta välvilliga sätt blifvit behandlad äfven af statsutskottet.

Herr Rydén: Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, huru allvarligt jag åtminstone uppfattar ställningen i denna fråga. I förslagstrycket till utskottets utlåtande angående åttonde hufvudtiteln, hvaraf jag här har ett exemplar, finnes inryckt ett alternativ II, som sedermera bortföll på grund af den öfverenskommelse, som inom utskottet träffades och hvilken blifvit här kritiserad. Jag har resonerat med medlemmar från Första kammaren, som sitta i utskottet, och de ha för sin del — och bland dem är en af folkhögskolans allra varmaste understödjare inom statsutskottet — på tal om hvad följden skulle blifva, om vi icke här taga denna öfverenskommelse, förklarar, att detta skulle i Första kammaren föranleda ett yrkande i öfverensstämmelse med det alternativ II, som förelåg i förslagstrycket och som herrarna aldrig fått se. Enligt detta andra alternativ skulle till folkhögskola, som omnämnas i punkt a), eller sådan folkhögskola, som pågår minst tjugu veckor, utgå högst 4,000 kronor. Vi lyckades nu att genom den öfverenskommelse, som träffades, höja detta belopp till 4,500 kronor. Hvad villkoren angår, hemställdes i nämnda alternativa förslag, att det skulle stadgas, att, innan anslag första gången beviljades till folkhögskola, dens behöflighet skulle vara vitsordad af vederbörande landsting. Detta villkor ändrades genom öfverenskommelsen, och punkten erhöi den formulering, hvari den nu föreligger uti utskottets kläm. Vidare hemställdes i detta alternativ, att det framlagda förslaget om, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor måtte utgå ett belopp af 4,000 kronor årligen till arfvode åt en af Kungl. Maj:ts för viss tid tillsatt inspektör öfver folkhögskolorna i riket, icke måtte af Riksdagen bifallas. Det är detta alternativ, som alldeles säkert skulle ha blifvit högerns ståndpunkt och troligen samlat röster långt utanför högern, därest icke denna öfverenskommelse träffats i statsutskottet, till hvilken utskottet nu hemställt om bifall. Såvidt jag kan förstå, blir följden af ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del, att ett yrkande i öfverensstämmelse med hvad jag här framställt skulle framkomma i Första kammaren och med all säkerhet, såvidt jag känner stämningen där, äfven vinna Första kammarens bifall. Det blir då gemensam votering, icke emellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets utan emellan utskottets förslag med

den af kammaren då beslutade ändringen i fråga om sista momentet och det af Första kammaren antagna förslaget. Jag fruktar för min del, att de af herrarna, som här vilja hjälpa folkhögskolan, kunna komma att dra niten i det lotteri, som en gemensam votering i denna fråga innebär. Herrarna må ju göra, som ni vilja, jag tvär mina händer. Jag vill således hafva uttalat såsom min allvarliga uppfattning, att det är den allra största risk att frångå den öfverenskommelse, som här är träffad.

Då herr Starbäck här behagat hålla ett anförande, som måhända, insidiöst som det var, kunde ingifva kammaren den uppfattningen, att jag — eller hvem det nu skulle vara — icke skulle vilja stå på folkhögskolans sida, vill jag härmed förklara, att jag, så mycket jag förmått och så långt mitt förstånd räckt, arbetat på att få Kungl. Maj:ts förslag igenom; det står jag för inför hvem som helst. Det är min säkra öfvertygelse, att herr Starbäck icke kan svara för, att tillräckligt många röster skola afgifvas för Kungl. Maj:ts förslag, så att detsamma verkligen bifalles. I hvarje fall vågar jag icke göra det, och det är den omständigheten, som gör, att jag för min del varit med om att taga det säkra för det osäkra.

Hvad hafva vi vunnit, om utskottets förslag går igenom? Jo, då är förslaget bifallet i den viktiga del, som rör själfva grunderna för statsunderstödet utgående, nämligen att därvidlag full likställighet skall råda mellan landtmannaskolorna och folkhögskolorna, och vi ha vidare fått förslaget om tillsättandet af en inspektör bifallet. Herr Hamilton anser, att stipendiebloppet är det viktigaste. Jag skall emellertid kunna söka upp en rätt stor majoritet, tror jag, inom hans eget parti, enkannerligen bland folkhögskolans män, som anse att inspektören och detta grundanslag å 4,500 kronor är det viktigaste härvidlag.

Jag skall nu icke längre upptaga kammarens tid. Min öfvertygelse är, att det icke är någon konst att här stå och tala stora ord och säga, att vi må taga upp striden med Första kammaren. När man såsom herr Starbäck och jag och andra setat på andra afdelningen och dragit dragkamp med Första kammaren, ser man kanske på frågan på annat sätt. Om herrar Ekerot och Hamilton hade varit med därom, hade de nog icke samma glada och ljusa och kanske något litet barnsliga tro, som de nu ha, då de tyckas mena att allt är så lätt som att stå och tala stora ord här i kammaren.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag begärde ordet, när den ärade utskottsledamoten, herr Starbäck, antydde, att det här i denna fråga vore en öfverenskommelse mellan högern och socialdemokraterna — åtminstone fick jag det intrycket af hans yttrande. Jag vill då säga, att efter som det kommit på tal, hvad som blifvit gjordt i utskottet, så är jag den syndare, som först framställt ett förslag, som gick ut på att förena de olika ståndpunkterna, och det gjorde jag utan

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*
(Forts.)

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)

någon föregången öfverenskommelse hvarken med Pål, Per eller Petter. Sedan vill jag säga, att jag icke ser på den här frågan på alldeles samma sätt som hela raden af talare här gjort. Här har den ene efter den andre sökt öfverbjuda hvarandra uti sin vänlighet mot denna skolform och mot hela detta upplysningsarbete. Jag vill icke motsätta mig att ge anslag till skolor, hvars uppgift naturligtvis är att bereda folket en större möjlighet att inhämta kunskaper, men jag vill verkligen sätta i fråga, om sådana deklamationer, som den ärade talaren på kristianstadsbänken kom med, då han talade om att dessa skolor skulle vara ett hemvist, för alla, som lefva och bo på landet, verkligen äro på sin plats. Ja, prata grant, det kan man, men huru är det i verkligheten, huru många af hela detta sällskap kunna skickas till folkhögskolorna, och, mina herrar, om detta sker, huru långt hinna de här slantarna, som vi nu diskutera om, då till, de komma icke på långt när att räcka. När jag, å ena sidan jämför de målande illusionerna och å andra sidan den nakna verkligheten, då blir förhållandet det, att jag som lagstiftare får såsom vanligt skattlägga den stora massan af folket, hvilka aldrig får lof att sticka sin näsa in i skolorna, för att hjälpa de bättre situerade att få komma dit. Det är denna uppfattning, som gjort, att jag icke alldeles utan vidare kan vara med om att genast gå med på den höjning, som är föreslagen. Herrarna må betrakta mig såsom kortsynt, såsom egoist eller hvad herrarna vilja, det gör ingenting, ty jag har i denna fråga som andra handlat efter bästa öfvertygelse, att jag här i egenskap af lagstiftare bör se äfven på deras intressen, som skola betala anslaget. Nu vet jag väl, att man kommer att säga, att samma synpunkt skulle jag då tvingas att lägga på alla högre undervisningsspörsmål, och det är väl icke utan, att jag med denna utgångspunkt har resonerat i mitt stilla sinne beträffande en föregående undervisningsfråga, ehuru icke i samma mån, därför att det, såvidt jag kan se, är en liten skillnad på dessa frågor. Emellertid har det särskildt från folkhögskolans representanter betonats, att folkhögskolan genom utskottets förslag skulle sättas i ett ogynnsammare läge än landtmannaskolorna af B-typ. Ja, detta är måhända formellt riktigt, men jag vill dock påpeka, att folkhögskolorna redan äro inarbetade och att de ha understöd från landstingen, medan landtmannaskolorna, hvilka under fjolåret beslutades, ännu icke äro inarbetade, och det är fullt riktigt, att staten, när den upprättar en ny skolform, tillser, att denna skolform får möjlighet att växa in och får ett starkare understöd i början. Jag menar, att det är fullt riktigt, att det finnes en liten differens mellan statsunderstödet beträffande dessa båda skolor.

Ett af de viktigaste förslag i detta spørsmål, som jag för min del ansett mig böra biträda, är förslaget om en genomgående inspektion af dessa folkhögskolor, och då det är ännu viktigare, att denna inspektion får lof att yttra sig öfver, huruvida en upprättad folkhögskola skall få statsunderstöd eller icke, må man tillgifva mig, om jag lägger en mycket stor vikt på inrättandet af en sådan inspektör.

Det har talats om, att det växer folkhögskolor upp litet här och hvar. Ja, det är sant, man bygger nya skolor, men sedan man väl byggt upp murarna, märker man, att man i ekonomiskt hänseende tagit sig vatten öfver hufvudet, och då är det slut med den enskilda entusiasmen, som varit lågande under den tid man byggde, och så vänder man sig allra först till landstingen för att därifrån få understöd, och det blir rent af nödvändigt att välja landstingsmän på programmet: understöd till den eller den folkhögskolan. Detta sätt att på konstlad väg tillskapa skolor synes mig ej riktigt, och det är därför jag vill, att denna inspektör skall få lof att yttra sig på sätt här föreslagits. Jag anser dessutom, att denne inspektör, såsom Kungl. Maj:t tänkt sig honom, skall bli af en mycket stor betydelse för en enhetlig ledning och organisation af hela undervisningen, då det väl här är meningen att få fram det bästa möjliga. Jag vill verkligen fråga dem, som för hvarje pris vilja gå ifrån utskottets förslag, om detta förslag, som ju går ut på en höjning af skolans årsunderstöd till 4,500 kronor, verkligen är af den beskaffenhet, att man rent af kan göra en stor fråga af skillnaden mellan hvad som ligger i utskottets förslag och hvad som ligger i Kungl. Maj:ts förslag, då de dock äro i väsentliga afseenden öfverensstämmande, nämligen i fråga om inrättandet af den centrala inspektionen och äfven i fråga om understödet. Nu vet jag, att man kommer att säga, att det är allt för litet belopp, som här lämnas. Ja, låt vara, att så är, och om vi lyckas att få en närmare ingående redogörelse för, hur många som söka till dessa folkskolor och som befinna sig i sämre ställda ekonomiska omständigheter, hur många af arbetarklassen o. s. v. som söka dit, då skall jag visst icke på något som helst sätt motsätta mig en höjning af detta anslag, när ett förslag därom i sinom tid kommer fram, men hvad jag håller på är, att vi skola ha inspektionen genomförd i samma mån vi ta det öfriga. Därför är förslaget därom, enligt mitt sätt att se, det centrala i denna fråga. Det kan nog hända, att de finnas, som tycka, att inspektionen är en bisak, men jag har varit af en afvikande mening och försökt att ge uttryck åt den.

Jag vill ännu en gång gentemot herr Starbäcks förmodan på det bestämdaste betona, att min ställning i föreliggande fråga icke är beroende af någon föregående underhandling hvarken med det ena eller andra partiet, utan jag har tillåtit mig att göra mitt yrkande i utskottet i syfte att sammanjämka de olika meningarna och därigenom få fram, hvad jag anser vara det väsentliga i hela detta spörsmål: en enhetlig ledning af hela folkhögskoleverksamheten.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman, mina herrar! Jag inser väl, att icke alla medborgare i vårt land kunna förstå den svenska folkhögskolan och dess verksamhet. När man tänker på en del folkhögskolor, särskildt under den gamla tiden, kan man ju förstå, hvarför en del fått den uppfattningen, att det icke är något trängande statsintresse, som man gagnar härvidlag. Men,

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.

(Forts.)

herr talman, jag har en helt annan uppfattning i det stycket. Jag anser nämligen, att folkhögskolan är en af de bästa institutioner, som vi ha i vårt land för att gifva de unga medborgarna ur de fattiga samhällsklasserna, kroppsarbetare, små hemmansägare och dylika, medborgarkunskap och undervisning i allmänbildande syfte, hvilket ju är så nödvändigt för deras ställning i samhället och för deras utkomst och framgång. Då jag har en sådan uppfattning, har jag icke annat än med tillfredsställelse kunnat hälsa den kungl. proposition, som här föreligger. När jag läste densamma, kände jag mig synnerligen glad öfver det tillskott, som skolorna skulle få, och särskildt öfver det tillskott, som skulle komma lärjungarna själfva till del. Utskottet har ju för sin del i viss mån tillmötesgått Kungl. Maj:s framställning, men särskildt i fråga om den punkt, hvarom debatten nu rör sig, har icke utskottets tillmötesgående blifvit så stort, som jag åtminstone för min del önskat. Jag anser nu, att den punkt, hvarom här är fråga, nämligen förslaget om understöd åt mindre bemedlade elever, är en fråga af synnerligen vital betydelse. Det har här af en talare, herr Jansson i Djursåtra, framhållits, att vi icke kunna afväga det understöd, som dessa mindre bemedlade elever kunna behöfva efter förhållandena i Norrland. Jag ber för min del att bestämdt få understryka, att vi böra understödja Kungl. Maj:s framställning i detta hänseende och detta icke med hänsyn till förhållandena i Norrland, utan med hänsyn till förhållandena i allmänhet i vårt land. Genomsnittskostnaden för en kurs vid folkhögskola utgör 300 kronor eller något däröfver. Om nu en hemmansägare, en torpare eller kroppsarbetare har en eller flera söner, tror någon då, att dessa ha råd att kosta på sönerna undervisning vid folkhögskolan. Det är komplett omöjligt, ty en person i den ställningen har icke så mycket penningar tillgängliga och har icke någon möjlighet att få låna. Det finnes ju ett och annat undantag, men de äro ytterst få. Jag är säker om, att de flesta små hemmansägare i vårt land icke ha större tillgångar, än att de, ifall de skola bekosta en kurs vid folkhögskolan för några söner, finge sälja hela sin gård. Om således staten här ger ett bidrag å 125 kronor, är det icke alltför högt tilltaget.

Jag ser äfven frågan från en annan synpunkt. Samhället bidrager ju med betydande belopp till den undervisning, som beredes de förmögnares barn. De bidrag, som lämnas till de allmänna läroverken och de kostnader, som där nedläggas, äro så oerhördt mycket större, än hvad som offras på folkskolan, att det icke alls är för mycket, om de fattigas barn kunna få litet mera hjälp, när de komma till den mognare åldern, än hvad hittills varit fallet. Nu kan man ju säga, att denna hjälp kan man ju lämna redan till folkskoleundervisningen, så att alla barn blifva delaktiga af densamma. Min partivän, herr Thorsson, var äfven inne på den frågan, och äfven jag ber att få understryka att den

tanken är riktig. Men vi måste här äfven tänka på dem, som redan gått ut från folkskolan, som äro 20 år eller så omkring, och vi böra laga så, att äfven de kunna få ökade kunskaper. Det gäller här medborgare, som ha en stor del af sitt lif framför sig, men som nu slutat folkskolan, och jag menar, att det är riktigt att söka sätta så många af dem som möjligt i tillfälle att besöka folkhögskolan.

Som frågan nu ligger, skall jag icke framställa något yrkande. Jag skulle helst vilja yrka bifall till Kungl. Maj:t:s förslag, men då jag tror, att det skulle kunna vara riskabelt och jag ej gärna skulle vilja befrämja framkomsten af flera statsutskottsledamöters alternativa förslag, har jag, som sagdt, icke något särskildt yrkande att göra.

Herr Lundström i Göteborg: Herr talman! Till stor öfverraskning har under diskussionen i denna fråga, hvilken tyckes kunna stå utanför de politiska partierna, de politiska partinamnen ganska ofta blifvit hörda och i all synnerhet har högern nämnts flera gånger i detta sammanhang. Får man tro den ärade statsutskottsledamoten herr Rydén:s framställning, är hela den kompromiss, hvarigenom 15,000 kronor skulle undandragas stipendieanslaget till folkhögskoleeleverna, egentligen endast tillkommet därför, att man fruktade för att den arga högern eljest skulle kasta hela förslaget öfver ända. Jag blef alldeles häpen, då jag fick höra detta, och jag måste fråga mig: hvar finnes nu den berömda suveräna majoriteten i de gemensamma voteringarna? En liberal ledamot af denna kammare har redan vädjat till den, och jag vill nästan säga, att jag vore färdig att göra detsamma. Det är nog i alla fall så, såsom hvar och en förstår, att det i stället här är en slitning inom de stridande politiska partiernas heliga allians, en slitning, som man vill bemantla, men hvilken dock här kommit fram i herr Starbäck:s anförande. Det förefaller, som om det under sådana förhållanden kunde frågas, om det är alldeles politiskt ärligt att i detta fall söka göra högern till strykgosse inför landet, när sedan bland folkhögskolans otaliga vänner landet rundt den frågan kommer att diskuteras, hvarför det mindre anslaget här har beviljats. För min egen del instämmer jag till fullo i hvad min meningsfrände herr Ekerot nyss yttrade. Själf kommer jag, att, när proposition framställes på bifall till Kungl. Maj:t:s förslag, afgifva min röst för detsamma.

Herr Pålsson: Herr talman! Beklagligen sökte den föregående talaren att göra denna fråga till en storpolitisk fråga, men det kunna vi väl komma öfverens om, att den bör återförvisas till sina rätta proportioner. Den är icke någon storpolitisk och knappast någon partifråga. Jag är öfvertygad om, att hvar och en åtminstone i denna kammare betraktar intresset för våra folkhögskolor som ett af våra bästa och dyrbaraste arf, ty folkskolan har betydelse särskildt

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*
(Forts.)

Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

för oss bönder och för landsbygdens innebyggare. Men sedan jag sagt detta, så skall jag be att få framhålla, att jag icke vågar påtaga mig ansvaret för att låta denna kompromiss falla, genom att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition. I denna föreslås visserligen allt, som står i full öfverensstämmelse med hvad folkhögskolans vänner önska och som skulle medföra, att ekonomien för dessa skolor blefve på bästa sätt ordnad, samtidigt med att genom högre stipendier dessa skolor skulle kunna draga till sig elever från de mindre bemedlade klasserna, men då jag lyssnat till statsutskottets öfverläggningar och funnit ett bestämdt motstånd mot flera af dessa punkter och dessutom hört af herr Thorsson, att han icke var säker på, att i denna fråga funnes en homogen majoritet inom hans parti, så har jag blifvit benägen att biträda den kompromiss, som här föreligger.

Det förhåller sig så, att af de tre punkter, som här framhållas, är det en, som jag anser vara synnerligen viktig för att icke säga outhärlig, nämligen frågan om anställande af inspektörer. Det kan ifrågasättas, huruvida den skulle kunna afgöras på den gemensamma omröstningens väg, jag tror det knappast. Således kunna vi vid bifall till kungl. propositionen förlora inspektörerna. Den fjärde punkten rörande högre stipendier till eleverna kunna vi däremot taga ett annat år på gemensamma omröstningens väg, men inspektörerna — och de äro, som jag nämnde, af icke ringa betydelse — kunna vi kanske icke nå sedan. Därför anser jag, att man bör söka erhålla hvad som är möjligt att få, och med anledning häraf ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Jag uttalade i mitt förra anförande, att de stipendiebelopp, som äro föreslagna, kunde vara någorlunda lämpliga med hänsyn till elever från det mellersta och södra Sverige, där afstånden till folkhögskolorna i allmänhet äro kortare än i det öfriga Sverige. Men därmed har jag icke velat säga, att de skulle vara tillräckliga för eleverna äfven i Norrland, utan jag har velat fästa uppmärksamheten på, att dessa stipendier torde böra fördelas så, att det äfven toges hänsyn till de långa afstånden. Mitt uttalande gick därför icke ut på att någon motvilja skulle visas Norrland, utan tvärtom. Men jag ansåg, att om denna sak skulle regleras på rättvist och lämpligt sätt, så skulle detta möjligen kunna ske i samband med ett förslag vid nästa Riksdag, ty som frågan nu föreligger, har icke tagits hänsyn till berörda förhållanden, utan här har endast varit fråga om fattiga och obemedlade elever, men icke om de långa afstånden.

Det är endast denna synpunkt jag velat göra gällande. För öfrigt vidhåller jag mitt föregående yttrande.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag vill endast gentemot den siste ärade talaren på göteborgsbänken än en gång betona, att här icke varit fråga om något partityte. Det skulle vara ytterst

beklagligt, om den uppfattning, som den ärade talaren tycktes vilja lancera, skulle göra sig gällande i alla frågor. Ty då blir det krångligt att se på sakfrågan, om man jämt skall uppblåsa alla frågor till partifrågor. Här är en anslagsfråga och till denna anslagsfråga är koppladt ett villkor, om hvilket det kan ifrågasättas, om det kan komma under gemensam votering, därest kamrarna skulle stanna i olika beslut. I det ena alternativet, som inkom till statsutskottet, låg frågan så, att det var medtaget ett villkor, i det andra var detta villkor uteslutet, och ur konstitutionell synpunkt kan det ifrågasättas om frågan om villkoren kan lösas genom gemensam votering. Det är anledningen till att jag för min del är mycket ängslig för att utskottets förslag i denna kammare skulle ratas, då man visserligen skulle komma att votera gemensamt om siffrorna, men själfva villkoret skulle ramla ut, därför att det är formuleradt i en särskild punkt.

Jag tror icke, att det är riktigt att föra upp debatten på det planet, att man i hvarje fråga till hvarje pris skall hålla den kursen, att, om två partier i vissa spörsmål kunna handla gemensamt, det skulle förpliktiga till att i alla spörsmål rösta gemensamt. Jag vill förbehålla mig rätt att granska alla föreliggande frågor. Om jag anser, att jag skall följa Kungl. Maj:ts, så följer jag Kungl. Maj:t, vare sig Kungl. Maj:t är höger- eller vänsterregering.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes afgifvande, beslöt kammaren på hemställan af herr talmannen att nppskjuta den vidare behandlingen af förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas; och åtskildes kammarens ledamöter kl. 4.37 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

*Angående
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)